

1972/2

1

9

7

2

4

ქოჩოხი

შინაარსი

ფ. ხალვაში — სიყვარული	
მოთხრობა	3
ზ. ჯიქია — ლექსები	11
ა. სამსონია — შაბათი, კვირა, ორშაბათი და სამშაბათი	
მოთხრობა (გაგრძელება)	14
რ. ართილაშვა — ლექსები	46
დ. ხურძია — გაყიდული ჰანგები	
ნოველა	49
ლ. სიდიშვილი — ლექსები	51

წაუკითხეთ ნორჩებს

ბ. სალუჟაძე — ლექსები	54
-----------------------	----

11977

კ რ ი ტ ი კ ა დ ა კ უ ბ ლ ი ც ი ს ტ ი კ ა

ზ. შურიძე — კავკასიის ხალხთა მეგობრობისათვის	58
---	----

წ ე რ ი ლ ე ბ ი

ი. მეგრელიძე — აბუსერიძის ენამოსწრებულობა	69
რ. სურგანიძე — ახალი ცნობები ბრიგოლ ვოლსკის ბიოგრა- ფიიდან	74
ა. სურგულაძე — უკრაინელი პაჰაპები გონიის ციხეში	81
მ. თაყაიძე — ბათუმის პროფესი- ული კავშირების ისტორიიდან	89

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შურობა

საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირისა და
აჭარის განყოფილების
ორგანო

ბ ა თ უ მ ი — 1972
ივლისი — აგვისტო

რედაქტორი ა. შონია

სარედაქციო კოლეგია: ნ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ. მე.
მდივანი), პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 17.8.1972 წ., საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი.

შეკვეთის № 3439 ემ 00525, ქალაქის ზომა 60×90, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო
კომიტეტის მთავარპოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა. № 9
(ლუქსემბურგის, 22).

აჭარის უშურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

ზაქარონ ხალკაში

ს ი შ მ ნ რ უ ლ ი

იმ დღეს დილიდან რატომღაც ჩაფიქრებული, ზედმეტად მოწყენილი და ნერვიული იყავი.

შობლიურ სოფელთან მიახლოებამ კი ერთობ გამოგაცოცხლა, გაგამხიარულა. ამან ძლიერ ასიამოვნა შენს თანამგზავრ შინაურებს, რომელთაც თავიდან შენივე დაძაბულობა გადაედოთ.

მაგრამ ნასიცხარი, გამოქარული და წყურვილით პირგამომშრალი მიწა, რომელიც ალაგ-ალაგ კიდევ დახეტიალიყო, ისე შეგებრაღა, რომ ისე იყუჩე. ამ სიბრალულის უცნაური გრძნობა არავისთვის გაგიმხელია, რადგანაც ფიქრობდი, ირგვლივ ჰყოფნი ამას ვერ გაძაგებენო. იმ წამს, აღმართში მიმავალმა, უცებ გაიკიცხე თავისთავი, რომ მეუღლეზე და უკვე მოზრდილ შვილზე ასე გაიფიქრე. შემდეგ გაგახსენდა ბევრი შემთხვევა, როცა მოვლენებსა და საგნებზე საკუთარ აზრებსა თუ დასკვნებს შინაურებთან არ ამხელდი ხოლმე; მაინც ვერ გამიგებენო, ფიქრობდი.

ახლა ძალიან გინდოდა, უბრალოდ, ძალდაუტანებლად, მოულოდნელად და ბუნებრივად გამოსწორებულიყავი, მაგრამ სიცხე ისე აჭერდა, ერთი სული იყო როდის აგებლობნა ეს ყიამეთის აღმართი. ამიტომ შენი სახე, მიუხედავად წელანდელი წუთიერი გამოდრებისა, კვლავ მორღუპული და დაქანცული ჩანდა.

— ასეთი იყავი მუდამ!.. — გისაყვედურა ნაზიკომ. ამოიგვნეშა და ნაღვლიანი მზერა უკან მომავალ შვილს შეაჩეხა. ბიჭი თავჩალუნულად და წელში მოხრილი მოაბიჯებდა. — ასეთი იყავი მუდამ!.. — ჯავრით გაიმეორა ნაზიკომ და ახლა წინ მიმავალ დამუნჯებულ ქმარს შეგავლო თვალი, მაგრამ პასუხი ვერც ახლა მიიღო. — როცა ცოლშვილთანაა, ენას მუცელში ჩაიგდებს, როცა სხვასთანაა, აჭიკჭიკდება. არა, საკვირველია, ერთ-

ხელ მაინც რაღა არ შეგიქანდა გული ამ შენი ბაღნობის ალაგებში ამო-
ვლისას. ასე თლათ გამოხრიტებული გული რაფრათ გაქვს, შე ასაშენე-
ბელო. ოი, შენ რა გითხარი მე შენ, აა. თუ გეზარებით, სულ არ წამოგე-
ყვანეთ. მერჩია მარტვაი ამოვთრეულიყავ ამ დასაქცევში, ოღონდ ეგ
შენი მოჟამული პირი აღარ მომჩვენებოდა... — უცბად ბზიკის ნაკბენი-
ვით უკან მიბრუნდა. — ნუ ჯიბგრობ, ფეხი გამოაბიჯე, თვარა ამ გაქვა-
ვებულ გოროხს თავზე გადაგაფშვნი ახლავე! — შეუბღვირა წყნარად მო-
მავალ ბიჭს, რომელსაც ქვეშ-ქვეშ ელიმებოდა, მაგრამ გულმოსული დე-
დის დამშვიდების თავი აღარ ჰქონდა.

ამასობაში აღმართიც აათავეთ. მეგრდს ძალუმად მოგეფინა სიმინ-
დების სურნელით შეკაზმული ნიაფი და შენაც წუთით შედექი. ნაზიკომ
გვერდი ავიარა, გზა განაგრძო, ბიჭი კი შეჩერდა და უსიტყვოდ შემოგა-
შტერდა.

ოქ, ქვემოთ, სოფლის ასაქცევთან, თქვენი დატოვებული მანქანა იდგა.
გეწყინა, რომ გაფუჭებულ სასოფლო გზაზე მანქანით ვერ ამოხვედი, თუ-
მცა ამასაც ამბობდი გულში: აქ ხომ მარტო ბილიკებით დავდიოდი წი-
ნათ. ყოველდღე ჩავირბენდი და ამოვირბენდი, არც კი მიფიქრია, თუ
ოდესმე, თუნდაც ჩემი სოფლის ბოლომდე, ცოლშვილს ჩემი მანქანით
მოვიყვანდი.

რა ზარბია კაცის გული

არა, მაინც ვერ უფლიან სოფელს, თორემ მეტის გაკეთება შეიძლებო-
და, — ასკვნიდი შენთვის. ნაზიკო გზასთან შემორჩენილ ერთადერთ ფიჭ-
ვის ჩრდილში ჩამომჯდარიყო და, ალბათ, გელოდებოდა. ეტყობოდა, მა-
ინც არ ესიამოვნებოდა შინ რომ მარტოდ მისულიყო.

თანასოფლელებს ბევრ რამეში ამტყუნებდი, მაგრამ ჩუმად არც სა-
კუთარ თავს ამართლებდი. თავად შენ რა გაუკეთე სოფელს, თავად შენ
რატომ წახვედი შორს, სად უფრო საჭირო და სასარგებლოა შენი ყოფ-
ნა? ეს კითხვები სულ ერთიანად ფხაჭნიდა სულს შენსას.

ნაზიკო გზასთან გადარჩენილ ერთადერთ ფიჭვის ჩრდილში ისვენებ-
და თუ გელოდებოდა. შვილიც იქით წავიდა. შენ კი ულმოებელ პაპანა-
ქებაში იდექი და მთელ შინს განვლილ ცხოვრებას, სოფლის ტკივილებს
და საკუთარ თავს ედავებოდი.

მაშინ აქ, ამ ალაგას, ფიჭვის მოზრდილი ხუჭუტა ტყე იყო. აქ, ამ
ალაგას, ნაწვიმარზე ქორფა მარქვალა სოკოები გიკრეფია. ბევრი იყო მო-
ცვი, ზღმარტლი, დათვასხალა, მაყვალი. ახლა მოტიტვლებულა, გამელო-
ტებულა, დაბერებულა აქაურობა. თუმცა გადაღმა ფერდობზე მიწიდან
ტალღასავით ამოჩქერილი ნორჩი მცენარეები შენიშნე და თითქოს გუ-
ლსაც მოგეშვა.

უკვე თვალწინ წარმოდგა მშობლიური სახლი, შენი ბავშვობის ყრია-

მუღით სავსე. რამდენი ხანია იგი მიკეტილია, კიბეებზე ქარმა ალბათ
ბევრი მტვერი და ფოთოლი დაყარა, ხოლო დადუმებულ ბუხარს ძალი-
ან ენატრება ცაში ძველებურად კვამლის აფრიალება.

— ჩაფლატოს ღმერთმა აქაურობა. — ბუზლუნებს ნაზიკო და ფიჭ-
ვის ჩრდილს ტოვებს.

ახლა მაინც გინდოდა სულდათქმულს რაღაც მშვიდი, სასიამო რამ
გეთქვა ცოლისთვის, მაგრამ „ჩაფლატოს ღმერთმა“ რომ გაიგონე, უცნა-
ურად გეტკინა გული, მოიღუშე. საბოლოოდ გაფუჭდი.

ათი წლის მანძილზე მხოლოდ ზაფხულის რამდენიმე დღეს თუ ამოა-
კითხავდი შენს გამზრდელ კარ-მიდამოს, ბავშვივით დაემხობოდი ლოდი-
ძირთან და წყაროს დედის ძუძუსავით მოწოვდი.

იყო რაღაცნაირი უსაშველობა და სისასტიკე ამ შეხვედრათა სინა-
ზეში. კეთილი, მოუშორებელი სევდა დამაამებლად მოესალმუნებოდა
ქალაქის შფოთიანი ყოველდღიურობის ორომტრიალში დაღლილ გულს. შე-
ნში იდუმალად შემოპარული ეს აღფრთოვანება დედის საყვედუროვით
თბილი იყო და მადლიანი.

ქალი ქალაქისაკენ გიბიძგებდა. შენც ვერ აღუდექ ამ ცდუნებას მა-
შინ. ახლა კი „ჩაფლატოს ღმერთმა აქაურობა“ წნელივით გადაგვიკრა
მკერდზე.

სახლი, მამისეული სახლი, აგერ ისევ ფეხზეა და ჩაბინდულ ფანჯა-
რათა მოღალუღი თვალებით შემოგყურებს.

„ცხრა ბადიში მინდა, შვილო“ — გეხვეწებოდა დედაშენი. „უთხარი
შენ ცოლს, მუცლის მოშლა მკვლევლობა“ — გაფრთხილებდა მამაშენი.

არა, რა ოხრობამ დაგიტრიალა თვალწინ ახლა ეს ყველაფერი. ამ
სიცხეში, ამ აღმართში მოღლილს რა ჯანაბამ გაგახსენა ეს ყოველივე?
ნაზიკოს კი ეტყობა, უფრო და უფრო მოეკიდა სიბრაზის ცეცხლი,
როცა შენს პირს არ იქნა და ღერი სიტყვაც ვერ დააძრო.

მაგრამ რა უნდა ქნა. შენს მეტი ამ წუთას ვერავინ გაიგებს, თუ რა
ძნელაა წარსულის უნებური გაცოცხლება და სიჭაბუკის ცოდვა-მადლთან
პირისპირ შეჯახება. ბევრი რამ გაგეგბა ამა ქვეყნისა, მაგრამ იმდენად
მიეჩვიე ღინების მიხედვით სვლას, რომ აღარ შეგიძლია წუთისოფელში
საკუთარ გზაბაწარს მიაგნო.

პირდაპირ გულს გიბუროდეს გუშინდელი პარასკევის გახსენება. ეს
რა იკადრა მაინც ფილიპოვიჩმა, დირექტორმა? ერთი ათასი მასესხეო. ეს
უკვე აშკარა მოთხოვნა იყო, მომეცი ათასი მანეთიო. აბა, რა შვილია
ფილიპოვიჩი სესხს დაგიბრუნებს? ჰო, ესე იგი, მომეცი ფულიო. მე ვიცი,
შენ ქურდი ხარ, იპარავ, მაგრამ რადგან მე გიფარავ და გინახავ, აილე
და ათასი მომეციო.

შენ არც იმისი ბლაცვი ხარ ვერ გაიგო, რომ ეს ერთხელ კი არა, მრავალჯერ განმეორდება, ვიდრე შენ თავად არ მიეჩვევი, რომ ყოველ მოცემულ პერიოდში საჭიროა ასე მოიქცე დირექტორის შეხსენების გარეშე, ხოლო თუ ამას ვერ შეიგნებ, შენ „ვერ შეასრულებ დაკისრებულ მოვალეობას“ და „საკუთარი სურვილით“ სხვაგან გადაგაჩოჩებენ.

შენც იშოვნე, შეახვие გაზეთის ქაღალდში, დაელოდე და როცა განმარტოვდა, შეხვედი. რატომღაც საკმაოდ ჯიქურ მიაღეჭი მაგიდას, ღია უჯრაში ჩაუსრიალე, ჩამოჯდომის ან რაიმეს თქმის მიზეზიც ვერ გამო-ნახე, დაიბენი, აილეწე, მობრუნდი და სულშეხუთულივით გარეთ გამო-ვარდი.

ასე არ ღირს, ფიქრობდი, მაგრამ როგორ უნდა მოქცეულიყავ აბა, საშველი სხვა არ ჩანდა.

არ იყო იგი შენთვის პირველი შემთხვევა, მაგრამ იგი ბოლოა, გუ-შინდელია, და ამიტომ დღეს ალბათ ასე ძალუმაღ მოგფხაჭნა გული.

ბინა? ღმერთი ერთის მაღლმა, თვალი დაგიბნელა ამის გახსენებამ. რა ტანჯვა გადაგხდა იმ ერთი ჯურღმულისათვის. თუმცა ჯურღმული და-უძახე შენ და რამდენიმე წელიწადში შენობას აიღებენ და ჯიბეში საგა-რანტიოს ჩაიდებ. მართალია, უარეს ჯურღმულში შეაფარებ თავს, მაგრამ სამაგიეროდ კიდევ რამდენიმე წელიწადში სრულიად ახალ ბინაში გამოი-ქიმები.

არაუშავს, იმშვიდებ ახლა თავს, რამდენიმე წელიწადში ხომ ნაღდად შევეალ კარგ სამოთახიანში.

ძველი ჭიშკარი ქანგიანი მავთულით იყო დამაგრებული. ფრთხილად ახსენი, შეაღე და წინ, ეზოში პირველი შეიჭრა ბიჭი.

მზე დასალიერს ჩაეწურა და მალე ნარინჯისფრად გაშუქებულ ოდის განიერ კედელზე, როგორც ეკრანზე, გამოისახა შენი გადიდებული ჩრდი-ლი. გვერდით ქალის ნაცნობი ფიგურაც გამოიკვეთა.

ერთი წამით გაშეშდი და ამ სურათს გაოცებული დააკვირდი. მო-გონებათა ბურუსიდან ჯერ კიდევ არ იყავი გამოსული. ამიტომ ნაზიკოს აჩრდილი იმ შორეულს ჰგავდა, მასში იცანი ის სოფლელი გოგონა, ზეა-რიდან მობრუნებულ ბიჭს, სწორედ ზაფხულის ერთ ასეთ საღამოს, ამ ჭიშკართან რომ შეგეფეთა.

* * *

დედაშენი უცნაურად აღელვებული მოიჩქაროდა კიბეზე, ცდილობ-და შენთვის რაღაც მნიშვნელოვანი და განსაკუთრებული ეცნობებინა. იგი ქლოშინით შეგეგება შუა ეზოში, არც კი გაცალა ჭიშკართან მდგომ ნაზი-კოსთან დალაპარაკება, მაგრამ ჩავავლო ხელი სახელურში და ოდის მე-ორე მხარეს გაგიყვანა.

— მომაცილე ეგ ფანჯაკი აქედან, შვილო! — მოგახალა მოყამულმა მშობელმა. — შინ არ შევუშვი. ვიცი რატომაა მოსული. ზეგ მისი ქორწილია დანიშნული, ამდგარა და შენთან მოსულა, — ვიცი მასაც ვუყვარვარო. მე არ წავყვები, ვინც არ მიყვარსო...

არა, შვილო, გლახაა მეთქი ვერ ვიტყვი, მარა რათ გინდა ამფერი შარი. ზეგ მამამისს ქორწილი აქვს, მაგას ათხოვებენ, ეგ აქ მოსულა, ოჯახშინა ჩაგვიჯდეს. მე ასე არ მინდა, შვილო... ვბოძგე, მარა არ მიდის. შენ გელის. იმან მითხრას და წავალო. მე იმასთან მოვედი, თქვენთან არ მოვსულვარო. შინ არ შევუშვი, შვილო, რამე უბედურებაში არ ჩავაგდო ბიჭი მეთქი... თავისი ფეხით მოსული ქალი რა ხეირს დამაყრის მე. ნალაპარაკევი, სადავო ქალი რა სიკეთეს მომიტანს, ერთი მითხარი. ანდა შენ რათ გინდა უქორწილოდ, გამოპარვით მოთრეული ქალი. დაფიქრდი, დაფიქრდი!..

შენც ფიქრობდი და ვერაფერი გადაგეწყვიტა, გაოგნებული შესცქეროდი დედას, ვერაფერს მიმხვდარიყავ, რა ხდებოდა შენს ირგვლივ.

უსაშველოდ დიდი, მღუღარე ზვავი მოწყდა გულს და სხეულის უძირო უფსკრულებში ჩაიდვარა. სულისთქმა გიჭირდა, ფეხქვეშ მიწა საამოდ ირხეოდა, დედის შეშფოთებული ქაქანი და ქოშინი აღარ გესმოდა, მიცურავდი უცნობ, უხილავ ოკეანეში, შორს, ჰორიზონტზე მიმზიდველი, წალკოტოვანი სანაპირო ელვარებდა.

„ნაზიკო ჩემთან მოვიდა? თავისით მოვიდა? ვუყვარვარ?... თვითონ მითხრას და გაგბრუნდებო?“.

ორჯერ შევხვედრივარ რამდენიმე წუთით, ისიც შემთხვევით, — იგონებდი მაშინ დედის წინ მდგომი. — პირველად დანდალოს ხიდთან, რაიონში მიმავალ ავტობუსს რომ ველოდებოდი, მეორედ — კომკავშირული კრების შემდეგ, კანტორის ეზოში. მუდამ მომწონდა, მუდამ მასზე ვოცნებობდი. მაშინ, დანდალოს ხიდთან კიდეც გავეხუმრე: ისე მეღამაზე, ახლა, ნაზიკო, რომ ამ თამარის ხიდთან მინდა შენც ჩემი თამარი იყო.

ასე დაგხლართე სათქმელი, თითქოს შიგ რაღაც დიდი აზრი ჩავდევი, რაღაც შორეულსა და ჩემთვის ძვირფასს გავეთამაშე. ხოლო მეორედ, იქ, კანტორის ეზოში ბნელოდა, ხელი ხელში მეჭირა ერთხანს და თითებს მისას ვეფერებოდი. რაიმეს ხმამაღლა თქმა არ შეიძლებოდა, კრების მონაწილენი ჯერ კიდევ არ გაფანტულიყვნენ. მხოლოდ იმათი მეშინოდა, თორემ მისი თითებიდან ჩემში ისეთი მღუღარე ძალა მოჟონავდა, რომ მეგონა მთების დაძვრას შევძლებდი. უცებ მან საშინელი ძალით მომიჭირა ხელი ხელზე და გაიქცა. ამით რაღაცა მითხრა, მაგრამ კარგად ვერ მივხვდი, რას ნიშნავდა მისი ნათქვამი.

იმ ხანად ჩვენს სოფელში თითო-ორიოლა ჩადროსანს კიდევ შეხვედებოდა. ქალიშვილი მარტო ვერ გაივლიდა.

ამიტომ ამგვარ ერთწუთიან შეხვედრისას, ხელის ერთ ჩამორთმევაში და ერთ სიტყვაში, ზოგჯერ მთელი წლის ნაფიქრალი უნდა ჩაგეტია.

დედაშენი მიგიხვდა, რადგან ბევრისმთქმელი ღუმილით ღუმილი.

მაშინ კი, შეხვედრისას, ნაზიკომ ბევრი რამ უფრო მწვავედ და სერიოზულად მიიღო, ვიდრე შენ ანიჭებდი შენს ქცევას და ნათქვამს.

სიყვარულთან თამაში არ შეიძლება.

ქალს ხშირად სჯერა, არ ავიწყდება, უვლის, ზრდის, ეფერება იმ შენს წინდაუხედავად, ნაჩქარევად, ბოლომდე გაუაზრებლად წამოსროლილ სიტყვას. ქალიშვილის გული გაზაფხულის ნოყიერ ნიადაგს ჰგავს. რაც გინდა მარცვალ იყოს, ხელუკუღმაც რომ გადაადგოდ, გაღვივდება, წაღმა ამოვა.

დედაშენი კი ნამდვილად მიგიხვდა, შენ ნაზიკო გინდოდა.

ქალიშვილიც გრძნობდა ამას და თავჩაღუნული, მაგრამ ამაყი და მშვიდი, იდგა ჭიშკართან და თქვენს განაჩენს მოთმინებით ელოდა.

— კაი, ნენი, — უთხარი დედას — მე თვითონ ვეტყვი ნაზიკოს.

ქალიშვილს პატარა ბოღჩა კოინდარზე დაედო. ალუბლისფერი ტუფლები ეცვა, ორი შავი ნაწნავი მკერდზე გადმოეყარა, ზედა ტუჩზე ოფლის ცვარი უციმციმებდა, ფართო თვალები მიმავალი მზისთვის მიეპყრო და პატარა ცისარტყელებით მონთებულ ცქერაში შენ ველარ გააჩიე რა ფერისა იყო მისი თვალები. დედაშენი კიბესთან შეჩერდა და სულშეზოგადი შემოგყურებდა.

შენ ფრთხილად მიუახლოვდი გოგონას, ბოღჩა ხელში აიღე და თრთოლვით უთხარი:

— წამოდი, ნაზიკო.

ოდაში იმ მხრიდან შეიყვანე, სადაც იმის წინ დედაშენი გესაუბრა. ხალიჩიან სექვზე ჩამოჯდა, მუხლებზე ხელები დაიფარა. ოთახი ქალიშვილის გამაბრუებელი სურნელით გაივსო.

— თუ გიყვარვარ, რატომ გეშინია?

— რა?

— ხომ მითხარი მაშინ, მიყვარხარო. თუ გიყვარვარ, არ უნდა გეშინოდეს.

— არ არის სწორი. — წამოგცდა გაუბედავად.

— არა? მე კი მეგონა მართლა გიყვარდი და...

— არა, შიშზე გეუბნები. რისი უნდა მეშინოდეს? — გათამამდი შენ.

მან თავი ასწია, შემოგხედა, ნაწნავები ცალი ხელით მომუტა, ღრმად ჩაისუნთქა და თავისუფლად გაიღიმა.

ეს ღიმილი ზემს ჰგავდა.

ეს ღიმილი უფრო ძლიერი იყო, ვიდრე ის ძალა, რამაც ჩვენში სამსი წლით სიყვარული დათრგუნა და გააუქმა.

მეორე ოთახიდან მამის ბუხბუხი მოგესმა და გაისუსე.

— დედაბერო, თავი დამანებე შეთქი! ახლა ის ხომ ბაღანა აღარაა. დროც მისია. ქნას რაფრათაც ურჩევნია! — ყვიროდა ბერიკაცი.

ნაშუალამევს ვილაცამ ეზოდან დაიძახა.

შიგნიდან უმაღლვე გაიღო კარი და კიბეზე მძიმე და მტკიცე ნაბიჯები დაეშვა. მთელი სახლი აზანზარდა.

— ვინ ხარ, მობრძანდი! — გაისმა მამაშენის ხმა.

შენც წამოდექი და კართან ატუხულმა მიაყურადე.

ეზოს ბნელ კუთხეში ვილაც ორი კაცი დიდხანს ედავა მამაშენს. შენს სახელს იმეორებდნენ და ითხოვდნენ, რომ გასულიყავ და პასუხი გაგეცა.

დაემუქრნენ, მაგრამ მამაშენმა წარბი არ შეხარა, წინ გადაეღობა, ზვანჯარში გამორჭობილი ძველი ყამა დააძრო და დასჭყვივლა, ფეხი არ გადმოდგათ, თვარა აგჩეხავთო. შენაც გაგულისდი, კარებს მიასკდი, მაგრამ ნაზიკომ წინ გაგისწრო, კიბე ჩაირბინა და უმაღლვე სიბნელეში გაუჩინარდა.

— ყველაფერი ჩემი ბრალია. აგერ ვარ, მოდიტ! — შეუძახა მოსულთ.

— უნამუსო! — გაისმა ცივად ბნელში.

— მიყვარდა და მოვედი, ესაა უნამუსობა?! მომკალიტ აბა, რას უცდიტ! — არ ცხრებოდა ქალი.

ომი მოგებული იყო. ბრძოლის ველი დაცხრა, დაცარიელდა. ყამა ქაჩქაშს დაუბრუნდა, ნაზიკო კი — შენ.

* * *

ახლა კი, მამისეულმა სახლმა კვლავ ჭაბუკად გაქცია თითქოს.

ნაზიკომ სახლის კარ-ფანჯრები დააღო. სიბნელე უცაბედად ჩამოეშვა და ქალმა შუქი აანთო. ბიჭმა ჯერ ეზოში თამაშით გული იჯერა, მერე დოქით წყაროს წყალი მოარბენინა. წყენა და გაჯავრება გადაგავიწყდათ, უნებურად ყველაფერი გააბტია ნაზიკომ, გამოცოცხლდა, მხიარულად ალაპარაკდა და შენც აგიყოლია. სახლმა გამოიღვიძა, საღამომ გრილი ნიავი ამოისუნთქა და იფნები ეშხიანად ააშრილა.

შენ და ნაზიკო იმ პირველი ღამის ოთახში მოეწყვეთ. ნაზიკოს აკვირებდა შენი გაღაღებული ალერსი. შენ თვითონ გიკვირდა, რამ შემცვალა ასეო. ამ მოულოდნელი და ამოუხსნელი სიხარულით გაბრუებულს ბინდბუნდში თითქოს უხერხულად, მაგრამ თავშეკავებულად დაგცდა:

— მიყვარხარ, ნაზიკო, ახლა რაცხა ძალიან მიყვარხარ...

ღილით რომ თვალი გაახილე, ნაზიკო ღია ფანჯარასთან იდგა ძველ, ქალიშვილობისდროინდელ ჩითის კაბაში გამოწყობილი და საღდაც გატაცებით იყურებოდა. ის კარგად გრძნობდა, რომ უკვე შენც გელვიძა, მაგრამ არ მობრუნებულა ისე წარმოთქვა:

— მე აქედან ველარ წავალ... გესმის?... არ მინდა წასვლა. არ მკითხო რატომ. აქ მინდა. აქ უნდა ვიცხოვროთ...

შენ კარგად შენიშნე, მხრები როგორ უთრთოდა.

ალბათ ქვითინებდა.

* * *

ახლა, როდესაც მიწაზე ვდგავარ
დიდი გულით და მცირე კარავით,
მე ქვეყნად ყველა მომაცვდავს ვგავარ.
მე კი არა მგავს ქვეყნად არავინ,
როგორც გონებას ფინჯანი ყავა,
მოეკიდება ღამეს ფარანი...
მაწაზე ყველა მომაცვდავს ვგავარ,
არ ვუნახივარ ცაში არავის.
ზოგჯერ ვიხსენებ ძვირფას სახელებს,
ზოგჯერ პატარა ღუმელიც დამღლის...
და სადგურების ცივი ძახილი
დამყვება, როგორც ერთგული ძაღლი.
ისე მძიმეა ახლა ღუმელი,
როგორც ციხეზე რკინის გოდოლი.
ამოდის მთვარე და მისი ჩრდილი
ეცემა მიწას — მწვანე ფოთოლი.
ეცემა მიწას და ცა ნებივრობს,
მიწაც ნებივრობს არანაკლებად,
მიდიან წლები ჩვეულებრივად,
მიდიან წლები და მე მაკლდება —
ყველა წუთი და ყველა საათი
და დიდი თოვლი მიმზერს თვალებში.
უაზრობაა დროსთან კამათი,
როგორც საკუთარ თავთან ალერსი.
მე კი ცოტათი მეტი მინდოდა,
მაგრამ სხვა იყო მაინც მთავარი —
დიდი თოვლი და უამინდობა
და მიზეზები კიდევ მრავალი.

და შუალამე როგორც ტკივილი,
მართმევდა შენზე ფიქრის უფლებას,
მერე ისმოდა მამლის ყივილი,
როგორც ძახილი თავისუფლების.

* * *

შენ მალე წახვალ, ბაგე ალუბლის
ჩემს თბილ თვალეზში ღიმილს დატოვებს
და უეცარი თრთოლვა დაგვივლის
ჩვენ, ამ ლამაზი განძის პატრონებს.
შენ მალე წახვალ და სხვა ბაქანი
შეიმოსება შენი სიცილით.
ბაქანზე გხვდება ზოგი მათგანი,
ხელებს გიქნევენ, — აი ისინიც.
მაგრამ აქა ხარ, ჯერ არ წასულხარ,
ცა მიყვარს შენი თვალით ნანახი.
ეს არის ჩემი გულის პასუხი,
ნათქვამი შენი სულის კარნახით.

* * *

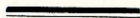
შენა ხარ თამთა,
შენა ხარ თამთა,
შენ შეგისრულდა წელი რამდენი,
თუ ნებას დამრთავ,
თუ ნებას დამრთავ,
შენი მთებიდან ზამთარს გავდევნი.
შენა ხარ თამთა,
შენა ხარ თამთა,
შენი მთებიდან გავდევნი ზამთარს,
თუ ნებას დამრთავ,
თუ ნებას დამრთავ,
შენთან ვიქნები ზაფხულ და ზამთარ.
თამთა, ეგ შენი სიზმრების კალთა,
ცისფერია და ცასავით ფართო,

ახლა ღამეა და ვდგავარ მარტო
შენი ღამაში ოცნების კართან.
ახლა ვკამათობ საკუთარ თავთან
(ჩემმა უფალმა და ჩემმა ღმერთმა),
რომ ვინადირო ინდთან და განგთან
და ვეფხვის ტყავი გავიგო ფერხთა.
აღარ ხარ, თამთა, საკუთარ თავთან,
საკუთარ თავთან აღარ ხარ, თამთა,
შენ შეგისრულდა თვრამეტი წელი,
თვრამეტი წელი, ესოდენ მწველი,
შენ ახლა რაღაც სასწაულს ელი
და ვეფხვის ტყავზე იხდი და წვები.

* * *

მეგობრების ალერსი,
მეგობრების მღურვა,
სანამდე უნდა ზიდოს
ამ პატარა გულმა?!
ამხელა სიხარული,
ამოდენა ურვა,
როგორ უნდა გაუძლოს
ამ პატარა გულმა?!

როგორ უნდა გავიგო
გიყვარვარ თუ გძულვარ,
შეება როგორ იპოვოს
ამ პატარა გულმა?!
წუთისოფლის კალოზე
ბედის ჩარხის ბრუნვა,
როგორ უნდა დალოცოს
ამ პატარა გულმა?

აღქმის სასწრაფო

შავი, კვირა, ორშაბათი და სამშაბათი

კ ვ ი რ ა

კალენდარზე კვირა წითლადაა აღნიშნული, ესე იგი, დასვენების დღეა. ზოგიერთი მის დადგომას ხელფასის მომატებასავით ნატრობს. ერთ კვირას რაც არ მიძინია, სულ ამ დღეს გამოვიძინებო. მაგრამ ნურას უკაცრავად! სტატისტიკით დამტკიცებულია, რომ უქმე დღეს ხალხი ჩვეულებრივზე ადრე იღვიძებს. თუ ვინმეს ამ ფაქტში ეჭვი შეეპარება, ჩვენი ნაცნობი საპროექტოს მაგალითი შემოიძლია მოვიყვანო: კვირას ყველა თანამშრომელმა გრაფიკით გათვალისწინებულზე ადრე გაიღვიძა, ხოლო რაც შეეხება ვაჩე ვაჩეიშვილს, შემოიძლია თამამად გითხრათ, რომ კვირა დილით მას არც გაუღვიძია.

ხომ არ შეშინდით? ზოგიერთი რომ ფიქრობს, არც ისეა საქმე; ვაჩეს წინ დიდი ამბები ელის და ასე ადრე სასიკვდილოდ ვერ გავიმეტებთ.

არ გაუღვიძიაო, რომ ვთქვით, აბა როგორ გაიღვიძებდა, როცა არც დაუძინია და მთელი ღამე ფიქრებში გაატარა.

საფიქრებელი ვაჩეს საკუთარ თმაზე მეტი ჰქონდა: ცოლი მოსაყვანი იყო, ბინა — მისაღები, კბილი — დასაპლომბავი, უფროსი — გასალაზავი (ვისი გამლახველი იყო, მაგრამ ოცნებაში მაინც უსწორებდა ანგარიშს).

პრობლემები, როგორც ხედავთ, უამრავი იყო, მაგრამ მთავარი სადარდებელი ვაჩეს ის ჰქონდა, ღმერთმა ყარამანოვიჩი უფროსად რატომ გამოჩინაო. ვინმეს რომ ეკითხა, ამისთანა რა დაგიშვაო, უცებ პასუხსაც ვერ ეტყოდა. უნიჭოაო, რომ ეთქვა, უნიჭობა განა დანაშულია? კაცი თუ

უნიჭო დაიბადა, სავარძელი ჭკუას ხომ არ მოუმატებდა. არც ბოროტ კაცად შეიძლებოდა ყარამანოვიჩის მონათვლა, სხვაზე რა მოგახსენოდა და ვაჩესთვის ცუდი არაფერი გაუკეთებია, პირიქით, ბინას აძლევდა და უარი უთხრა.

მოკლედ, არ უყვარდა ვაჩეს თავისი უფროსი, დანახვაც კი არ სიამოვნებდა. პირადი მტრობა აქ მაინცდამაინც არაფერ შუაშია. ხომ გითხარი, ვაჩე ვაჩეიშვილი დიდი საქმეებისთვის იყო დაბადებული და საპროექტოს ვიწრო კედლები მის მოწოდებას აბსოლუტურად არ შეეფერებოდა.

წიგნებით გამოტენილი ეს პატარა ოთახიც არ შეეფერებოდა ვაჩეს მოწოდებას. თქვენ არ იფიქროთ, ფუფუნების მოყვარული კაცი იყო და ხუთოთახიან ბინას ნატრობდა. ვაჩე ორ ოთახზეც არ იტყოდა უარს — ერთში მარტო წიგნებს დააწყობდა, ხოლო მეორეში წიგნებთან ერთად თვითონაც დაიძინებდა. თუკი ამ ორ ოთახს აბაზანაც ექნებოდა, ამაზე დიდ ბედნიერებას ვაჩე ვერც წარმოიდგენდა. ჩაწვებოდა ცხელ წყალში და იკითხავდა წიგნებს.

დიახ, ვაჩე ვაჩეიშვილის მაგალითზე შეიძლებოდა იმ ქეშმარიტების დადგენა, რომ ძაღლის შემდეგ წიგნი ადამიანის საუკეთესო მეგობარია. მაგრამ ეს მეგობარი ბოლო დროს კინალამ მტრად გადაექცა; თაროებზე რომ არ ეყო ადგილი, იატაკი დაისაკუთრა, მერე სამზარეულოშიც შეიჭრა და ბოლოს სახლიდან გაძევებითაც დაემუქრა. სადაც არ უნდა გადაედგა ფეხი, წიგნები ებლანდებოდა, სტუმარს სკამს ვერ შესთავაზებდა, რადგან სკამებზე წიგნები ელაგა. ვინ არ უთხრა, ამდენს რატომ ყიდულობ, სანახევროდაც ვერ ასწრებ წაკითხვასო, მაგრამ გაგონებაც კი არ უნდოდა, რომ ვუყურებ, ისიც მსიამოვნებსო.

ისე, უცნაური კია, ყველას რატომღაც წიგნები ეჩხირება თვალში, აბა ვინმეს ვინმესათვის უკითხავს, ამდენ კოსტუმს რატომ ყიდულობო?

როგორც უკვე ვთქვით, ფიქრებთან ჭიდილში გათენდა კვირა დილა და ვაჩეს გაახსენდა, რომ საღამოს გრიშა სეფერთელაძესთან იყო დაპატიჟებული.

ზოგი ფიქრობს, რომ კაცი სუფრაზე მხოლოდ დასათრობად მიდის. გრიშას სუფრას ვაჩესთვის მარტო ღვინის დაღვევის მნიშვნელობა არ ჰქონდა. სტუმრად, რასაკვირველია, ყარამანოვიჩიც იქნებოდა დაპატიჟებული და მისთვის გენერალური ბრძოლა უნდა გაემართა. ამ განზრახვამ ისე დაუმშვიდა აფორიაქებული ნერვები, რომ საღამომდე უსიზმროდ იძინა. საღამო რომ დადგა, წვერი გაიპარსა, ნაფტალინში შენახული საგარეო კოსტუმი ჩაიცვა და „ჭრელო პეპელას“ ღიღინით სტუმრად გაემართა.

რადგან კარგ ხასიათზე იყო, გრიშას სახლამდე სწორი გზით უკი არ წასულა, ტაქსის მძღოლივით შორიდან მოუარა. ვალიდას უბანი ზღვისპირ-

რას იყო და იმიტომ უყვარდა აქეთკენ სიარული. ამჯერად გზაზე ნაცნობი არავინ შეხვედრია.

ყარამანოვიჩის გარდა ვაჩეს გრიშასთან ყველა მისული დახვდა. მას პინძელი და მისი მეუღლე ცუცა სუფრას აწყობდნენ, ხოლო პირზენერწყვ-მომდგარი სერაპიონი და თამაზი ნარდით იტყუებდნენ თავს, თალიკო და ვალიდა, როგორც მათ ახლანდელ ურთიერთობას შეეფერებოდა, ერთმანეთის პირდაპირ სავარძელში ისხდნენ და სხვების დასანახად ჟურნალებს ფურცლავდნენ, სინამდვილეში კი ერთმანეთს მალულად ზვერავდნენ. თალიკო იმით ინუგეშებდა თავს, პროვინციულად გამოწყობილა, გემოვნება სულ არ ჰქონიაო, ვალიდას კი უხაროდა, გულზე სკდება, მასზე ლამაზი რომ ვარო.

ახალმოსულმა ყველას საერთო სალამი მისცა. ვალიდამ ისე მომხიზვლელად გაუღიმა, რომ ვაჩეს თალიკოსაკენ გახედვის შეეშინდა, როცა სითამაძე დაუბრუნდა, ყველას გასაგონად რაციონალური წინადადება წამოაყენა, სტუმრები რომ მასპინძლებს მივეშველებოდეთ, ურიგო არ იქნებაო. ამაზე გრიშამ უპასუხა, მიშველება მარტო ღვინის სმაში მინდა მეო.

აზარტში შესულ მონარდეებს შიმშილი გადაავიწყდათ.

— იაქე არ არის ამ კამათელზე, ბატონო გრიშა? — იკითხა თამაზმა.

— შაში მოითხოვე და იქნება, — ურჩია ვაჩემ.

მართლაც იაქე გაგორდა და თალიკომ მომენტი იშოვა.

— საპროექტოში რას იკლავ თავს, ასეთი სპეციალისტი ყოფილხარ! ვაჩემ შეიტფრა.

— დრო იყო, ჭიქით მაგორებივდნენ კამათელს.

— მერე ამისთანა ხელობას დაკარგავდა კაცი!

თალიკო აშკარად საჩხუბრად იყო მომზადებული, მაგრამ ყარამანოვიჩისათვის გათვალისწინებულ ენერგიას ვაჩე მასზე ხომ არ დახარჯავდა!

— იაქეს კარზე რომ სამი ქვა დაგრჩება ასაყვანი და დუშაშს გააგორებ. თუ იცი, რა უნდა ქნა, ვაჩე ბატონო? — ახლა სერაპიონმა იკითხა.

— მაგი ძველი ანეკდოტი.

— როგორც ჩვენი ცხოვრება, არა? — თალიკოს ჯიბრზე ხმა ამოიღო აქამდე გაჩუმებულმა ვალიდამ.

— დიახ, ლამაზო ქალიშვილო. — დაუდასტურა ვაჩემ.

თამაზმა ველარ მოითმინა.

— მაგი ლამაზი ქალიშვილი მე მომყვა და ახლა არ მითხრა, ოტელო ხარო.

ვაჩემ სხვების დასანახავად გაიცინა.

— ა, ბატონო, ავწიე ორივე ხელი.

— რომ მე გამომიწოდო, არა? — წამოდგა თალიკო.

— თქვენ დღე მუდარებელი ხართ, — უთხრა ვაჩემ.
— თქვენ კიდევ ახალი კოსტუმში ჩავიცვამთ, მაგრამ დაუთავება დაგ-
ვიწყებიათ, — ისე თანაგრძნობით შეხედა თალიკომ, რომ ვაჩემ კინაღამ
უთხრა, აბა ვინ დამიუთავებდა, მარტოხელა კაცი ვარო. ამაზე, ალბათ,
თალიკო ეტყოდა, მარტოხელა იქნები, როცა ვერავის ამჩნევო და ასე
შემდეგ...

თალიკოს შენიშვნაზე ვაჩეს პასუხი არ გაუცია, კარადა გამოაღო და
წიგნები გადაშალა.

— არ მეგონა, გრიშას თუ ასეთი კარგი წიგნები ექნებოდა ოჯახში, —
თქვა მან.

— შენ ის თუ გეგონა, ახალგაზრდობაში გრიშა ლექსებს რომ წერ-
და? — ჰკითხა მასპინძელმა, — წიგნი კი მიყვარს, მაგრამ სივიწროვის გა-
მო ცოტას ვყიდულობ.

— წიგნებს კი არა, ამ ბინაში ადგილი ჩვენ არ გვრჩება, — სიტყვა
შეაწია მეუღლეს ცუცამ.

ვალის დასა გაუკვირდა.

— რას ბრძანებთ, ქალბატონო, ორი ოთახი და ლოჯია განა ცოტაა?

— თქვენხელა რომ ვიყავი, მეც ასე ვფიქრობდი, ოჯახს მოეკიდებით
და მაშინ ნახავთ.

— წინათ არც ეს გვქონდა, ქორწილი ნაქირავებ ოთახში გადავიხადეთ,
-- გაიხსენა გრიშამ.

— ნაქირავებ ოთახში სხვებმაც იქორწინეს, მაგრამ დღეს ნახე რო-
გორ ცხოვრობენ.

გრიშამ ხელები აღაპყრო.

— მოთმინებითა შენითა მოიპოვე პური შენიო...

სერაპიონმა შაშის კარზე ქვა მოკლა და საუბარში ჩაერთო.

— გრიშა, მე თუ მოთმინება მაკლია... აღარ მახსოვს, რამდენი ხანია
რიგს ველოდები.

— ვაჩემ ელოდებოდა და ბედმა გაუღიმა, მაგრამ უარი თქვა.

ვაჩემ კარადა დახურა.

— ჩემზე მეტად სერაპიონს უჭირს, რომ არ მისცენ არ შეიძლება.
ახირებული კაციაო, ბევრჯერ უთქვამს ვაჩემზე ქმარს, მაგრამ ასეთ
რამეს ცუცა ვერც კი წარმოიდგენდა.

— ბინას გაძლევდნენ და თქვენ უარი თქვით? — ჰკითხა მან ვაჩეს.

— დროებით, რასაკვირველია, ქალბატონო.

თალიკომ აუხსნა.

— ბინა, ცოლი და შვილი ვაჩეს არ აინტერესებს, ღრუბლებში დაფ-
რინავს.

— ანგელოზი ყოფილა.

— მაგის ანგელოზობას ნახავ პატარა ხანში, ჩემო ცუცა, — დაიბედა გრიშამ.

ვაჩემ დიასახლისს აუხსნა, პაპიროსსაც ვეწევი და ღვინის დაღვეაც შემიძლიაო, რომ დავთვრები, ვიგინები კიდეცაო.

ცუცა ვერ გაერკვა, ხუმრობს თუ მართალს ამბობს ეს კაციო, და ხეჰაპურების მოსატანად გავიდა სამზარეულოში.

თამაზს ნარდი მოწყინდა.

— მოკვდი ამდენი თამაშით... როგორ ატყობთ, სუფრაზე აღარ დაგვიძახებენ?

— ჯერ არა, — მიუგო ვაჩემ.

— რატომ, თუ იცი?

— ყარამანოვიჩი არ მოსულა და იმიტომ.

ვაჩეს სიტყვებს გრიშამ ყური მოკრა და, არაა მაგი მართალიო, განაცხადა. ამასობაში ტელეფონმა დარეკა და ვაჩეს ქართული ანდაზა მოაგონდა, ძალღი ახსენე და ჯოხი ხელში დაიკავეო. გრიშას მისვლამდე ტელეფონი მან აიღო.

— დიახ, სეფერთელაძის ბინაა, მაგრამ თქვენ ვაჩეიშვილი გელაპარაკებთ... მთელი საპროექტო აქ გახლავთ და შიმშილობს თქვენს მოლოდინში. დაწვრილებით ახლა გრიშა მოგახსენებთ.

გრიშას უფროსისათვის წინასწარ ჰქონდა ნათქვამი, სუფრაზე ვინ იქნებოდა, მაგრამ ახლა კიდეც ჩამოუთვალა. თუ არ მოხვალთ, ძალიან გვაწყენინებთო, შეახსენა, მაგრამ ყარამანოვიჩმა, ალბათ, ისეთი მიზეზი უთხრა, რაღა გავწყობაო, სინანულით ჩაილაპარაკა.

ვაჩემ გამომცდელად შეხედა გრიშას.

— გინდა გითხრა რატომ არ მოვიდა?

— შენი შეეშინდა ხომ?

— შიში არ ვიცი, მაგრამ ჩემისთანა ხალხს სუფრაზე კი არა, სამსახურში ვერ იტანს.

გრიშამ გაიცინა.

— თქვა ამან არაკი! კაცი მინისტრებთან სადილობს და შენთან რატომ შეეშინდებოდა.

სერაპიონი შიმშილმა შეაწუხა.

— რა ექნათ ახლა, თქვენს ჩხუბს ვუყუროთ?

— არა, სუფრასთან მობრძანდით, — მიიპატიჟა სტუმრები მასპინძელმა.

ცუცამ ბოდიშები დაიწყო, თუ გაგვებეღება, გასინჯეთ ჩვენი ნახე-ლაღიო, თამაზმა ხათრისათვის კი თქვა, როგორ გეკადრებათ, ჩემო ბატონო, სხვებს პატიჟი არ დაჭირვებიათ.

ვაჩე ვაჩიშვილი სუფრის თავში დაჯდა, ვინაიდან თამადა მე ვიქ-
ნები, ღროზე დავიკავებ ადგილსო, აუხსნა ხალხს, სხვათა შორის, ყარა-
მანოვიჩიც რომ მოსულიყო, თამადა მაინც მე ვიქნებოდით.

— რატომ იქნებოდით? — დაინტერესდა სერაპიონი.

— თქვენზე მეტი ღვინის სმა და ლაპარაკი რომ შემძლია, იმიტომ.

— მოუჭრა ვაჩემ.

— ლაპარაკი, კი ბატონო, — დაეთანხმა გრიშა, — მაგრამ...

— მაგრამსაც გაჩვენებთ!

გაოცებულმა თამაზმა ხელები გაშალა.

— ჯერ არ დამჯდარა და გვემუქრება! ეს სადაური წესია, თამადა
ოჯახში მასპინძელი უნდა იყოს.

— გრიშა, თანახმა ხარ ვაჩეს თამალობაზე? — იკითხა სერაპიონმა.

— შაპაბაზივით დაჯდა მაგ სკამზე და უარს ზომ არ ვეტყვი!

ვაჩეს მეტი არ უნდოდა.

— მაშასადამე, ორგანიზაციული საკითხები მოგვარებულია, ვიწ-
ყებთ საქმეს. ვიდრე თამადის სადღეგრძელოს დავლევდეთ, ნება მიბოძეთ
ჩემი თავი მე დავიხასიათოთ.

— ჩვენი დახმარება ზომ არ დაგჭირდება? — შეეკითხა თალიკო.

— მე ორმოცი წლისა ვარ...

— სულ არ გეტყობათ! — ეს ვალიდა იყო.

— კომპლიმენტები არ მიყვარს...

თამაზმა შეახსენა.

— რა ვიცი, წიჭიერი ვარო, ყველას უმტკიცებთ.

— ეს ისეთი ფაქტია, ჩემო თამაზ, რომელსაც დამტკიცება არ ესაჭი-
როება. სხვათა შორის, მეც შენსავით ინსტიტუტი დავამთავრე, ასპირან-
ტურაში მტოვებდნენ, მაგრამ საპროექტოში ყოფნა ვარჩიე... კიდევ იმას
ვიტყვი, რომ მლიქვნელი ხალხი არ მიყვარს... ქალბატონო ცუცა, ასე
გაკვირვებული ნუ მიყურებთ... მე ახირებული ვარ და როგორც თქვენი
მეუღლე გეტყოდათ, აწი ჩემი გარდაქმნა არაფერს შეუძლია.

— არც სიყვარულს? — დაინტერესდა ვალიდა.

— ლამაზი ქალის სიყვარულსაც არა!..

თამაზს ჯერ ღვინო არ დაელია და ამიტომ ჩხუბის დაწყებას მოერი-
და. სამაგიეროდ თალიკომ ველარ მოითმინა.

--- ზოგიერთს ავიწყდება, ოჯახში რომ ზის...

ვაჩემ თავი დაუქნია, ყველაფერი გასაგებიაო.

— და სწორედ ამიტომ საკუთარ დახასიათებას ვამთავრებ...

— აგაშენა ღმერთმა! — სული მოითქვა გრიშამ.

ვაჩემ ხაჭაპურს ღემო გაუსინჯა, კაი ნახელავიაო და საზეიმოდ განა-

ცხადა, ახლა შევუდგები იმ მძიმე მოვალეობის შესრულებას, რაც თქვენთან
ხატრით ვიკისრეო. მერე თამაზს მიუბრუნდა.

— ვიცი რაღაცა მწარე გინდა მითხრა, მაგრამ ჯერ დამითვალე, რამ-
დენი კაცი ვართ ამ სუფრაზე.

— ექვსი კაცი და ერთი თამადა. — დაუთვალა თამაზმა.

— ჩემო გრიშა, შვიდი ჭიქა დამიწყვე აქ, — განკარგულება გასცა
ვაჩემ, — შვიდი კი არა, თორმეტი, ხუთი რეზერვში უნდა მქონდეს!

გრიშა წამოდგა. სერაპიონმა ველარ მოითმინა.

— ერთბაშად თორმეტი ჭიქით იწყებ? ჩვენს გაქცევას ხომ არ აპი-
რებ!

— ამისთანა არაფერი გამიგონია! — გაუკვირდა თამაზსაც.

გრიშამ თორმეტი სასმისი მოიტანა.

— თამადის სიტყვა კანონია, თორმეტი სასმისი ბრძანა და თორმეტი-
ვე მიმართმევია!

სერაპიონი წამოდგა.

— პროტესტს ვაცხადებ, ასე არ შეიძლება!

ვაჩემ გაიცინა.

— გთხოვთ, დაიმახსოვროთ, ცხოვრებაში სერაპიონი პირველ პრო-
ტესტს აცხადებს.

— ბოლოს და ბოლოს, ორიგინალობასაც საზღვარი აქვს! — გაბრაზდა
თალიკოც. თორმეტი ჭიქის დაღევას მას ვინ დააძალებდა, მაგრამ ვაჩეს
გამწარება უნდოდა და ამიტომ ესროდა წამდაუწუმ რეპლიკებს.

ვაჩემ პირადად თალიკოს კი არა, მთელი სუფრის გასაგონად თქვა,
ყურადღებას ვითხოვ, აქ მე თამადა ვარ, ფეხბურთის მსაჯი ხომ არ
გგონივართო. მერე ჭიქების დანიშნულება ახსნა, ჯერ ყველა სადღეგრძე-
ლოს წარმოვთქვამთ და სიტყვებს როდესაც მოვრჩებით, სმას მერე შევეუ-
დგებითო.

— ესე იგი, ჯერ სიტყვა და მერე საქმე. — მიხვდა თამაზი.

სერაპიონმა ისევ პროტესტი განაცხადა, ეს სადაური წესიაო.

— თამადა დიქტატორია, — აუხსნა ვაჩემ, — ასე არ ვიცით ქართვე-
ლებმა, ბატონო გრიშა?

— დიქტატურასაც გააჩნია.

— უხერხულია, — სიტყვა შეაწია ქმარს ცუცამ, რომელიც იმაზე
უფრო წუხდა, თორმეტი ჭიქის შემდეგ თამადამ ოჯახში დარჩენა არ მო-
ითხოვოსო.

— მენდეთ, ქალბატონო, უხერხული არაფერი იქნება, ყველა სასმისს,
რასაკვირველია, ერთბაშად არ დავლევთ, — ვაჩემ ჩაახველა და ხმას
აუწია, — მაშასადამე, ვიწყებ! პირველად, როგორც წესი და რიგია, ამ

ოჯახის სადღეგრძელო უნდა დავღაო... სიკეთე და ბედნიერება! ამ ტრადიციულ სიტყვებს მე კიდევ ერთს დავუმატებ — პატიოსნება! დიხ, ხა-ზგასმით ვამბობ, პატიოსნება, რომლის წარმოთქმა ღიმილს არ მოგვგვრის... კაცს რომ პატიოსან ოჯახში მისვლა გაუხარდება, სტუმარს რომ ალალ გულს უჩვენებს, აი იმას გაუმარჯოს!

— დიდი მადლობა! — წამოდგა გრიშა.

— მაცალე, არ დამიმთავრებია!

ახლა ცუცამ გამოიღვა თავი.

— ამდენი ქება ნამდვილად უხერხულია.

— რა გაეწყობა, — თქვა ვაჩემ და მეორე ჭიქაც აიღო, — ამით...

— ამით ჩვენს სამშობლოს გაუმარჯოს! — დაასწრო სერაპიონმა.

ვაჩეს გაუკვირდა, როგორ მიმიხვდაო.

— შე კაცო, მაგას რა მიხვედრა უნდა, პირველად კი არა ვარ სუფრაზე!

ამ სიტყვებს სერაპიონი გულწრფელად ლაპარაკობდა. ვინ იცის, რამდენჯერ დაუღევია პატარა საქართველოს, მისი კოპწია ბუნებისა და მისი ღირსეული შვილების სადღეგრძელო. ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ თვითონ ერთი ამ ღირსეული შვილთაგანი იყო, თუ დიდი არაფერი გამოკეთებია, დაშავებით ხომ არაფერი დამიშავებიაო.

— რა მაგის პასუხია და, ცვრიან ბალახში ფეხშიშველი გაგივლია, ჩემო სერაპიონ?

ვალிடამ გალაკტიონის ლექსი გაიხსენა.

ცვრიან ბალახში თუ ფეხშიშველა

არ გაგივლია, რაა მამული...

თალიკოს რას გამოაპარებდა, ჩემს ჯიბრზე აკეთებს ყველაფერს, ვაჩეს თავი უნდა მოაწონოსო.

— სხვათა შორის, ცვრიან ბალახში ფეხშიშველი გავლა არ შეიძლება, ცვარი თითებს მოგჭრის, — ავტორიტეტულად თქვა გრიშამ.

ვაჩემ დაუდასტურა, მართალი ბრძანდებო.

— რაკი გრიშას სიტყვებს წყალი არ გაუვა, ამ ჭიქით ჩვენს ლამაზ კოლექტივს გაუმარჯოს! ჩვენი კოლექტივი რა კოლექტივიცაა, ყველას მოგეხსენებათ...

— საპროექტოში პირველი ადგილი გვიჭირავს! — ამაყად გადახედა მეუღლეს გრიშამ.

— ჩვენს უფროსს უჭირავს პირველი ადგილი, — გაუსწორა ვაჩემ, — იცოდეთ, ამ სიტყვებს ფხიზელი ვამბობ.

— რა გინდა ახლა ყარამანოვიჩთან? — შეწუხდა მასპინძელი.

— რა მინდა და ბიუროკრატია მაგი ყარამანოვიჩი... შენც კარგი ბიუროკრატი ხარ!

ვაჩემ ეს სიტყვები მკაფიოდ უთხრა გრიშას, მაგრამ ცუცამ გაიფიქრა, ალბათ მომეყურაო.

პეტრეშვილი
ნიკოლოზი

გრიშას არ ეცინებოდა, მაგრამ მაინც გაიცინა.

— სულ ასეთი ენაკვიმატი უნდა იყო, შე დაღუპულო?

— სწორედ ამიტომ ჩვენი კოლექტივის სადღეგრძელოს მე შენგან დავიწყებ, ჩემო გრიშა. — ჭიქა მიუჭახუნა თამადაძემ.

მასპინძელმა დაიმორცხვა.

— ხომ მითხარი უკვე, მეტი რა საჭიროა.

— ის ზოგადი იყო, ახლა კონკრეტულად შენი სადღეგრძელოა.

— რომ არ დალევდე, კარგი იქნება...

— როგორ ახლა, მასპინძლის სადღეგრძელო არ დავლიო, მერე კიდევ ჩემი უშუალო უფროსის სადღეგრძელო არ დავლიო? რას იტყვიან სტუმრები?

სტუმრები საცხევს მიირთმევდნენ, კამათისთვის არ ეცალოთ.

— მე რა უფროსი ვარ, — მოითაყმდაბლა გრიშამ, — შენ ჩემი კი არაა. ზანდახან ყარაამანოვიჩის სიტყვა არ გჯერა.

— ვაუჟაცურად მითხარი, ასე რამ შეგაყვარა ყარაამანოვიჩი?

— ჩემი უფროსია და რა ვქნა ახლა!

— მე რომ ვიყო შენი უფროსი? — დაინტერესდა ვაჩე.

გრიშას გულწრფელად გაუკვირდა, შენ ჩემი უფროსი როგორ იქნებიო.

— რატომ ვითომ, ყარაამანოვიჩის ხელა თავი არა მაქვს? — ჰკითხა ვაჩემ.

— მარტო თავი საქმეს არ შეველის!

— ვთქვათ, მოხდა სასწაული და უფროსად დამნიშნეს, მაშინ რას იზამ?

— შიში შეიქმს სიყვარულსაო, რუსთაველმა ხომ თქვა მაგი? — გაიხსენა გრიშამ სკოლაში ნასწავლი.

ვაჩე მასპინძლისკენ გადაიწია.

— გრიშა, მოსწი აქეთ ყური, რუსთაველმა ეს სიტყვებიც თქვა:

კაცი ჯაბანი რითა სჯობს
დიაცსა ქსლისა მბეჭველსა,
სჯობს სახელისა მოხვეჭა
ყოველსა მოსახვეჭელსა.

ვაჩეს ლექსებით რას მოუგებდა და ამიტომ კამათი გრიშამ მატერიალურ სფეროში გადაიტანა

— მე რომ შემეფერება, იმხელა სახელიცა მაქვს და სახლიც; პური არ მაკლია და ღვინო, ვცხოვრობ ჩემთვის წყნარად და პატიოსნად.

სტუმრები ბეჭს ასუფთავებდნენ, გრიშას მხოლოდ მეუღლე უქნევდა და თავს, მართალს ამბობო.

— მარტო შენთვის ცხოვრება არ შეიძლება, — შეახსენა ვაჩემ.

— საერთაშორისო პრობლემებში ხომ არ ჩავერიო? — დაინტერესდა გრიშა.

— შენს გვერდით რომ უსამართლობა ხდება, იმაში უნდა ჩაერიო, — აუხსნა ვაჩემ, — თანამშრომელს რომ გიჩაგრავენ, ხმა უნდა ამოიღო.

გრიშა იმ წამსვე მიხვდა, ვის დაჩაგვრაზე იყო ლაპარაკი.

— სერაპიონის გულისათვის უფროსს შევაკლა თავი? მერე სერაპიონი ქე იქნება მის ადგილზე და შენს გრიშას პანდური! რას იზამ, დამეხმარები მაშინ?

— დაგეხმარები!

— დასახმარებლად რატომ გავიხადო საქმე. სერაპიონმა საკუთარ თავს მოუაროს, მე ჩემს თავს მოვუვლი.

სერაპიონი გაბრაზდა, მე რატომ ამომიჩემესო.

— ბოლოს და ბოლოს გამაგებინე, ვისი სადღეგრძელოა, ჩემი თუ გრიშასი?

ვაჩემ ახლა მისკენ მიბრუნდა.

— სერაპიონ, ამ გახსენებაზე ვაჟკაცურად მითხარი, გული ძალიან გტკივა?

— გული კი არა, ამდენი ლაპარაკით თავი მტკივა. შენ ხვალ ნახე, რა დღეში ვიქნები ამ ღვინის გადამკიდე.

— ყველაფერს რომ ღვინოს უკავშირებ, სხვა აზრები თავში არაფერი გებადება?

სერაპიონმა თავზე ხელი დაიკაკუნა.

— მღალატობს ხანდახან ეგ წყეული... ისე ღვინოს შენც ხომ სვამ?

— მე, ძმაო, დილით კანტის ფილოსოფია წავიკითხე, შენ რა ჰქენი?

— დილით მე ჩემს მეუღლეს ბაზარში ვახლდი.

ვაჩემ შეახსენა.

— იყიდე ქათამი, ნახევარი კილო ნიგოზი, ორი შეკვრა ხახვი...

— ქინძიც ვიყიდე, — დაუმატა სერაპიონმა, — პომიდორი, ახალი პილბილი, ერთ ცალში ორი შაური მივეცი, ძველი ფულით მაგი მანეთია.

— ბედნიერი კაცი ყოფილხარ, ჩემო სერაპიონ!

— ბედნიერი მაშინ ვიქნები, ყოველდღე ქათამს რომ ვყიდულობდე.

— შენი აზრით, ყველაზე ბედნიერი ლუარსაბ თათქარიძე ყოფილა?

— რატომაც არა, — გაუკვირდა სერაპიონს, — აწყობილი ჰქონდა საათივით ყველაფერი, როცა უნდოდა, ჩიხირთმას ჰამდა, როცა უნდოდა, ბოჭბაშს მიირთმევდა, იჯდა თავის სახლში გემრიელად და კაცისშვილს

არაფერს უშეგებდა... ფეხბურთი მაგას არ აწუხებდა და ტელევიზორი, არც გაზის ფულს ახდიდა. შეაბერდა თავის დარეჯანს ლამაზად.

ლუარსაბ თათქარიძის ცხოვრება ქალბატონ ცუცას სკოლაში იმყოფებოდა და ნასწავლი, მაგრამ დეტალები ასე კარგად არ ახსოვდა. თუმცა ხმამაღლა არ უთქვამს, მაგრამ გულში სერაპიონს დაუჭირა მხარი, არც ისე ურიგო კაცი ყოფილა მაგი ლუარსაბიო. თავისი მეუღლის მსგავსად ქალბატონი ცუცა ადამიანის ღირსებას მატერიალური მდგომარეობით განსაზღვრავდა. ბევრჯერ უთქვამს, კაი კაცი ოჯახისთვისაც კაი კაცი უნდა იყვეს, ცოლშვილი მშვიერი არ უნდა დაყაროსო.

რაკი სერაპიონმა ლუარსაბისადმი სიმპატიები გამოამჟღავნა, ვაჩე აღარ მოეშვა, ჩვენს საპროექტოში რომ უფროსად ემუშავა, ძალიან შეეწყობოდათ ერთმანეთს შენ და ლუარსაბ თათქარიძეო, პროექტის თანაავტორადაც გაიხდილიო.

თანაავტორობის გახსენებამ საბოლოოდ გაუფუჭა ხასიათი სერაპიონს. თანაავტორად ყარამანოვიჩს კი არა, ღმერთიც რომ ჩამოვიდეს მიწაზე, იმასაც ვერ გავიხდიო.

— სისხლი გამიშრა პირდაპირ... ღამე ათას გეგმებს ვაწყობ, შევევარდები უფროსის კაბინეტში და ყველაფერს პირში მივახლი-მეთქი, დილით წამოვალ ასე დაბოლმილი სახლიდან, მივადგები მის კაბინეტს და...

— მუხლები გიკანკალებს, არა? — მიუხვდა ვაჩე.

— რა ვქნა, პატარა კაცი ვარ, რაიმე რომ მოხდეს, ვინ მომხედავს?

— ასე გული რამ გაგიტეხა?

— შენი იმედი კი მაქვს, მაგრამ შენ...

— ჰო, თქვი, როგორი კაცი ვარ, — შეაქეზა ვაჩემ.

— უცნაური ხარ, სხვებს არ გეცხარ, შენი ყველას ეშინია... მეც შეშინია ხანდახან. მწარე ენა გაქვს და იმის ბრალია ყველაფერი.

თამაზმა კარგა ხანს ითმინა, მაგრამ ბოლოს თამადას შეახსენა, სალდერგძელოები ძალიან გაგვიჭიანურდაო.

ვაჩე ახლა მას მიუბრუნდა.

— შენ, ჩემო ბიძიკო. ახალგაზრდა კი ხარ, მაგრამ ძალიან მხდალი გამოდექი, გამძლარი კაცივით ყველაფერზე კმაყოფილი ხარ, უფროსებს არ აწუხებ, საკუთარი აზრის გამოთქმას ერიდები.

ვალிடამ ანიშნა, მართალი ბრძანდებოო და თამაზმა თვალი მოკრა.

— რა ვქნა ბატონო, თქვენ ვერ მოგბაძავთ, ბინა მინდა, ცოლი მინდა, ფული მინდა, ჩხუბს მერეც მოვესწრები.

— მერე დაბერდები ჩემსავით და ღლაბუცი აღარ გიშველის.

დაახლოებით ამგვარი სიტყვებით შეამკო ვაჩემ სუფრის წევრები. მართალია, მამაკაცები არ დაინდო, მაგრამ ვალიდასა და თალიკოს საპრო-

ექტოს ლამაზი ყვავილები უწოდა. ქალბატონ ცუცას შემურდა, რატომ მეც საპროექტოში არ ვმუშაობო.

როგორც იქნა, სადღეგრძელოები ჩამოთავდა და საქმე ანუ ღვინის სმა დაიწყო. თამაღის ბრძანებით ჭიქები ბოლომდე უნდა დაეცალათ და მერე მაგიდაზე უნდა გაეგორებინათ. ცუცას გული გადაუტრიალდა, ბროლის ჭურჭელს დამიმტვრევინო, მაგრამ საბედნიეროდ არაფერი გატეხილა. წაწყობილმა სმამ ერთბაშად დარია ყველას ხელი, ერთ საათში სუფრა სტადიონს დაემსგავსა, თამაღას არავინ უსმენდა, ყველა თავის-თავის ყაყანებდა.

გრიშამ ვაჩე გადაკოცნა, კაი სმა გცოდნია, ჭერებხივით დააწყვე ეს ხალხიო, ასეთი მაგარი თუ იყავი, არ ვიცოდი ნამდვილადო. ამაზე ვაჩემ მიუგო, შენ აწი ნახე რას ვიზამო. სმაში რომ გაუმართლა, ძალიან უხაროდა. ხანდახან ვალიდას გადახედავდა, თუ მიყურებსო. ვალიდას რა მოგახსენოთ და თალიკო კი ნამდვილად უყურებდა, იმაზე თუ ფიქრობდა, სახლში რომ გამაცილებს, იქნებ მთვრალმა გული გადამიშალოსო. ვაჩეს კი ვაღადას გაცილება ჰქონდა გადაწყვეტილი, მაგრამ არ იცოდა, თამაზისთვის რა მოეხერხებინა.

ღვინო გათავდა და მასპინძელი ახალი ბოცას მოსატანად წავიდა.

— მაგი ზომ იცი, ვის სახელზეა შენახული? — შეახსენა ცუცამ.

ვაჩე მაშინვე მიხვდა.

— უფროსს გინდათ, ალბათ, დაალევინოთ!

ღვინის ბრალი თუ იყო, გრიშამ ცოლის სიტყვებზე ხელი ჩაიქნია, ამ ხალხზე უკეთესი სტუმრები მე არ მყავს, ყარამანოვიჩი რას მიჭვინათ!

— გრიშა რას ლაპარაკობ, არა გრცხვენია! — გაბრაზდა ცუცა.

— ვისი უნდა მრცხვენოდეს? თუ დალევა უნდოდა, მოსულიყო დროზე და დავალევინებდი!

ათლიტრიანში მართლაც საგანგებოდ დაყენებული ღვინო ესხა, მაგრამ მთვრალი ხალხისათვის ახლა სულ ერთი იყო. ბოცა სანახევროდ რომ დაცალეს, დიასახლისმა მაგნიტოფონი ჩართო, იქნებ სმას შეეშვანო.

როგორც კი საცეკვაო მუსიკა გაიგონა, ვაჩემ სუფრა მიატოვა.

— გთხოვთ მომისმინოთ. ვინაიდან ჩვენს სამსახურში ყველაზე უკეთესად მე ვცეკვავ, უფლება მაქვს პარტნიორი ავირჩიო.

ვალიდასთან დააპირა მისვლა, მაგრამ თამაზი გადაუდგა.

— ბოდიში, მაგრამ ამ ქალიშვილთან მე უნდა ვიცეკვო!

რიგი თალიკოს უწევდა, მაგრამ მას უკვე სერაბიონი აერჩია. ვაჩეს ისლა დარჩენოდა, დიასახლისთან ეცეკვა. ზრდილობა მოითხოვდა და ბოდიში მოუხადა, დავთვერი და ალბათ ძალიან შეგაწუხეთო. ცუცამ უთხრა, როგორ გეკადრებათ, მთვრალი უფრო თავაზიანი გამოიყურებითო.

შუა ცეკვაში რომ იყვნენ, გრიშამ მაგნიტოფონი გამართო. ჭეშმარი-
ტმა პროვინციელმა, ალბათ, ის ვერ აიტანა, ცოლი რომ სხვასთან ცეკვა-
და, მაგრამ ხალხის გასაგონად თქვა, ღვინო გვაქვს აქ დასალევით.

— მოგკლავთ ამდენი სმა! — შეწუხდა ვალიდა.

სერაპიონი არ დაეთანხმა.

— ღვინოში მოკლული კაცი არ მინახავს მე!

თალიკოს სალამო ჩამწარებული ჰქონდა და ვერც პერსპექტივაში
ხედავდა რაიმე სასიკეთოს. ამიტომ კატეგორიულად იკითხა, ხვალ სამსა-
ხურში წასვლას თუ აპირებთო.

— სამსახური თორემ რაეცის პროექტზე არ ვმუშაობდეთ ერთბა-
შად! — თქვა გრიშამ, — ამხანაგებო, ამ ჰიქით, ჩვენ რომ კარგ ხასიათზე
ვართ, იმას გაუმარჯოს!

— მე რა, მომხსენი თამადობიდან? — გაუკვირდა ვაჩეს.

— შენ კი არა, თუ დაგვჭირდა, ყარამანოვიჩსაც მოვხსნით, ასეა
მაგი! — გრიშამ ცარიელი ჰიქა ვაჩეს გადაუგდო, — ერთი ეს დამილიე!
ყოფილი თამადა ალავერდს სერაპიონთან გადავიდა.

— ნეტავ სულ ასეთ ხასიათზე ვიყოთ, — ინატრა სერაპიონმა, — არ
კმარა სამსახურში რომ ვჭამთ ერთმანეთს!

— მერე რის გულისათვის, — კვერი დაუკრა გრიშამ, — ქრისტე ხომ
არა ვართ, მეორედ მოვიდეთ ამ ქვეყანაზე!

ქრისტეს ამბავი რომელიდაც სუფრაზე ჰქონდა გაგონილი და ახლა
გაუკვირდა, სიმთვრალეში როგორ გამახსენდაო.

ყველასათვის მოულოდნელად ვაჩემ სიმღერა წამოიწყო.

დამისხი, დამალევინე...

ეგ ღვინო ოხერტიალი...

მართალია, არ დაუმთავრებია, მაგრამ მაინც ტაშით დააჯილდოვეს.

— ბატონო ვაჩე, თქვენ მგონი ოპერაშიც მღეროდით? — დაინტე-
რესდა ვალიდა.

— ოპერაში არა, მაგრამ ოლიმპიადებში კი გამოვდიოდი. ვინ იცის,
სიმღერას რომ გავყოლოდი...

— ეგებ შალიაპინი იყავი და ტალანტი დალუპე, — შეწუხდა სერაპიონი.
მისთვის სიმღერაში ავტორიტეტი მხოლოდ შალიაპინი იყო. რობერ-
ტინო რომ პირველად გამოჩნდა და ლუგელასავით ქვეყანა გადარია, ალ-
ტაცებულმა სერაპიონმა თქვა, ნამდვილად გენიოსია, შალიაპინი დაიქნიაო.

ვაჩემ სერაპიონს შეახსენა, ბევრს რომ ლაპარაკობ, ჰიქა ბოლომდე
დაცალეო.

— ვლაპარაკობ, ხომ არ ვმღერი, — ეწყინა სერაპიონს, — დარჩა

რამე ამ ჭიჭიში? თუ მომკლავს ერთი. მაგასაც ვნახავ!... ალავერდი შენთან ვარ, ჩემო თამაზ!

გაიქნა
ხეობის

— მეტის დამლევი მე აღარა ვარ! — იუარა თამაზმა.
სერაპიონმა დრო იშოვა.

— გესმით ხალხო, ეს კამეჩი რას ამბობს?!

ვაჩემ ბრძანა, თუ ვერ სვამს, თითი მოლუნოსო, თამაზმა თავიც მოლუნა. მართალია, ეს დამარცხებას ნიშნავდა, მაგრამ კრიტიკულ მდგომარეობაში იყო, ღვინო ყელში ჰქონდა მიბჯენილი და უარესის მოლოდინში ფანჯარას არ ცილდებოდა.

— ასე ვიცით ჩვენ! — ყვიროდა სერაპიონი, — წვეთი არ შემირჩენია, და ჩიტყვითა ვარ, ჩიტყვით! ყარამანოვიჩი კი არა, ახლა სპილო რომ მომიყვანო, იმისი არ შემეშინდება!

სულ ერთი ზომ იყო და ლომი რომ ეთქვა, მეტი ეფექტი ექნებოდა, მაგრამ რატომღაც სპილო აიჩემა.

გრიშა ვაჩეს შეეკითხა, ნასწავლი კაცი ხარ და გეცოდინება, ღვინის სმაში საერთაშორისო ტურნირები თუ ეწყობაო. ვაჩემ რომ ვერაფერი უბასუხა, საშინლად გაბრაზდა, თუ არ ეწყობა, აბა ვინ თქვა, ფრანგები ქართველებზე მეტ ღვინოს სვამენო!

პირველი საათი რომ გათავდა, ვალიდამ და თალიკომ, როგორც იქნა, მამაკაცები დაარწმუნეს, რომ სახლში წასვლა იყო საჭირო.

ვაჩემ ვალიდას გაუბა ლაპარაკი, თამაზი მიხვდა, გაცილებას უპირებო და პირდაპირ მიახალა, მე და ვალიდა ერთად მოვედით და ერთად უნდა წავიდეთო.

ვაჩემ ვითომ ვერ გაიგონა და თალიკოსთან მივიდა.

— გთხოვთ თქვენს რაინდად მიგულოთ!

სხვა დროს ეს სიტყვები თალიკოს ცაში ააფრენდა, მაგრამ ახლა უკანასკნელი ნერვიც გაუწყვიტა.

— ცირკის მასხარა ხარ და მეტი არაფერი!

ყველამ გაიგონა. ცუცას ერთი სული ჰქონდა, მეზობლებს როდის ეტყვი, ვაჩეს სუფრაზე კლოუნი უწოდესო.

სტუმრებმა მასპინძლებს დიდი მადლობა გადაუხადეს და დაემშვიდობნენ. სხვა აღარავინ იყო და ვაჩემ სერაპიონი მიაცილა სახლამდე. გზაში სულ იმას უმტკიცებდა, არ მიყვარს თალიკო და რატომ გადამეკიდაო. სერაპიონს უფრო ის აინტერესებდა, ყარამანოვიჩი ბინას თუ მომცემსო. ვაჩემ დაამშვიდა, შენთან ვარ და ერთად შევეუბნეთო მაგ ყარამანოვიჩსო. სერაპიონი კინაღამ ატირდა, გული კი არა ბაჯაღლო ოქრო გიდევს საგულეშიო.

საათის ისრები წინ მიიწევდა. გრიშას ფანჯრებში კი სინათლე ენთო. დადლილი დიასახლისი სუფრის ალაგებაში კიდევ უფრო დაიღალა.

— ვაჩესთანა ხალხი ბევრი გყავს კოლექტივში? — ჰკითხა მან ქმარს.

— ახირებული კაცია, — დაეთანხმა გრიშა, — მაგრამ მაგისტანტებმა შეიძლება მოუყარონ ზოგიერთებს!

გრიშის
ხედილობა

— მაინც ვის?

გრიშას არ დაუსახელებია, მაგრამ ცუცამ რაღაცა იაზრა. უმაღლესი ბედნიერი დღე წარმოიდგინა, მისი მეუღლე უფროსის მოადგილე კი არა, უფროსი რომ გახდებოდა.

როგორც იქნა, გრიშას ფანჯრებშიც ჩაქრა სინათლე. შუალამე იდგა. ზღვა არ ხმაურობდა. არც მთვრალეები მღეროდნენ ქუჩაში. ნაშრომ-ნაჯაფ კვერთხელ მოქალაქეებს ტკბილად ეძინათ და ტკბილ სიზმრებსაც ზედავდნენ. ჩვენ ისღა დავგრჩენია, ღმერთს ამ სიზმრების კეთილად ახ-დენა შევეხვეწით.

მ რ შ ა ბ ა თ ი

არსებობს გამოთქმა, ორშაბათი მძიმე დღეაო. მთვრალი კაცისათვის არც კვირა ღამეა მსუბუქი. მთვრალ კაცს ძილში ინფარქტი, კუჭის წყლუ-ლი, ღვიძლის კიბო და შეუსმელი ყანწი ელანდება, ორშაბათი თავის ტკივილსა და ბორჯომის ნატვრაში უთენდება.

მაშ ასე, ორშაბათიც დადგა. ახალმა დღემ ჩვენი მოთხოვნის გმირებს ახალი საფიქრებელი გაუჩინა. სანამ ისინი სამსახურში არ წასულან და ჯერჯერობით ლოგინში წვანან, საშუალება გვაქვს თქვენთან ერთად წარ-მოვიდგინოთ, რას ფიქრობს თითოეული მათგანი.

გ რ ი შ ა ს ე ფ ე რ თ ე ლ ა ძ ი ს ფ ი ქ რ ე ბ ი: დამიქციეს ოჯახი მაგ უპატრონოებმა: რომ არ დაპატიჟო, თავს მოგჭრიან, დაპატიჟებ და შენ უნდა მოიჭრა თავი! მაინც რამდენი ღვინო შესვეს, პირდაპირ შვავი ჰქონდათ მუცელში. მეც გვარიანად გამოვთვერი და მგონი ყარამანოვიჩ-ზეც ვთქვი რაღაცა... ღმერთო, გამახსენე... ცუცას უნდა ვკითხო... ნამდვი-ლად ის გადარეული ვაჩე წამომაცდენდა, ხალხს ყური დაცქვეტილი აქვს, სამსახურში მისვლას ვინ გაცლის, ტელეფონით ჩაუტყეპიკებენ უფროსს, რაც თქვი, ერთ იმდენს დაუმატებენ, ბუზს სპილოდ გადაგიქცევენ და უმტკიცე მერე ყარამანოვიჩს, ავთანდილივით ერთგული ვარო.

ქ ა ლ ბ ა ტ ო ნ ც უ ც ა ს ფ ი ქ რ ე ბ ი: როგორ მეზარალა ამ-დენი პურმარილი: კაცი არ დაგიმადლებს და არ დაგიმახსოვრებს. უფრო-სი რომ მოსულიყო, ყველაფერი რიგზე იქნებოდა. ვაჩესთანა ხალხისთვის კი გინდა ღვინო დაგილევინებია, გინდა ძმარი. გრიშას ნამდვილად სიბერე შეეპარა, აბა ჰკუა რომ ძველებურად უჭრიდეს, მთელ სამსახურს ოჯახში დაპატიჟებდა! სერაპიონისთანა კაცი რაში გამოადგება, წუწუნის გარდა

არაფერი იცის. ვაჩეს ხომ ნულარ იკითხავ, კიდეც კარგი, სუფრაზე ჩხუ-
ბი არ ატეხა. გრიშამ რალაცა გეგმები დავაწყვეო, მაგრამ იმათ გადამე-
დეს არაფერი გამოუვა.

ვაჩე ვაჩეიშვილის ფიქრები: ღვინო კი მომერია, მაგრამ
არც სხვებისათვის დამიყრია კარგი დღე. აბა რა ეგონათ, ვაჩე ვაჩეიშ-
ვილს სმა არ შეუძლიაო, რომ ამბობდნენ. ვაჩე ვაჩეიშვილს სხვა რამეც
შეუძლია და მაგასაც მალე დაინახვენ. ო, ყარამანოვიჩ, ყარამანოვიჩ ...
ერთი შენი თავი მყოლოდა წუხელ სუფრაზე და მეტი რა მინდოდა, მა-
გრამ დიდი ჯიბგირი ხარ და არ მოხვედი. არა უშავს, მაინც მომიწევს
შენთან ჩხუბი და მაშინ გეტყვი ყველაფერს... ისე, მაგარი ღვინო კი იყო,
კიდეც ამაცეკვა და სიმღერაც დამაწყებინა, ვითომ ვალიდას მოვაწონე
თავი... როგორ მიბრიალებდა თვალებს თამაზი! შენ თალიკოს თვალების
ბრიალი იკითხე, რა გაუძლებს ახლა მაგას სამსახურში! არა, მაინც რა
უნდა ჩემგან, რას გადამეკიდა, დავპირდი რამე და მოვატყუე?

თალიკოს ფიქრები: წუხელ კი გადამრია, მაგრამ ვაჩე ვაჩე-
იშვილის გარეშე ჩემი სიცოცხლე წარმოუდგენელია. ვალიდა რომ არ ყო-
ფილიყო სუფრაზე, სხვანაირად აეწყობოდა საქმე. როგორ შესციცინებდ-
ნენ ერთმანეთს თვალებში, ის დოყლაპია თამაზი კი მარტო კბილებს აკრა-
ქუნებდა. უხარია ქალბატონს, მთელი საპროექტო გადარია. რაც მართა-
ლია, იმდენი ლამაზი კია, ვაჩესთანა ბებერს ჭკუა რომ გადაუბრუნოს... ისე,
ვაჩე თუ ბებერია, მთლად ახალგაზრდა არც შენ ხარ, თალიკო, დღეობებ-
ზე იმის გახსენებაც არ გინდა, ოცდაათი წლის როდის იყავი.

ვალიდას ფიქრები: მგონი ბალზაკმა თქვა, მამაკაცის ბუნე-
ბას ინტელექტი ალამაზებსო. ვაჩე წუხელ მართლაც შეუდარებელი იყო.
ჩემი გულისათვის აკეთებდა ყველაფერს... ნეტავ მართლა ასე მოვწონ-
ვარ თამაზი ძალიან დაიჩაგრა, გზაში ძლივს დავაწყენარე. ნამდვილად
ცუდია ყველა, რომ მოსწონხარ, არ იცი, რომელი აირჩიო. თალიკო საში-
ნლად დაიბოღმა, მაგრამ ჩემი რა ბრალი იყო, სულაც არ უყურებდა ვაჩე
ვაჩეიშვილი და აღარ უნდა მიხვდეს!

თამაზის ფიქრები: ქალებს მე კი არა, შექსპირმა ვერაფერი
გაუგო. მე რომ ტკბილ სიტყვებს მელაპარაკებოდა, გულზე ვაჩე ვაჩეი-
შვილი ეხატა. რა ნახა მაინც ამ დამთხვეულში, დღეს თუ გაიხსენებს, რა
სასაცილოდ ბუქნავდა და მღეროდა. თამალობას ხომ ნუ იკითხავ, მასპინ-
ძლები არ დაინდო და სხვას რა ხეირს დააყრიდა! გენიოსი ვარო, რომ
იძახის, ოღონდ ვალიდა! დაანებებდეს თავს და რაც უნდა ის იყვეს!

სერაპიონის ფიქრები: გამაფრთხილა ექიმმა, შაქარს არ
გაეკაროო და ვინ მრჯიდა, იმ ღვინოს რომ მივასკდი. თუ მოვკვდი, ჩემი
ცოდვა დაგრჩეს კისერზე ვაჩე ვაჩეიშვილო! დამათვრე და მაგინებინე ყა-
რამანოვიჩი, ხომ? გრიშა ყველაფერს სიტყვა-სიტყვით დაუჟაკლავს. უფ-

როსი ხამდვილად შურს იძიებს... ბინა მაინც მქონდეს აღებული. ვაჩემ ვითომ დაგეხმარებო, მაგრამ მაგი საკუთარ თავს ვერ დახმარებია.

ყარამანოვიჩის ფიქრები: კარგი ვქენი, წუხელ გრიშამ თან რომ არ წავედი. ჩემი სტუმრობა თუ უნდოდა, ვაჩე ვაჩეიშვილს არ დაპატიჟებდა. მაგის ამბავი ვიცი მე, სიფხიზლეში არ ვეხატები გულზე და რომ დათვრებოდა, რას მიზამდა! სუფრაზე მეც ვეტყოდი რაღაცას და მერე ჩემს გულს ვალიდოლი უშველიდა ვითომ? ვაჩეს თუ რაიმე არ მოვუხერხე, არაფერი გამოვა. მაინც რა უნდა მოეუხერხო... ბინას ვაძლევდი და უარი მითხრა, ჯერ სერაპიონსო. არც ერთს და არც მეორეს! სერაპიონს ჯერ რკო არ მოუციხ. კიდევ უნდა წავაკითხო მაგას „რწყილი და ჭიანჭველა“... დირექტორის სკამზე კი არა, ნამდვილად ვულკანზე ვზივარ. ჩემს გარდა წუხელ საღაპარაკო არაფერი ექნებოდათ, ვაჩე გამოიღებდა თავს ყველაზე მეტად... მაინც ვინ ამაყვანინა ვაჩეიშვილი სამსახურში, ვინ დამლუპა და დამაქცია!

აი ასეთი ფიქრები აწუხებდა ჩვენი მოთხრობის გმირებს ორშაბათ დილით სამსახურში წასვლამდე და სამსახურშიც, ბუნებრივია, მათ მოლვაწეობას ეს ფიქრები განსაზღვრავდა.

ყველაზე მეტს სერაპიონი წუწუნებდა.

— გამისკდა ეს ოხერი თავი, რომ ვამბობდი, შაქრიანი ღვინო იქნება-მეთქი და არ დამიჯერეთ!

ცეცხლად და ნავთადო, გუნებაში მიაწყევლა გრიშამ, მაგრამ ხმამაღლა ბრალდება უარყო, შაქრიანი კი არა. ნამდვილი ყურძნის წვენი იყო.

— ერთი ჩემს თავს კითხე, როგორი ყურძნის წვენი იყო!

— სერაპიონ, შენ სმა არ შეგეძლოს, ღვინოს რას აბრალებ!

— კარგი, ბატონო, ვაჩეს ვკითხოთ აგერ.

თავისი სახელი რომ გაიგონა, ვაჩე მოტრიალდა.

— რა უნდა მკითხოთ?

— თავი ხომ გტკივა? — ჰკითხა სერაპიონმა, თუმცა რა კითხვა უნდოდა, წუხანდელ თამადას ცხვირ-პირი ჩამოტუროდა.

ვაჩემ შეუღრინა.

— მაგი არაა თქვენი საქმე!

— ვაჩე გაბრაზებულია! — დაასკვნა ვალიდამ.

ვალიდამ რომ ვაჩეს სახელი ახსენა, თამაზს გააყრყოლა.

— რაც მაგან წუხელ ღვინო დალია, ცოცხალი რომაა არ გიკვირს?

— არც სხვები იყავით ნაკლებ დღეში, — თქვა ვალიდამ, — წამოსვლას არავინ ფიქრობდით!

როგორც მასპინძელს შეეფერებოდა, გრიშამ თავი გამოიღვა.

— თუ სმაა, ჩემო ვალიდა, ბოლომდე უნდა დალევა!

-- რომ მეორე დღეს კაცის ფერი არ გქონდეთ, არა?

თამაზი ვალიდას არ დაეთანხმა, სხვისი არ ვიცი და მე თავს ძალიან კარგად ვგრძნობო.

ამ სიტყვებზე სერაპიონს სიცილი აუტყდა, ლიმონათის სმაში მაგარი ყოფილხარ, ჩემო ბიძიკო.

თამაზმაც უკბინა.

— რა მაგის პასუხია და, ის თუ გახსოვთ, სერაპიონ ბატონო, ყარამანოვიჩს დედა უნდა ვუტიროო, რომ ყვიროდით?

— ტყუილია მაგი! — იუარა სერაპიონმა, მაგრამ გული ეუბნებოდა, ნამდვილად ვთქვი უფროსზე ცუდიო.

-- ისიც ტყუილია, ვაჩე რომ ცეკვავდა?

გრიშა ყოფილ თამადას გამოესარჩლა, ცეკვავდა, ბოთლი ხომ არ დაურტყამს ვინმესათვის თავშიო.

ყველა ვაჩეს მისჩერებოდა და მანაც ველარ გაუძლო.

— რას მიყურებთ, კარგი სანახავია მთვრალი კაცი ხომ?

ვალიდამ დაამშვიდა.

— თქვენ შეუდარებელი იყავით!

— ვიმღერე კიდევ?

-- ვითომ არ გახსოვთ, დამისხი, დამალევიენე...

— კარგი, ნუ გამახსენებთ!

სერაპიონი ისევ აწუწუნდა.

— თავი მისკდება, რა ვქნა ახლა, როგორ ვიმუშაო!

— ვიცით ხომ დროსტარება, — გაიცინა ვალიდამ, — ფრანგებს კიბეში ჩავისვამთ!

— ვაჩესთანა თამადა საფრანგეთში ნამდვილად არ იქნება! — დაასკვნა გრიშამ.

— შემეშვი, თუ კაცი ხარ!

— წუხელ რომ არ შემეშვი, კარგი იყო!

ვაჩემ ბორჯომი ხომ არ გექნებაო, მაგრამ გრიშამ ცარიელი ბოთლები უჩვენა. ბორჯომი ყარამანოვიჩისათვის ცივდებოდა მაცივარში, მაგრამ თალიკოს შიშით ახლა მას ვერ გაეკარებოდა. ამიტომ საყავეში წასვლა გადაწყვიტა. გრიშას დააბარა, უფროსმა თუ მიკითხოს, ამ წუთში მოვა-თქვა, უთხარიო.

— მე მეჩიბრებოდა სმაში! — ამაყად თქვა გრიშამ, როგორც კი ვაჩემ კარი გაიხურა, — კამერის მოჭიდავე ხარს რქები არ შერჩებაო, ხომ გავიგონია მაგი შენ, სერაპიონ?

სერაპიონს რა ეანდაზებოდა, გრიშა განზე გაიყვანა და ჰკითხა, წუხელ მართლა ვთქვი ყარამანოვიჩზე ცუდი რამეო?

— რა ვიცი, არ გამიგონია. — იუარა გრიშამ.

— როცა გინდა, ისეთ რამეს ყურობ...

— სერაპიონ, დოუწი ცოტა ხმას!

— ხმას კი დავუწევ, მაგრამ თავს რა ვუყო! — ისევ თავის ტკივილი გაიხსენა სერაპიონმა.

ისინი ამ ლაპარაკში რომ იყვნენ, ვაჩე ვაჩეშვილი საპროექტოსთან ახლომდებარე საყავეში შევიდა.

როგორც ზღვისპირა ქალაქს შეეფერება, კვერეთში საყავე თითქმის ყველა უბანში იყო. საპროექტოსთან ახლომდებარე საყავე დანარჩენები-საგან იმით გამოირჩეოდა, რომ იქ ყავას ცნობილი სპეციალისტი მარინა ხარშავდა. იგი არა მარტო კვერეთის მასშტაბით იყო ცნობილი, სხვა ქალაქებშიაც საკონსულტაციოდ ხშირად დაჰყავდათ. ბევრჯერ დაუპირეს ვადაბირება, პროვინციაში რა გინდა, დედაქალაქში გადმოდი სამუშაოდ, მაგრამ მარინა თავისი ქალაქის პატრიოტი იყო და კვერეთს ასე ადვილად როგორ მიატოვებდა! ყველა კლიენტს სახელითა და მამის სახელით იცნობდა, ყველას ოჯახური თუ სამსახურის ამბები იცოდა.

როდესაც მარინამ საყავეში შესულ ვაჩეს მოჰკრა თვალი, დაყვავებით შეეკითხა, ხასიათზე რატომ ვერ ხარო, სამსახურში გაწყენინებდა ვილაცა, თორემ ქალი შენისთანა კაცის გაბრაზებას როგორ გაბედავდაო.

ვაჩეს ესიამოვნა, მაგრამ არ შეიმჩნია, შენ ერთი მაგარი ყავა მომიღულეო.

ფინჯანი ყავა ორი. შაური ღირდა, მაგრამ ზოგჯერ ოცი მანეთის საქმეს აკეთებდა. სხვები რომ „ზახმელიაზე გამოსვლას“ ეძახიან, ვაჩე იმას ყავის საშუალებით ახერხებდა. ახლაც შავი ყავა დალია თუ არა, გულზე მოეშვა. მარინას დიდი მადლობა გადაუხადა, ეგ საქმე იცი ნამდვილად და მე რომ მწერალი ვიყო, უეჭველად რომანში გამოგიყვანდიო.

მარინამ ამოიოხრა, მაგ სიკეთეს ბევრი მწერალი მპირდება, მაგრამ ჩემისთანა ბებერი ვის უნდა, ისინი მხოლოდ ლამაზ ქალებზე წერენო. ეს სიტყვები რომ თქვა, გულში გაიფიქრა, აბა ახლა თუ მეტყვის, შენც ლამაზი ქალი ხარო, მაგრამ ვაჩე მხოლოდ ყავას ურევდა ასანთის ღეროთი.

— ასანთით ყავის მორევა არ შეიძლება, ვილაცას თბილისელი ეგონები, — გაათრთხილა მარინამ.

როდესაც ვაჩემ ყავა დალია, მარინამ მისი ფინჯანი აიღო, კარგა ხანს უტკირა და მერე შეშინებულმა უთხრა, რაღაცა საწყენს გადაეყრებო.

ვაჩემ დაუდასტურა, უფროსის მოკვლას ვაპირებ და ყავაში ნამდვილად ეს ამომივიდაო. მარინამ, ცხადია, არ დაიჯერა, სერიოზული კაცი მგონიხარ და ასეთი ხუმრობა რად გინდაო! მერე ვაჩემ ფულზე ჰკითხა, ნახე ერთი, ვინმე ხომ არ მაძლევსო. ამაზე მარინამ მიუგო, ფული არაა, მაგრამ ქალები ბუზებივით გეხვევიანო.

საყვამიდან ვაჩე სამსახურში დაბრუნდა. ძალიან ჩქარობდა, მაგრამ თათბირი მაინც დაწყებული დახვდა. თალიკომ ისეთი თვალებით შეხედა, რომ უსიტყვოდ თავის მაგიდას მიუჯდა და ბიბლიოთეკის პროექტის ნახვა დაიწყო. ამ პროექტს ვაჩე ბევრ ოცნებას უკავშირებდა. მთავარი ის იყო, წიგნების მოყვარულ კაცს ბიბლიოთეკის აგება განუზომელ სიხარულს ანიჭებდა, პროექტში მთელ თავის ნიჭს აქსოვდა და კვერეთის პირობაზე ურიგო შენობა არ უნდა გამოსულიყო.

ვაჩემ გადაწყვიტა, მთელი დღე თავაუღებლად ვიმუშავებო, მაგრამ ხუთი წუთის შემდეგ დარწმუნდა, რომ საქმეს გულს ვერ უღებდა, რატომღაც ცუდი წინათგრძნობა დაეუფლა, დარწმუნებული იყო, მარინას ნათქვამი ამიხდებო.

ვაჩე რომ ამ ფიქრებში იყო, ყარამანოვიჩი თავის კაბინეტში ზოოპარკში დამწყვდეული ვეფხვივით ბრდღვინავდა.

— ყველა ვართ? — იკითხა მან, თუმცა კარგად იცოდა, ყველა რომ არ იყო.

— მგონი ყველა მოვედით, — თქვა სერაპიონმა.

— კიდევ გეკითხებით, ყველა ვართ-მეთქი?!

— მარტო ვაჩე გვაკლია, ყარამანოვიჩი, — შეახსენა გრიშამ.

ყარამანოვიჩსაც ეს უნდოდა.

— რასაკვირველია, ვაჩე არ იქნება, ვაჩეს დროზე მოსვლა არ ეკადრება, დისციპლინა მაგისტვის არ არსებობს!

— მგონი ავად გახდა, — ჩაილაპარაკა თამაზმა.

— ყველამ თავის ავადმყოფს მოუაროს! — იყვირა უფროსმა და თამაზმა ინანა, აუტყვიარი თავი რისთვის ავიტყინეო.

ყარამანოვიჩმა ზარი დარეკა და თალიკო შემოვიდა.

— ვაჩეიშვილი არ მოსულა?

— ამ წუთში მოვიდა.

— თხოვეთ, თუ გვიკადრებს...

გრიშამ გაიცინა, მაგრამ უფროსმა არ მოუწონა.

— რა ვთქვი ახლა სასაცილო მე?

— ბოდიში, ყარამანოვიჩი, რაღაც გამახსენდა.

— რა გაგახსენდა ამისთანა, ჩვენ ვერ გვეტყვი?

— კიდევ ბოდიში, ყარამანოვიჩი! — შეწუხდა გრიშა.

ამასობაში კაბინეტში ვაჩე შემოვიდა და ჩემს სკამზე ვინ დაჯდაო, ის იკითხა.

— ჯერ გამარჯობა გეთქვა, ვაჩე ბატონო! — შეახსენა უფროსმა.

— სალამი! ბოდიშს ვიხდი, ხუთი წუთი რომ დავაგვიანე.

უფროსმა შორიდან მოუარა.

— ისე როგორ ბრძანდებით, ხომ მშვიდობაა?

— ხუთი წუთის დაგვიანებისათვის კიდევ ვიხდი ბოდიშს.

— თქვენ ყოველთვის ხუთ წუთს აგვიანებთ!

— ყოველთვის არა, ეს მეორე შემთხვევაა.

— და არა უკანასკნელი... იცით, ალბათ, ხუთი წუთის ფასი.

აქამდე ვაჩე წყნარად ლაპარაკობდა, მაგრამ უფროსმა რომ შეუტია, მანაც ხმა აიმაღლა, ძალიან კარგად ვიცი ყველაფერიო.

— მაინც შეგახსენებ, — დაიწყო ყარამანოვიჩმა, — ხუთი წუთი ეს ხუთი ათასი ავტომობილია, ხუთი ათასი კვადრატული მეტრი საცხოვრებელი ფართობია... ხუთ წუთში დედამიწაზე ხუთი ათასი ბავშვი იბადება.

ამ სიტყვებს ყარამანოვიჩი ისე მჭევრმეტყველურად ამბობდა, რომ ბევრ ლექტორს შეშურდებოდა.

ვაჩემ საათს დახედა.

— ხუთი წუთი უკვე გავიდა.

— შეგაწუხეთ რა! — იყვირა ყარამანოვიჩმა.

ვაჩე წამოდგა.

— მე შემიძლია წავიდე.

— დაბრძანდით, ამხანაგო! — ისევ იყვირა უფროსმა და ფანქარი გადაადგო, — ყველას გასაგონად ვამბობ, დისციპლინა მოიშალა, კაცმა არ იცის, ვინ რას აკეთებს, ღვინის სმასა და სუფრაზე ლაყბობას გადაყვა ზოგიერთი!

ვაჩეს საშინლად გაუკვირდა, ასე უცბად როგორ მოახსენეს წუხანდელი ამბავი, ალბათ, ტელეფონით დაურეკავდნენო. კაცმა რომ თქვას, მისთვის უკვე სულ ერთი იყო.

— ღვინოს ზოგჯერ უფროსიც სვამს, — თითქოს სხვათა შორის ჩაილაპარაკა მან.

ყარამანოვიჩმა აუხსნა.

— ღვინის სმისას უფროსი საქმეს აკეთებს... თქვენ არ იფიქროთ, სმა უხარია ან გამომთვრალი სახეების ყურება. მისთვის ეს სასჯელია! უფროსი იმიტომ სვამს, რომ თქვენ დროზე ხელფასები და პრემიები მიიღოთ, გასაგებია?

ვაჩემ თავი დაუქნია, ყველაფერი გასაგებიაო.

გრიშამ პაუზით ისარგებლა და გადავარდნილი ფანქარი ისევ მაგიდაზე დადო.

— არაფრის გამკეთებელი ჩვენ არა ვართ... ტყუილად გვაძლევს სახელმწიფო ფულს, მეც ტყუილად ვიკლავ თქვენთვის თავს!

უფროსი ახლა წინანდელთან შედარებით წყნარად ლაპარაკობდა, ამიტომ სერაპიონმა შენიშვნა გაბედა, მაგი როგორ გეკადრებათ, ყარამანოვიჩო.

ყარამანოვიჩს მაგიდაზე ზარბაზნის ლულასავით დაგრავნილი ქაღალდები ელაგა, ერთი მათგანი გაშალა და სერაპიონს დაანახა.

— შენ როგორ გეკადრება ამისთანა პროექტების მოტანა, ადექი
ერთი თუ კაცი ხარ და მოგვახსენე!

— მაგ პროექტს, პატივცემულო ყარამანოვიჩ, სიცოცხლე შეველოე,
ასე ერთბაშად რატომ გინდათ მომისპოთ? — სერაპიონი მაგიდასთან მი-
ვიდა, — შეიძლება გიჩვენოთ? აი, აქედან იწყება ჩვენი ქალაქის დასვე-
ნების ზონა, აქედან კი...

თამაზმა შეაჩერა, არაფერი ჩანს, დაფაზე გააკარიო.

ყარამანოვიჩმა ხელი ჩაიქნია, გაცერა რა საჭიროა, ისედაც ყველაფე-
რი ნათელიაო, მაგრამ ვაჩემ და ვალიდამ დაიჟინეს, გააკრას, ჩვენ გვა-
ინტერესებსო.

— რა ვქნა, ყარამანოვიჩ, გავაკრა? — დაიბნა სერაპიონი.

ვალიდამ უფროსის დასტურს აღარ დაუცადა და პროექტი თვითონ-
ვე გააკრა.

ყარამანოვიჩს მარცხენა წარბი აუთამაშდა, დაასკვნა, ვაჩესა და ვა-
ლიდას პირი შეუკრავთ, და დროზეა საჭირო ზომების მიღებაო.

— მაშასადამე, — დაიწყო სერაპიონმა, — პროექტის მიხედვით
ზღვისპირა რაიონში უნდა გაშენდეს დასვენების ზონა, სადაც იქნება სა-
სტუმროს ტიპის კოტეჯები, საცურაო აუზი თბილი წყლით.

გარეგნულად დაწყნარებულმა ყარამანოვიჩმა ხელახლა იფეთქა.

— დამახრჩო ამ თბილმა წყალმა და ისაა! რამდენჯერ გითხარი, ამ-
ხანაგო სერაპიონ, პროექტს საფუძვლიანი გადაკეთება ესაჭიროება-მეთქი!

— რატომ? — იკითხა ამხანაგმა სერაპიონმა.

— თანამედროვე მოთხოვნებს არ პასუხობს თქვენი პროექტი და
იმიტომ!

ახლა ვალიდამ იკითხა, თანამედროვე მოთხოვნებში რა იგულისხმე-
ბაო და ყარამანოვიჩმაც ჩამოუთვალა, პაეროვანი კონსტრუქციები, მინა
და ალუმინიო.

— სხვათა შორის, აკვარიუმების მშენებლობა კარგა ხანია მოძველდა.
— თქვა ვაჩემ.

ეს იყო უფროსის კრიტიკა მთელი კოლექტივის წინაშე, და ყარამა-
ნოვიჩიც რა უფროსი იქნებოდა, ამ კრიტიკაზე რეაგირება რომ არ მოეხ-
დინა!

— რა მაგის პასუხია და, სამწუხაროდ, თქვენ მოძველდით, პატივცე-
მულო ვაჩე!

— ესე იგი, ცხოვრებას ჩამოვრჩი არა?

— ასე ვთქვათ.

— თქვენ კი ცხოვრებას ფეხდაფეხ მისდევო?

— ესეც დასაშვებია.

თითქოს ბავშვები თამაშობდნენ ენკი, ბენკი, სიკლისა და ამისთანები.
ვაჩე ფეხზე წამოდგა.

— ბატონო ლევარსი, ერთი თქვენი საკუთარი პროექტით აშენებულ
ლი სახლი მიჩვენეთ!

გრიშას აქამდე ნეიტრალური პოზიცია ეჭირა, მაგრამ ახლა ველარ
მოითმინა.

— ვაჩე, არა გრცხვენია!

მოადგილის მხარდაჭერამ უფროსს ძალა შემატა.

— სხვათა შორის, ბატონო ვაჩე, მთელი ეს საპროექტო, სადაც
თქვენ და თქვენისთანები პენსიას ღებულობენ, ჩემი დაარსებულია.

— ვახტანგ გორგასალი ყოფილხართ! — გაიცინა ვაჩემ.

ყარამანოვიჩმა მაგიდაზე მუშტი დაარტყა.

— როგორ მიბედავთ!

— კითხვაზე არ გიპასუხიათ, ანდა რას მეტყოდით, როცა საპირფა-
რეშოც არ ავიშენებიათ, სამაგიეროდ...

— რა სამაგიეროდ? — უკანასკნელ სიტყვას ჩაეჭიდა ყარამანოვიჩი,
საპირფარეშოსთან დაკავშირებული წყენა გულში შეინახა.

— სამაგიეროდ სხვების პროექტზე აწერთ ხელს, თანავტორი ხდე-
ბით!

ამას ფრჩხილების გახსნა ჰქვიოდა. ყარამანოვიჩს ახლა ან საფერფლე
უნდა დაერტყა ვაჩესათვის თავში, ან ჯიბიდან ვალიდოლი უნდა ამოეღო.
მან უკანასკნელი არჩია.

— იცოდეთ, არ გაპატიებთ! — გააფრთხილა ვაჩე.

— იქნებ ვტყუი და იქნებ გრიშას პროექტზე ხელი არ მოგიწერიათ?

ყარამანოვიჩმა ისეთი თვალით გადახედა გრიშას, რომ იგი იძულებუ-
ლი გახდა გადაჭრით ეთქვა, ცილს ნუ გეწამებ, პროექტზე ჩვენ ერთად
ვიმუშავეთო.

ყარამანოვიჩი რისი გამკეთებელიც იყო, მთელმა საპროექტომ მშვე-
ნიერად იცოდა, მაგრამ კატას ეუყანს ვინ შეაბამდა! მართალია, გრიშას
თანავტორობის საფასურად მოადგილეობა ჰქონდა მიღებული, მაგრამ
გულში უფროსობასაც უმიზნებდა და წინააღმდეგი არ იყო ვაჩეს და ყარა-
მანოვიჩს ერთმანეთისათვის ცხვირპირი დაემტვრიათ. გრიშას მხოლოდ
ის არ ესიამოვნა, ვაჩემ რომ უფროსთან ბრძოლაში მისი ავტორიტეტი
გამოიყენა.

მოადგილის მხარდაჭერით გახარებული ყარამანოვიჩი თავს თერ-
თმეტმეტრიანის მომგერიებელ მეკარესავით გრძნობდა, მზად იყო მეორე
პენალტიც აეღო.

— კიდევ ვის დაასახელებთ. თქვენი ცილისწამება რომ დაადასტუ-
როს? — ჰკითხა მან ვაჩეს.

გრიშას საქციელზე ვაჩეხ მაინცდამაინც გული არ დაწყევტია, რად-
გან მისგან სხვა პასუხი არც იყო მოსალოდნელი. რიგი ახლა სერაპიონს
უწევდა.

— ვის დაასახელებ-მეთქი! — გაიმეორა ყარამანოვიჩმა.

— თუნდაც სერაპიონს, განა ვერ ხვდება, ამდენს რატომ აწვალბთ?

— თქვენ რატომ კარნახობთ, თვითონ თქვას!

— იტყვის!

გადამწყევტე მომენტი დადგა. კაბინეტში ჩამოვარდნილ სიჩუმეს მხო-
ლოდ ქუჩის ხმაური არღვევდა.

უფროსი სერაპიონთან მივიდა.

— ხომ გაიგონეთ, რა ბრალდება წამომიყენეს. გაფრთხილებთ, კარ-
გად დაფიქრდით, თითოეული სიტყვა აწონეთ!

არც ისე ცხელოდა, მაგრამ სერაპიონი სახეს წამდაუწუმ ცხვირსა-
ხოციტ იმშრალეზდა, ეს ჭირის ოფლი იყო, ამაზე მეტად სერაპიონს სიკ-
ვდილიც ვერ შეაწუხებდა.

დუმბილის ერთი წუთი ერთი საათივით გაგრძელდა.

— სერაპიონ, თქვენ გეკითხებიან!

— მე მეუბნებით, ყარამანოვიჩ?

— დიახ თქვენ! კოლექტივის თვალწინ ან დადასტურეთ ან უარყა-
ვით ეს საზიზღარი ბრალდება!

— რა ბრალდებაზე ლაპარაკობთ, ყარამანოვიჩ, კარგად ამიხსენით.

სად იყო ახლა იწილო-ბიწილოს დრო. ვაჩე გაბრაზდა.

— თავს ნუ ისულებ, ყველაფერი მშვენივრად იცი!

სერაპიონმა მოულოდნელად გამოსავალი ნახა.

— ესე იგი, მე სუღელი ვარ, არა? რატომ მაკადრე, ვაჩე, ასეთი სი-
ტყვები? ბოლოს და ბოლოს, ასაკით მაინც ვარ შენზე უფროსი.

ყარამანოვიჩმა მეორე პენალტიც აიღო.

— მაშასადამე, სერაპიონი...

ვაჩემ დაუდასტურა, ყველაფერი ნათელია, სერაპიონი არაფერს იტ-
ყვისო.

ამ ლაპარაკში თამაზი წამოდგა.

— ერთი წუთით, თუ შეიძლება, ყარამანოვიჩ, აუცილებელი საქმე
მაქვს.

ისე გავიდა, ნებართვისათვის არ დაუცდია.

— არც თამაზი იტყვის არაფერს, ესეც გასაგებია. — თქვა ვაჩემ.

ვალიდამ ჩაილაპარაკა, თამაზს შეეშინდაო და უფროსმა ყური მოჰკ-
რა.

— ვისი შეეშინდა?

— სიმართლის!

ყარამანოვიჩმა სერაპიონის ნაქონი სანთებელა ამოიღო და პაპიროსს მოუკიდა.

— ვალიდასა და ვაჩეს საერთო აზრები ჰქონიათ. საერთო გრძნობებზე რომ ლაპარაკობდნენ, ის კი ვიცოდი, მაგრამ...

წინადადების დამთავრება ვედარ მოასწრო, რადგან მისკენ გამოქანებული ვაჩე დაინახა და სახეზე ხელი აიფარა.

გრიშამ თვალები დახუჭა, დარტყმის ხმას მაინც გავიგონებო. ვაჩეს არ დაურტყამს, აცალა, უფროსი ხელებს როდის ჩამოიღებდა.

— თქვენ ჭორიკანა ბიუროკრატი ხართ და მეტი არაფერი! ჯერ ნუ იყვირებთ, გულს გაუფრთხილდით. სათქმელს კი ბოლომდე გეტყვით. თქვენ ღირსეული საპროექტოს ღირსეული უფროსი ბრძანდებით, მე კი თქვენი და თქვენი თანამშრომლების სიფათების ყურება მეტი აღარ შემიძლია.

ვაჩე ახლა გრიშას დაადგა თავზე. მოადგილე შეწუხდა, მაგრამ იმედოვნებდა, თუ უფროსს არ დაარტყა, მე რატომ გამიმეტებსო.

— მოსწი აქეთ ყური, — დაუყვავა ვაჩემ.

გრიშამ ყური მისწია. ვაჩემ ისეთი სიტყვები ჩასჩურჩულა, დაჭრილი დათევით ააღრიალა.

— ეს რა მითხარი, ეს რა გავიგონე, მაგი რა თქვი, თუ იცი შენ!

— სხვებს არ გაუგონია, მოწმედ ვერ დამიყენებ.— ვაჩე სერაპიონთან მივიდა, რომელიც ყინვაში უპალტოოდ დარჩენილ მემსრესავით მობუზულიყო.

— შენ კი, ჩემო სერაპიონ, ნუ გეშინია, რა უნდა გიქნა... ან რა უნდა გითხრა... ყარამანოვიჩს აკოცე ჩემს მაგივრად... კარგად იყავით, კოლეგებო, ალუმინის სახლები აშენეთ და საცურაო აუზები თბილი წყლით... ოჯახში კიდევ შაქრიანი ღვინო არ დალიოთ, ინფარქტი იცის... გემშვიდობებით, მაგრამ ძვირად არ დაგიჯდეთ ჩემი წასვლა!

ყარამანოვიჩმა, როგორც იქნა, ხმა ამოიღო,

— ნუ გვაშინებ, ამხანაგო!

— მე თქვენი ამხანაგი არა ვარ! — ვაჩემ კარი სწრაფად გამოაღო, — ახლა შემიძლია მივიჯახუნო, მაგრამ მაინც წყნარად წავალ.

ღია კარში თამაზი იდგა.

— შემოდი თამაზ, ყველაფერი დამთავრდა.

ვაჩეს, მართალია, კარი არ გაუჯახუნებია, მაგრამ საერთო ოთახში იმხელა ზრიგინი ატეხა, ყველამ იფიქრა, სახაზავი დაფები დაამტვრიაო. კაბინეტიდან გასვლა ვერავინ გაბედა.

— რა ჰქვია ახლა მაგის საქციელს? — იკითხა ყარამანოვიჩმა.

ვალდამ აუხსნა.

— საკუთარი სურვილით სამსახურიდან წასვლა.

გრიშამ თავი გამოიღვა.

— არავითარი საკუთარი სურვილი, განცხადება ხომ არ დაუწერია? — მე რომ მეკითხოთ, მოსახსნელია და მეტი არაფერი!

— ჰოდა, გააფორმე, თუ კაცი ხარ, — ყარამანოვიჩი დაფიქრდა, — სამსახურში სისტემატური დაგვიანებისათვის, კოლექტივის შეურაცხყოფისათვის, უპასუხისმგებლო სიტყვებისათვის...

— ცილისწამებისათვის, — შეახსენა გრიშამ.

— რასაკვირველია, ცილისწამებისათვის, შენ რას იტყვი, სერაპიონ? სერაპიონს ამ ქვეყნის არაფერი ეკითხებოდა. ღამე რომ ყოფილიყო, წელანდელი ამბავი სიზმარი ეგონებოდა.

— სერაპიონ, არ გესმის, კაცო?

— მე მეკითხებით, ყარამანოვიჩ?

— არა, ვალიდას!

ვალიდამ ისე შეხედა, უფროსმა თვალი ველარ გაუსწორა.

— თქვენ ჩემი აზრი გაინტერესებთ?

— ძალიან მაინტერესებს, — დაუდასტურა ყარამანოვიჩმა.

— სიმართლის თქმა ცილისწამება არაა!

— სიმართლე არა, მაგრამ დაუმტკიცებელი ბრალდება ნამდვილად ცილისწამებაა!

— ჰოდა, ჩვენც დავამტკიცებთ!

— თქვენც ვაჩესავით სამსახურიდან წასვლას ხომ არ აპირებთ?

— როგორ გეკადრებათ!

ყარამანოვიჩს ახალი ჩხუბის დაწყების თავი აღარ ჰქონდა.

— თათბირი დამთავრებულია, ამხანაგებო!

— არაფერიც არ დამთავრებულა, ახლა იწყება ყველაფერი! — ეს სიტყვები კარში მდგარ თალიკოს ეკუთვნოდა.

— ეს მაკლდა სწორედ, — ხელები გაშალა ყარამანოვიჩმა, — რა იწყება ქალო?

— ქალი თქვენ სახლში გყავთ!

— გადავირევი დღეს და ესაა!

— გადარევა მაშინ ნახეთ, იმას თუ რაიმე შეემთხვა! — სიცარიელეში ხელი გაიშვირა თალიკომ.

— ვაჩეს? — მიხვდა გრიშა.

— დიახ ვაჩეს!.. აქედან რომ გამოვიდა, ადამიანის ფერი აღარ ჰქონდა, თავისი ნახაზები დახია... მე მაგათ ვუჩვენებო, ყვიროდა, სიცოცხლეს ჩემთვის ახლა აზრი არა აქვსო... რამდენი ვეხვეწე, არაფერი დამიჯერა, გტივით გავარდა ქუჩაში.

— ხიფათს არ გადაეყაროს. — შეწუხდა ვალიდა.

თამაზმა დაამშვიდა, რა უნდა მოუვიდესო.

— მანქანა რომ დაეჯახოს?

თალიკომ ვალიდას ზიზლით გადახედა.

— მანქანა რა შუაშია, ხომ გითხარით, თავს მოვიკლავო, ყვიროდა.

ყარამანოვიჩმა ისევ უფროსის შეხედულება მიიღო.

— მერე რა ვქნათ, თუ ყვიროდა, ჩვენ ბანი მივცეთ?

თალიკომ გააფრთხილა.

— ვაჩე რასაც იტყვის, იმას აკეთებს... დროზე უნდა შეველა, მერე გვიან იქნება!

— კი მაგრამ ჩვენ რა უნდა ვქნათ? — დაინტერესდა გრიშა.

— თქვენ იგი მორალურად უკვე მოკალით, — ცრემლები მოიწმინდა თალიკომ, — ფიზიკური განადგურებისაგან კი მე უნდა გადავარჩინო!

ამ სიტყვების შემდეგ თალიკომ კაბინეტი დატოვა და ვაჩეს მოსაძებნად გაეშურა.

ქალაქში კაცის მოძებნა ადვილი საქმე არაა, მაგრამ თქვენ ალბათ, გახსოვთ, რომ კვერეთი არც ნიუ-იორკია და არც თბილისი. კვერეთელები დღეში სამჯერ ესალმებიან ერთმანეთს, მეოთხე შეხვედრაზე კი, მეტისმეტი რომ არ მოუვიდეთ, ქუჩის მეორე მხარეზე გადადიან.

გზაში თალიკომ ძებნის მარშრუტი დააზუსტა. პირველად, ცხადია, ვაჩეს სახლში უნდა მისულიყო. სხვა დროს, ალბათ, ამას არ გააკეთებდა, მაგრამ ახლა სხვა დრო არ იყო და კაცის ყოფნა-არყოფნის საკითხი წყდებოდა.

როგორც გული ეუბნებოდა, ვაჩე სახლში არ დაუხვდა. ზარი მაინც იმდენ ხანს რეკა, რომ მეზობლები გამოვიდნენ და ცნობისმოყვარეობით მიაჩერდნენ, თალიკომ მათ ყურადღება არ მიაქცია და კვლავ თავგამოდებით რეკავდა ზარს.

— ხომ ხედავ, სახლში არ არის! — ველარ მოითმინა კარის მეზობელმა, — ასეთ დროს ყოველთვის სამსახურშია.

— საქმეც ისაა, სამსახურიდან წამოვიდა.

— როგორ თუ წამოვიდა?

— გრძელი ამბავია... თქვენ რაში გაინტერესებთ?

— ესე იგი, ჩვენ არ გვაინტერესებს! ბოდიში, მაგრამ თქვენ ვინ ბრძანდებით?

— მაგას რა მნიშვნელობა აქვს.

— კარებს უმტკრევ და მნიშვნელობა არა აქვსო... ახლავე მილიციას დაეუძახებ!

ასეთ თავხედობას თალიკო არავის აპატიებდა, მაგრამ ჩხუბის დროსად იყო.

— მართალი მითხარით, სახლში არ მოსულა?

ისეთი შეწუხებული სახე ჰქონდა, მეზობელს შეებრაღა.

- არა, არ დამინახავს.
- იქნებ რაიმე გთხოვათ და არ გახსოვთ.
- თუ არ დამინახავს, როგორ მთხოვდა... მაინც რა უნდა ეთხოვა?
- მაგალითად, თოკი.
- თოკი რად ჭირდებოდა?
- სარეცხის გასაყიდად! — მოუჭრა თალიკომ, აბა, თავის ჩამოსახრჩობადო, ხომ არ ეტყოდა.

მდგომარეობა ძალიან დაიძაბა. თალიკო იძულებული შეიქნა სწრაფად გაცლოდა ვაჩეს მეზობლებს.

- აფრენს ნამდვილად!
- აფერისტია მაგი, მილიციისათვის უნდა დაგვეძახა!
- ქუჩის ქალია და უცოლო კაცის გამოჭერა უნდოდა!

ქუჩაში გამოსვლამდე ქვებივით უშენდნენ ასეთ სიტყვებს თალიკოს. მეტის ღირსიც ვარო, საკუთარ თავს ლანძღავდა, მაგრამ ნუგეშად ის ჰქონდა, ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად იბრძოდა და ტყვიაც რომ ესროლათ, კეთილშობილური მიზნიდან არ გადაუხვევდა.

თალიკო საყავისკენ მიმავალ გზას გაუყვა; რადგან კარგად იცოდა, რომ სახლისა და სამსახურის შემდეგ ცხოვრების საუკეთესო წუთებს ვაჩე ვაჩეიშვილი საყავეში ატარებდა. ამ საყავეს ვიღაცამ ხუმრობით აკადემია შეარქვა. ხუმრობა გჯრკვეულ სიმართლეს შეიცავდა, რადგან მეყავეთა ვიწრო წრეში ისეთი ურთულესი საკითხები წყდებოდა, რომ მათი ამოხსნა ბევრ ნამდვილ აკადემიკოსსაც გაუჭირდებოდა.

საყავე, როგორც ყოველთვის, ხალხით იყო გაჭედილი, მაგრამ ამ ხალხში ვაჩე არ ჩანდა. შეშინებულმა მარინამ თალიკოს უთხრა, დღეს მხოლოდ ერთხელ შემოიარა და ცუდი რამე ხომ არ შეემთხვაო.

საყავის შემდეგ რესტორნები რჩებოდა. მგონი უკვე გითხარით, კვერეთში ათი რესტორანი იყო და ამ ათი რესტორანის შემოვლამ ბევრი დრო და ნერვები წაიღო. წარმოდგინეთ ახლა, მარტოხელა ქალი მაგიდებს შორის როგორ ეძებს ვიღაცას და ყველას ჰგონია, ეს ვიღაცა მე ვარო. არის ერთი პატიყი და ღვინოშერეული ქათინაურები.

როცა თალიკო უკანასკნელი რესტორნიდან გამოვიდა (ამ რესტორანს „სიხარული“ ერქვა), ქუჩაში ლამპიონები აანთეს და კვერეთის შეგნებულმა მოსახლეობამ სასეირნოდ ზღვისპირა პარკს, ანუ ძველებური გამოთქმა რომ ვიხმართ, ბულვარს მიაშურა.

მოსეირნე კვერეთელთა რიგებს თალიკოც შეუერთდა, იქნებ შემთხვევით ამ ხალხში ვაჩე ვაჩეიშვილს გადავეყაროო. ეს იყო სწორი გადაწყვეტილება, რადგან იმ დროს ვაჩე ვაჩეიშვილი ნამდვილად ბაღში იმყოფებოდა. ექიმებისაგან გაგონილი ჰქონდა, გულით ავადმყოფს ზღვის ჰაერი უხდებო.

რადგან მოსეირნე ხალხის დანახვა არ სიამოვნებდა, ვაჩემ ფიქრის
გასართველად განმარტოებული და არცთუ ისე განათებული ხეივანი აირ-
ჩია. სამოთხესავით სიწყნარე იქნებოდა, რადიოს რომ ხელი არ შეეშალა.

მაინც ჩემი გოგონა ხარ,
ჩემი ვარდი ხარ,
ახლოს აღარ მეკარები,
განგან დადიხარ...

ასეთს და ცოტა ამაზე უკეთეს სიმღერებს მღეროდა რადიო, მაგრამ
ვაჩეს არც ვალიდა აგონდებოდა და არც თალიკო. მას მხოლოდ ყარამა-
ნოვიჩისა და მისი კოლეგების ფიზიონომიები ედგა თვალწინ, ხოლო ყურს
მათი სიტყვები უხვრეტდა.

განმარტოებულ ხეივნებს, როგორც მოგეხსენებათ, შეყვარებულების
გარდა მილიციელებიც ეტანებიან. სწორედ ერთმა ასეთმა მორიგე მილი-
ციელმა შენიშნა გაფითრებული ვაჩე (სახეზე ნამდვილად ცუდი ფერი
ჰქონდა, მაგრამ ღამეში მხოლოდ ის მოჩანდა, გული რომ ხელით ეჭირა).

— მოქალაქევ, თქვენ ცუდად ხომ არა ხართ? — დაინტერესდა მი-
ლიციელი.

ვაჩეს უარი არ უთქვამს.

— კი, ცუდად ვარ.

— სკამზე დაბრძანდით, ახლავე სასწრაფოს დავუძახებ.

— სასწრაფო მე ვერ მიშველის.

— ასეთი რა შეგემთხვათ?

— გული მტკივა.

— ალბათ გაწყენინეს.

— მაწყენინეს კი არა, გადამრიეს... ვერ მატყობ?

— კი მატყობ, — თანაგრძნობით შეხედა მილიციელმა, — მაგრამ
გაჭირვებას ვაჟკაცურად უნდა დახვედრა... ცოლთან უსიამოვნება ვის არ
მოსვლია, შე კაცო!

ასეთ საკითხზე მილიციელს, ეტყობა, საკუთარი შეხედულება ჰქონ-
და. ვაჩემ შენიშნა, ცოლის გარდა არ შეიძლება კაცი სხვამ გადარიოსო?

— სხვაზე ნერვებს რატომ იშლი, — დაამშვიდა მილიციელმა, —
ისეირნე ამ ღამაში ზღვის პირას, არ ჯობია?

— მთელი დღე ვსეირნობ, მაგრამ ვერ მიშველა.

— მე რით შემიძლია დაგეხმაროთ?

— წამოდი, ვაჟკაცურად თითო ჭიქა დავლიოთ.

მილიციელმა იუარა, მე სამსახურში ვარ, მაგრამ დალევას არც შენ
გირჩევო. დალევის ნაცვლად ვაჩეს სახლში გაცილება შესთავაზა.

ვაჩემ შორს დაიჭირა, გაცილება არ მინდა, ჩემს მტრებს დაჭერილი
ვეგონებო.

მილიციელმა სწრაფად მიიღო გადაწყვეტილება.

— თქვენი მართოდ გაშვება არ შეიძლება, უნდა წამოგყვეთ!

— არ მინდა წაყოლა, თავი დამანებეთ! — იყვირა ვაჩემ და ფეხს აუჩქარა. მილიციელი უკან მიჰყვა.

ამ ამბების შემდეგ განმარტოებულ ხეივანში თალიკო შემოვიდა. გული ეუბნებოდა, ვაჩეს ნამდვილად იპოვია და კინაღამ მილიციელში შეეშალა.

მილიციელს თავისი დარდი ჰქონდა, ის ავადმყოფი კაცი როგორ დამეკარგაო. ვაჩეზე გაბრაზებულმა ქალს ეჭვის თვალით დაუწყო ცქერა, მაგრამ ამდენ ჭირში გამოვლილ თალიკოს მილიციელი რას შეაშინებდა!

— რატომ შემომჩერებხარ? — გამომწვევად ჰკითხა მან წესრიგის დამცველს.

მილიციელმა ბოდიში მოუხადა, ხომ არ მეტყვიტ, რომელი საათიაო.

— ბაღში პირველად ხომ არა ხარ, ამხელა საათს ვერ უყურებ? — ხელით უჩვენა თალიკომ უზარმაზარ რკინის ბოძზე ჩამოკიდებულ საათზე.

— ეს საათი დეკორაციაა, არ მუშაობს.

— ჰოდა, არც ჩემი საათი არ მუშაობს.

— კი, მაგრამ რატომ ბრაზობთ? — დაინტერესდა მილიციელი.

თალიკომ ბოშა ქალივით დონჩი შემოიღგა.

— რას გეტყვი, უფროსო, იცი? — გამოჭერაზე თუ ხარ, საათს ომამდე კითხულობდნენ, ახლა მოღაში აღარაა.

— ბოდიში, ქალიშვილო, სიტყვა გითხარით, ტყვია ხომ არ მისვრია?

— ვინაა შენი ქალიშვილი! — შეიცხადა თალიკომ.

— აბა, დეიდას ხომ ვერ დაგიძახებთ?

— ამხანაგო, თქვენ საქმე შემოგლევიათ!

მილიციელი არ დაეთანხმა.

— როგორ გეკადრებათ!

— გაიარეთ, რას მომჩერებხართ!

— სად უნდა გავიარო, აქ ჩემი პოსტია, შეგემთხვევათ რაიმე და პასუხი მე უნდა ვაგო.

— რა უნდა შემემთხვას?

— რა ვიცი, წუხელ ამ ბაღში კაცი გაძარცვეს, სწორედ ეს დრო იყო.

— მე ვერავინ გამძარცვავს, — დაამშვიდა თალიკომ, — ჯიბვირების უსტაბაში ვარ... ახლა საბუთი არ მომთხოვოთ.

— თქვენ ძალიან უცნაური ვინმე ყოფილხართ!

— თქვენ ჩემი და უნდა ნახოთ, მასთან შედარებით მე ანგელოზი ვარ.

— რა მაგის პასუხია და, მსახიობი ხომ არ ბრძანდებით?

— ცირკში ვმუშაობ, კლოუნი ვარ, ხანდახან ფოკუსებსაც ვაკეთებ.

— გეტყობათ, გეტყობათ! — თავი დაუქნია მილიციელმა, — ახლა შემიძლია წავიდე?

— თუ საჭირო იქნებით, შეგატყობინებთ.

მილიციელი წავიდა. რადიომ სხვა სიმღერა წამოიწყო.

მე უშენოდ ველარ გავძლებ
და სიცოცხლეც მიჭირს,
გოგოვ, გოგოვ, არ დაინდო
დედისერთა ბიჭი....

თითქოს ამ სიმღერას უცდიდაო, ხეივანში ვაჩე ვაჩეიშვილმა ჩაიარა. თალიკოს გული კინაღამ გადაუბრუნდა, მაგრამ ვაჩემ ქალი კი არა, ბოძი ვერ დაინახა. ჩქარი ნაბიჯით მიმავალი რომ ყოფილიყო, ალბათ, მარტო კოპით ვერ გადარჩებოდა.

შემდეგ ვაჩე ზღვასთან მივიდა, საკინძე გაიხსნა და გაოფლილი მკერდი ნიაცს მიუშვირა — (არ გაცივდესო! — შეშინდა თალიკო).

თუმცა რადიო ისევ მღეროდა, მაგრამ თალიკოს გამახვილებულ სმენას ვაჩეს არც ერთი სიტყვა არ გამოპარვია.

აი რას ამბობდა ვაჩე ვაჩეიშვილი:

— ჩემო უნიჭო კოლეგებო, თქვენთან ყოფნას არავითარი აზრი არა აქვს... მხოლოდ შენ, ჩემო ზღვაო, შენ გაგანდობ ჩემს საიდუმლოს!

ამ ლაპარაკში ვაჩემ ტანსაცმელი გაიხადა და მორიგი წინადადება წარმოსთქვა:

— ახლა ჩემს დაბოღმილ გულს ზღვა თუ გააგრილებს... ო, რა წყალია, შენ გენაცვალე! აბა მოვემზადოთ... ერთი, ორი და...

მეტის მოთმენა აღარ შეიძლებოდა და თალიკომ იკივლა.

— სამი არ თქვა, არ გაბედო!

შეშინებულმა ვაჩემ უკან მოიხედა.

— გიჟია ვიღაცა, რა უნდა გავბედო?

თალიკო მისკენ კისრისტეხით მორბოდა.

— არ გაბედო-მეთქი, მე აქა ვარ!

ვაჩემ იაზრა, რა უბედურებაც იყო მის თავზე და ზღვაში დაუყვინთა.

— გადახტა, გადახტა, მიშველე!

თალიკოს ყვირილს მილიციელის სასტვენის ხმა შეუერთდა.

— ნუ გეშინია, მოვდივარ!

— ჩქარა თორემ დავიღუბეთ!

მილიციელი იმ წამსვე გაჩნდა.

— რა მოხდა, ვინ მოკლეს, ბანდიტები სად არიან?

თალიკო უკვე სახეს იკაწრავდა.

— მიშველეთ!

— ზომ გითხარით, ჩემი საშველი დარჩებით-მეთქი!
— კაცი იხრჩობა, შენ იმას უშველე!
— რა დროს დახრჩობაა ამ ღამეში! — გაუკვირდა მილიციელს.
— ღამე რა შუაშია!
— რა შუაშია და არაფერი ჩანს... დაიცა, დაიცა, ეს ტანსაცმელი ვი-
სია?

— ვინც ზღვაში გადახტა, იმის...
— მერე თავის დახრჩობა თუ უნდოდა, ტანზე რატომ გაიძრო, ჩაც-
მული არ ჯობდა?

— ეს ვინ ყოფილა! კაცს შველა უნდა-მეთქი! — თალიკომ მილიცი-
ელს სასტვენნი გამოსტაცა, — მოგვეხმარეთ, კაცი იხრჩობა!

— სად იხრჩობა, ერთი დამანახე!

— გადახტი-მეთქი, მე შენ გეუბნები!

— გადავხტი და ისაა, სხვა რა საშველი მაქვს! — თქვა მილიციელ-
მა და ზღვაში გადაეშვა, — ნუ გეშინია, გამაგრდი!.. მოვდივარ!..

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

ბ დ ა მ ი ა ნ ი

...და როგორც იქნა დავკმაყოფილდი,
შეება ეღირსა სულს,
და ცხოვრებასთან მთელი კონფლიქტი
ნუთუ ეს იყო სულ?
მაგრამ ვერა და ვერ მოვისვენე,
გული ყოფილა ზღვა,
მაგრამ ვერა და ვერ მოვისვენე,
ფიქრი მაწვალებს სხვა,
თითქოსდა მუდამ უქმად ვყოფილვარ
და სხვა სურვილი მკლავს —
ახლა იმით ვარ უკმაყოფილო,
რომ კმაყოფილი ვარ.

როგორც მდინარე

ავდიდებულვარ როგორც მდინარე
და კალაპოტში ველარ ვეტივეი,
ავდიდებულვარ, როგორც მდინარე
და ნაპირს ვებრძვი თავგამეტებით,
ავდიდებულვარ როგორც მდინარე
და კალაპოტში ველარ ვეტივეი,
მე ვარ გულუხვი,
მე ვარ მდიდარი,
მე ვარ გულადი,
მე ვარ შემტევი.

ავდიდებულვარ, როგორც მდინარე,
როგორც მდინარე წყალდიდობისას,
ახლა დრო არი,
ახლა დრო არი
დიდი გრძნობის და დიდი ნდობისა.

მე გავეჯიბრე ყველა მდინარეს
და სანთელივით გახდა ცა რბილი,
ჩემში უძლევი ძალა მძვინვარებს
და დაჟინებით ითხოვს სარბიელს.

ასე ებობოქრობთ მე და მდინარე
მუდამდღე ყალყზე შემართულები,
მუდამ ვისწრაფვით მე და მდინარე
ოღონდ სხვადასხვა მიმართულებით.

მდინარე თავქვე ეშვება მუდამ,
მე კი ჯიუტად მივიწევ მაღლა,
მდინარეს ქვეყნის წალეკვა უნდა,
მაგრამ მდინარეს ეტყობა დაღლა.

და ჩემი ძალა, ძალა მძვინვარე
დროის და სივრცის ყოველგვარ ზღვარს ულის,
ძერე მარცხდება ჩემთან მდინარე
და შერცხვენილი თავს იხრჩობს ზღვაში.

ქ ა რ ი ა ტ ა

ქარიატა, ქარიატა,
ლამეა და ქარია და...
ეს სათუთი თუთარჩელა
დარჩეს ჩვენთან, თუ დარჩება
ქარიატა,
ქარია და
ფიცრულ სახლში ქარი ატანს,
მიწა ზეცის ოდენაა,
ზედ მეგრული ოდებია,

ზეცა მიწის ოდენია,
ზედ ვარსკვლავებს მოდენიან,
და ეზოებს გოგონები
ნიავევით მოსდებიან.
ქარიატა, ქარიატა,
ლამეა და ქარია და
გასათხოვარს გაულადდი,
ფრთხილად იყავ ქმარიანთან.

ცა გრიალებს,
ცა რიალებს,
ცა არავის უყურებს,
როგორც კასრი ცარიელი,
წამდაუწუმ გრუხუნებს.
ელვაც უეცარი არი
და ზღვაც დულს და გადმოდულს,

ცარიელი ცა რიალებს
დინჯი დედამიწა დუმს.
ქარი მძლავრობს და მიმოქრის,
აბა უკან, აბა წინ,
ცა მქუხარებს,
ცა ბობოქრობს,
მაგრამ იმდენს არა წვიმს.

დავით ხაროძე

გაუიღწეო ჰანგები

კარგად მახსოვს შენი თაფლისფერი, მბზინვარე სადაფით მოჭედული გულსპირი... ჩემს ყურში ახლაც ჟღერს შენი სიმებით დარხეული საოცრად ტკბილი, დაუვიწყარი ჰანგები, დედისეულო, გარდასულო ქალწულობის გიტარავ...

მახსოვს და საფლავამდე ვით დავივიწყო: ბატონებმა ატმის ყვავილებისფრად ტანზე ერთბაშად გამომაფინა, სიცხიანი, ანთებული თვალებით კვამლით გამურულ სახლის ჭერს ვუცქეროდი, ბინდისა და სინათლის ზღვარზე პირველად ვხედავდი დედის ათრთოლებულ ხელებს, შენს სიმებს რომ ეხებოდნენ. იმ უკვდავ „იავნანას“ მღეროდა იგი, ხან ბატონებს ეხვეწებოდა — „მოუოხეთო!“.

შენ ენა გქონდა და იმ ღვთაებრივი მუსიკის ენით ლაპარაკობდი, ჰყვებოდი, გტკიოდა, ნაღვლიანობდი, ხალისობდი თუ იცრემლებოდი...

შენ გული გედგა, მეტად ფაქიზი და დიდი, სათნო გული, მღეროდი და თრთოდი, თრთოდი და მღეროდი...

ამქვეყნად უკვალოდ ფოთლის შრიალიც არ იკარგება თურმე, ყველაფერი ჩვენთან ერთად მოდის და ჩვენშივე შუქივით რჩება.

რამდენი ლამაზი, გაფრენილი თეთრი დღის მოწმე ხარ შენ!

გახსოვს? დედაჩემის ქალწულობის ჟამს მის უბიწო სიყვარულზე კვნესოდი თურმე. მთვარიან ღამეში, როცა სიყვარულის საგალობელს მღეროდი, დედაჩემს მამა მეორე ხმას შეუწყობდა და შენც გემატებოდა ცეცხლი და ჭაბუკური სულის ხმაური. მაშინ თქვენი გულები ერთდებოდნენ, ლაღობდნენ და ცამდე მალღებოდნენ.

მერე შენი სიმივით დაიძაბა და უეცრად გაწყდა ის დალოცვილი სიყვარულძე.

ძოვიდნენ მშფოთვარე და მოუსვენარი ღღეები.

საადროდ ღრუბლებმა ცას ხელი დარიეს, მამა ომის გზაზე გაიყო-
ლიეს...

ისევ მღეროდი შენ, ისევ კენესოდი და თრთოდი, მაგრამ ხმაში ცრთა-
ნადველი და ბზარი შეგებარა.

ალბათ შენი სიმები ერთბაშად დასწყდებოდნენ მწუხარების გვალვი-
საგან, ხანდახან, ფარულად დედის თბილ ცრემლებს რომ არ დაეღბე და
არ დაესველებინე.

გახსოვს, როცა ბავშვები ცარიელი განჯინის კარს ამოდ ვაჭრიალ-
ებდით, დედამ გაგწირა მაშინ შენ!

ოქროსფერმა, სიმინდის ბრჭყვიალა მარცვლებმა წუთით გაათბეს
თვალები ჩვენი...

ხუთუ არ გრძნობდი, როგორ უცახცახებდა მშობელს ხელები, რო-
გორ უძნელდებოდა განშორება, ველარ გელოდა...

და ვხედავდით ბავშვები, როგორი კმაყოფილებით გვიცხობდა დედა
იმერულ თხელ მკალებს, როგორ ტეხდა ფიქრებით დათოვლილ გრძელ
ლამეებს...

ბევრი რამ მოიგონა კაცის საოცარმა გონებამ, რამდენი საკრავი გა-
ჩნდა შენს მერე ქვეყანაზე, მაგრამ მაინც სულ სხვა იყო ის შენი გაყო-
დული ჰანგები...

სადა ხარ ახლა შენ?!

თუ ისევ შევჩია და არ დაგწყვეტია გულის აღმოდებული ძარღვები,
კვლავაც იმდერე იმ გატაცებით ძველი და მარად ახალი სიყვარულის სა-
გალობელი!

მხოლოდ იმ სიყვარულზე იყუჩე, იყუჩე, დაუვიწყარო გიტარავ, იქ-
ნებ არც დაგიჭერონ ახლა შენ, ერთნაირი გული როდი აქვს ყველას...

გემუდარები, შეუენდე მას, ვინც ადრე არ იცოდა, რომ შენ თვითონ
გული ყოფილხარ, ცოცხალი გული, უბერებელი სიყვარულით აფეთქებუ-
ლი!

ც დ უ ნ ე ბ ა

მარადისობა ფარავს შენს სახელს,
კით სარცხვინებელს — ლედვის ფოთოლი,
შემოდგომისარ ღმერთების სახლებს
და ზედ გიდგია ცოდვის გოდოლი.

დასაბამიდან ასე ბორგავდი,
ბოდმით თუ მხოლოდ ეჭვებით სავსე,
და ცოდვა-მადლის დიდი ბორბალი
ტრიალებს ყველა ჩვენგანის თავზე.

სულის სიმშვიდე რაშილა ჰპოვეს
ან წყალობა ვის ეთმო იათად;
როგორ გადარჩა მართალი ნოე
და მისი ძენი სემ, ქამ, იაფეტ?

თუკი არღვევდნენ ღმერთების კანონს —
ცოდნის შეძენა იყო მოსწრება...
ამ აკრძალული ნაყოფის გამო
ჩვენ ისევ ვცოდავთ ღლე და მოსწრება.

ვალვივებთ თითქოს სიკეთის მარცვლებს,
თან არ გვასვენებს ბოროტი სული,
და რა ცოდვებიც კისერზე გვაწევს,
თანამზრახველად ჰყოლია სურვილს.

თვინიერების ახლა დასტურად
თავს უკრავ უხმოდ... თანხმობა უნდათ,

რამეთუ მერყევ სულში მაცდურად
სხვის ფარულ მზერას განიცდი მუდამ.

და სულ არა ჰგავს გადამდგარ სურვილს
წილმაყარობა ცოდვის შვილებთან.
ო, განვედ ჩემგან, მაცდურო სულო,
ნუთუ მოვიდა რაც მაშინებდა?!

ნუთუ გულისთქმა ჰქარნახობს სინდისს,
სათქმელი სამანს მაინც ვერ გასცდა
და გულგრილობის უჩინო ხიდიო
ისევ გადადის ცოდვილთა კასტა.

შემოდგომია ღმერთების კარავს
და ზედ უდგია ცოდვის გოდოლი.
მარადისობა მის სახელს ფარავს,
ვით სარცხვინებელს — ლელვის ფოთოლი.

ტყის მჭრელის სიკვდილი

გამწარებული უსტვენდა ჩიტი,
როცა ციმციმით გამოჰქონდათ კაცის ცხედარი,
ო, ამ უცნაურ მოედანზე ვერაფერს იტყვი —
ახლა ბუნებას გამგებლობდა თვისი ცვედანი,

გარდაიცვალა, როგორც იცვლება
შემოდგომისას მზისგან მარხული
ფოთოლი... და ხეს გათლილს ფიცრებად
ადგა სხვა ჯაფა და სამსახური.

გამწარებული უსტვენდა ჩიტი...
დარჩენილიყო ტყის მჭრელი ვალში,
ოდეს განშორდა სული და იგი
ჩასახლდა ჩიტის ნამცეცა თვალში.

გამწარებული უსტვენდა ჩიტი
და ტყის დუმილში ქმნიდა დისონანსს,
და უფრო დიდი უთქმელი სიტყვით
წინ მიუძღოდა პროცესიას მარადისობა.

* * *

გია მარგველაშვილის ოჯახი.
ბელა ახმადულინა კითხულობს
გალაკტიონს.

ზამთრის ფერიები ფრთების სიმსუბუქით
თეთრად ფარფატებენ ღამის მოლანდებად...
როგორც მოგადგება თვალზე ცრემლის შუქი,
ამის შემხედვარე უცებ მოგადგება...

მახსენდება შენი მხატვრის სალონივით
შეზღუდული კედლის ფერთა ემოცია.
უხმოდ ლექსის კითხვას უსმენს სალომეა,
იგი პოეზიის მონა და მოწმეა.

გალაკტიონს უხმობს თათრის ქალი ბელა,
შედონებულ ხმათა ხვეწნით და მუდარით,
მიწა დაფლეთილა დიდ-დიდ საფლავებად,
ხმებით აღვსებულია მხარე სამუდამო.

როგორც მოგადგება თვალზე ცრემლის შუქი,
ამის შემხედვარეს უცებ მოგადგება,
ზამთრის ფერიები ფრთების სიმსუბუქით
თეთრად ფარფატებენ ღამის მოლანდებად.

გიორგი სალუქვაძე

თ ე ა ს ს ძ ი ნ ა ვ ს

როგორ შეწყდა ანაზღად ერთი აურზაური?!
ასე როგორ მიწყნარდა ამოდენა ხმაური?!

ეს რა იყო ნეტავი — ღრეობა თუ ბაზარი,
ღრიანცელი, ხორხოცი, დედამიწის ზანზარი?!

ყურთასმენა მთელ სახლში ისე დაკარგულიყო,
ტელეხედვით ფეხბურთის გადმოცემა თუ იყო?

როგორ შეწყდა ანაზღად ერთი აურზაური?
და ერთბაშად მინელდა ამოდენა ხმაური?

ოთახიდან გამოდის მომღიმარი ბებია —
თეა აღარ თამაშობს,

თეას ჩაძინებია!

ატირდა თეა.

სოველი

წამწამი აახამხამა,

ვერ დაამშვიდა სიმღერამ

ია და ვარდონანამა.

უუუუნა წვიმა მოვიდა

დიდრ მინდორი დანამა.

თ ე ა ს ბ ა ბ უ ე ბ ი

ბაბუები ახვევია

თეა გოგოს ბარე ათი.

ზოგი მღერის,

ზოგი ცეკვობს —

დაბაჯბაჯებს როგორც ღათვი.

— ბაბუ, ბაბუ!

უძახიან.

გაოცებით უცქერს ბავშვი.

არც ერთს ჯოხი,

არც ჩიბუხი,

ალარც თეთრი წვერ-ულვაში.

ეხვევიან ყოველ მხრიდან,

ლამის ყირას გადადიან,

მაგრამ მაინც გუნებაზე

ველარ არის გოგო თეა:

— მე ისეთი ბაბუ მინდა,

ჩემს წიგნებში რომ ხატია.

ცაო,
ცაო,
ცაო,
გამომიჭერ კაბა! —
იაიას როგორ
დავემსგავსო აბა?!
ქარს წაყვები სასეირნოდ,

შემოვივლი მთა-ბარს,
ქვეყანაზე რასაც ვნახავ,
მოვუყვები პაპას
და რაც ქვეყნად ყვავილია,
მისთვის დავკრეფ ყველას.
მას ვუმღერებ ამ სიმღერას —
აბა დელი, დელა!

თეას სურს ტაქსით გასეირნება

გააჩერეთ ტაქსი —
მე და თეა ჩაგვსვით.
გაგვაქროლეთ მწვანე კონცხზე
ბოტანიკურ ბაღში.
მერე გორაკს გადავივლით,
მერე ჩავალთ ჩაქვში.

გააჩერეთ ტაქსი —
მე და თეა ჩაგვსვით.

თო ჯი ნ ბ ღ ბ თ ე ბ

ამოდენა ბაია
ჯერ არავის ჰყოლია.
არც ნაკლები, არც მეტი —
თეა გოგოს ტოლია.

იცის თვალის დახუჭვა,
იცის თვალის გახელა.
ცისფერთვალა თოჯინას
ირმა ჰქვია სახელად.

— თეა, ახლა ჭამის დროა,
რას მიირთმევ სადილად?

თეა კერძებს დიდხანს არჩევს,
ველარც არჩევს ადვილად.

თითზე ითვლის:
„ესა, ისა“,
თითქოს ციფრებს აჯამებს,
ბოლოს სულაც უარზეა:
— რამე ირმას აჭამეთ.

ირმას ხვეწნა რად უნდა?
ვიმორჩილებთ ადვილად.

თეა რჩება უჭმელი,
ირმა ჯდება სადილად.

იქნებ თეას ძილი უნდა?
— არა, ნუ ღამაძინებთ.
თეას ნაცვლად ირმას ვაწვენთ.
თვალეებს ხუჭავს მაშინვე.

რაკი ირმა ჭკვიანია
და ღამჯერე ბავშვია,
სათამაშოს მას გუყუილით,
ვასეირნებთ ბალშიაც.

ვაცქერინებთ ტელევიზორს,
თეატრშიაც წავიყვანთ.

ტკბილეულსაც ბევრს გუყუილით,
ნაყინს ვაჭმევთ ხანდისხან.

რალას იზამ ახლა, თეა,
რომ გაჯობა სხვამ?
შენა ჭამ თუ ირმამ ჭამოს?
— ვჭამ!

შოთა ქაჩიძე

კავკასიის ხალხთა მემკვიდრეობისათვის

„კავკასია ნამდვილი ბუდეა სხვადასხვა პატარა ხალხისა“, — წერდა ჩვენი საუკუნის გარიჟრაჟზე დიდი ქართველი პოეტი ვაჟა-ფშაველა. და მართლაც, ძნელი წარმოსადგენია ესოდენ მცირე ტერიტორიაზე ამდენი სხვადასხვა ხალხი ცხოვრობდეს, განსაკუთრებით მთაში, კავკასიონის ქედის ორივე მხარეზე. ჩვენს დროში კავკასიის ამ თავისებურებას ზაზი გაუსვა ვ. მაიაკოვსკიმ: „ყოველ მესამეს — თავისი ენა და ეროვნება აქვს საკუთარი“.

კავკასიის ხალხთა მრავალეროვნულობა და სარწმუნოებრივი სხვაობა, რასაც თან ერთვის მიწის სიმცირე და სოციალური უკუღმართობა, ბევრ მეტად მწვავე პრობლემას აყენებდა და ხელს უწყობდა ეროვნული მტრობისა და შუღლის გაღვივებას, ერთმანეთზე თავდასხმას და ურთიერთაწიოკებას. ამით ზნობად სარგებლობდნენ „მე თუ შენობის“ სულისკვეთებით გაჟღენთილი დიდი თუ პატარა ონავრები და ძარცვავდნენ, აოტებდნენ კავკასიის ხალხებს.

ერთ-ერთ ფელეტონში ვაჟა-ფშაველა შენიშნავდა, რომ ძველ დროში უხიფათო მგზავრობაც კი სანატრელი ჰქონიათ მთიელებს. ამის საბუთად იგი ასახელებდა ხალხის ჩვეულებას: ოჯახ-

ში სტუმარს რომ მიიღებდა ან მოგზაურობიდან დაბრუნებულ შინაურს თუ შეხვდებოდა, ფშაველი ჯერ გამარჯვებას ეტყოდა მას, ზოლო შემდეგ დასძინდა: „მოხვედ მშვიდობითა“. წასვლისას კი ასე ლოცავდა: „მშვიდობით წადი, ჯვარი გეწეროს“. მაშასადამე, დაასკვნიდა ვაჟა, „უნდა ვიფიქროთ ძალაუნებურად, რომ ფშაველისათვის შინ მშვიდობით მოსვლა სათუო საქმე ყოფილა ერთ დროს“.

მდგომარეობა ერთბაშად შეიცვალა რუსეთთან კავკასიის შეერთების შემდეგ: ცალკეულ ტომებსა და ხალხებს შორის მშვიდობა ჩამოვარდა, კეთილმეზობლური ურთიერთობა დამყარდა. ვაჟა-ფშაველა და სხვა გამოჩენილი ქართველი მწერლები თუ საზოგადო მოღვაწეები მხურვალედ მიესალმებოდნენ ესოდენ უკუღმართი დროების გაქრობას, კავკასიის მთაში დიდი ხნის ნანატრი მშვიდობის დამკვიდრებას. „დღევანდელი მგზავრობა ზომ, კარგად ვიცით, — წერდა ვაჟა-ფშაველა იმავე ფელეტონში, — საშიშარს არაფერს წარმოადგენს და ათასში ერთსაც არ ერღვევა მშვიდობა მგზავრობისას“. ამავე დროს ისინი ხაზგასმით აღნიშნავდნენ რუსეთის გადამწყვეტ როლს ამ საქმეში. კერძოდ, თავის ერთ-ერთ კორესპონდენციაში ეგნატე ნინოშვილი

ამის თაობაზე წერდა: „უქანასკნელ დროს როგორც საქართველოს, ისე დაღესტნის ისტორიული ცხოვრება შეიცვალა, აუარებელი მტრისაგან დაუძლურებულმა საქართველომ რუსეთს შეაფარა თავი და შემდეგ დაღესტანიც რუსეთის ქვეშევრდომად გახდა. ამის შემდეგ მოისპო ქართველებსა და ლეკებს შორის მტრობა“.

რა თქმა უნდა, მარტო მშვიდობა, ურთიერთ დარბევების შეწყვეტა საკმარისი არ იყო, თუმცა ძველი მტრობის რეციდივები, მეფის მთავრობის წაქეზებით, აქა-იქ და მეტ-ნაკლებად მაინც იჩენდა თავს, განსაკუთრებით 1905 წლის რევოლუციის პერიოდში. იმ მიზნით, რომ დაესუსტებინა რევოლუციის ქარტეხილი, გაეთიშა მოიერიშე ხალხის ძალები, თვითმპყრობელობა ყოველი ღონისძიებით აღვივებდა შუღლსა და მტრობას კავკასიის მთის ხალხებს შორის, განშორდა თავდასხმები, ავაზაკობა და მკვლელობანი. „საგული-სხმო ისაა, — წერდა ვაჟა-ფშაველა, როცა ეს ფაქტები საზოგადოებრიობის სამსჯავროზე გამოჰქონდა, — რომ ეს მკვლელობანი გარკვეული გეგმით ხდება — თვითული ფშაველის საზოგადოების დაპირდაპირებით ხევსურეთის საზოგადოებებთან, რათა ერთს მეორესთან ჰქონდეს საბუთი დაჯახებისა“. მეფის მთავრობის ამ პროვოკაციის ის შედეგი მოჰყვა, რომ ხევსურებმა იწყეს თარეში ფშავში, მათ აჰყენენ ქისტები და დაირღვა მთის დიდი ხნის მშვიდობა. საბედნიეროდ, ხალხმა მალე გაშიშვლა მტრის ბოროტი ზრახვები. ამას მოწმობს ხევსურთა 1905 წლის მარტის „დეკლარაცია“. ამ დოკუმენტის ერთ-ერთი მუხლი, კერძოდ, მოითხოვდა „სოლიდარობის დამყარებას ყველა კავკასიის ერებთან“.

განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა კავკასიის სამი ძირითადი ერის — ქართველთა, აზერბაიჯანელთა და სომეხთა სოლიდარობა-ერთიანობას. ეს

ძლიერ კარგად ესმოდა როგორც მოწინავე საზოგადოებრიობას, ისე მეფის მთავრობასაც. სწორედ მეფის მთავრობამ მოაწყო 1905 წლის რევოლუციის პერიოდში სომეხ-თათართა ხოცვა-ჟლეტა. ამ პროვოკაციის მიზანი — რევოლუციური ძალების გათიშვა აშკარა იყო და დიდმა ქართველმა პოეტმა აკაკი წერეთელმა მაშინვე რჩევით მიმართა ორივე მოძმე ხალხს შეეწყვიტა ურთიერთ ხოცვა-ჟლეტა და მახვილი აღემატა საერთო მტრის — მეფის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ.

„გააგდეთ ხმალი... ხანჩალი, ხელი მიეცით ძმურადა!.. ნუ შესცქერიახართ ერთმანეთს მტრულად და ბატონ-ყმურადა. ბედნიერება ამ ქვეყნად — შეერთებული შრომაა. რა დროს მტრობაა ძმებისა და რა დროს განზე დგომა? შეერთდით, ძმებო! შერიგდით! ხელი მიეცით ძმურადა და მტერს დაუხვდით გარეშეს თამამად... ვაჟაკურადა!“.

მსგავსი შემთხვევა — ძმათამკვლელი შეტაკება არცთუ ისე ხშირი იყო და მაინც ძველის გადმონაშთს, რეციდივს წარმოადგენდა. თუ კი იგი ზოგჯერ თავს იჩენდა, მხოლოდ და მხოლოდ მეფის თვითმპყრობელობის ანტიხალხური ეროვნული პოლიტიკის, მისი პროვოკაციული მოქმედების შედეგად და განმსაზღვრელი ფაქტორი არ ყოფილა კავკასიის ხალხთა ურთიერთობაში. მაგრამ მარტოდენ მშვიდობა, ურთიერთ დარბევების შეწყვეტა, როგორც უკვე ვთქვით, კავკასიის ბედნიერებისათვის, მისი სხივდაბნელებული მომავლისათვის საკმარისი სრულიად არ იყო. დღის წესრიგში იდგა ახალი ამოცანა: კავკასიის ხალხთა შემდგომი დაახლოება, მათი მეგობრობის განვითარება და განმტკიცება, ერთი საერთო მიზნის — საყოველთაო პროგრესისათვის ყველა ხალხის მჭიდროდ დარაზმვა, ჯერ კი-

დევ თავის უკვდავ „აჩრდილში“ ილია ჭავჭავაძე ოცნებობდა იმ დღეზე,

„როს იგი ტომნი ცად მიღწეულ
მძლავრ კავკასიას
ერთისა აზრით, ერთის ფიქრით
განდიდდებიან“.

კავკასიის ხალხთა ერთობა დიდ ილიას მიაჩნდა ბნელი ღამის გათენებლად, ნათელ დღედ. ამ აზრით არის შთაგონებული, კერძოდ, მისი ერთ-ერთი უბრწყინვალესი ნაწარმოები — დრამატული პოემა „ქართლის დედა“. მასში პოეტი კავკასიის ხალხთა ერთობას, ერთი საერთო მიზნით გამსჭვალვას უკვე ცოცხალ სინამდვილედ წარმოიდგენდა. გახარებული შვილი დედას ეუბნება:

„მოვიდა დიდ ხნის სანატრელი,
დედავ, ამბავი:
ჩვენი ქვეყანა, საქართველო,
გალვითბულა.
მთელი კავკასი მტერზედ
რისხვით აღმომქშინავი,
ერთისა აზრით, ერთის
არძნობით აღელვებულა.
მომილოცნია!... გაგვითენდა
ძლივს ბნელი ღამე!..“

ილიას, აკაკის, ვაჟას, სხვა ქართველ მწერლებსა და საზოგადო მოღვაწეებს კარგად ესმოდათ, რომ ვისაც სურს ნათელი დღე გაითენოს, თავისუფლება და ბედნიერება მოიპოვოს, მეგობრები უნდა გაიმარაგლოს, ხელი მისცეს მეზობლებს, განამტკიცოს მათთან კეთილი კავშირი. ჟუამისოდ შეუძლებელია გამარჯვებაზე ფიქრი და ყოველგვარი ოცნება, რაგინდ კეთილშობილურიც არ უნდა იყოს იგი, ფუჭ ოცნებად დარჩება — მას ხორცშესხმა არ უწერია. ამიტომ იყო, რომ ჩვენი სახელოვანი წინაპრები თავიანთი მოღვაწეობის ერთ-ერთ უმთავრეს მიზნად ისახავდნენ კავკასიის ხალხთა, უპირველეს ყოვლი-

სა კი ქართველი, აზერბაიჯანელი და სომეხი ხალხების შემდგომ დაახლოებას, მათი მეგობრობის განმტკიცებასა და განვითარებას. ამისათვის ისინი იჩენებდნენ როგორც წარსულის, ისე თანადროულობის ცოცხალ ფაქტებს, ქადაგებდნენ ეროვნულ და სარწმუნოებრივ შემწყყნარებლობას, ხელს უწყობდნენ ხალხთა დაახლოებას, კულტურულ გაცვლას.

შემთხვევით როდი იყო, რომ დავით აღმაშენებლისადმი მიძღვნილ სტატიაში ილია ჭავჭავაძემ ხაზი გაუსვა სახელოვანი მეფის ეროვნული და რელიგიური პოლიტიკის სიბრძნეს. იგი კმაყოფილებით წერდა, რომ დავით მეფე დიდი პატივისცემით, შემწყყნარებლურად ეკიდებოდა ყველა ერს, ყველა სარწმუნოებას და აღუფარავი სიამაყით დასკვნდა: აი „რა თავმოსაწონებელ საბუთს გვაძლევს ხელთ“ დავით აღმაშენებელი. ეს მართლაც საამაყო იყო. საქართველოს სახელოვანი მეფის პოლიტიკა განამტკიცებდა კავკასიის ხალხთა მეგობრობას, ურთიერთ თანამშრომლობას. ეს იყო ილიას მიზანიც და ამიტომაც სამაგალითოდ და თავმოსაწონებლად მიაჩნდა დავით აღმაშენებლის ეროვნული და სარწმუნოებრივი პოლიტიკა.

ბევრი გულთბილი სიტყვა თქვა ილია ჭავჭავაძემ სომეხ ხალხზე, ხაზგასმით აღნიშნა მისი დიდი ისტორიული როლი, კერძოდ, ძველი საქართველოს ცხოვრებაში, როგორც წინა ბასტიონისა მუსლიმანური ურდოების წინააღმდეგ ბრძოლაში. „ჩვენ, — წერდა დიდი ილია, — კარგად ვიცით, რომ წინანდელ საქართველოს უძღურება დაიწყო ამ უბედურ დღეთაგან, როცა-კი პირქვე დაემხო სომხეთი — ეგ ჩვენი წინანდელი ზღუდე სამხრეთით. ჩვენ ჩრდილოეთით ვინახავდით სომხეთს და სომხები ჩვენ გვინახავდნენ სამხრეთით... დავცა სომხეთი და სამხრეთის

კარი ღია დარჩა საქართველოში შემოსასხვეად. თუმცა სომხეთის დაცემის შემდეგ მთელი თითქმის შვიდი საუკუნე კიდევ მაინც გავუძელით ათასჯერ ჩვენზე ძლიერ მტრებსა, მაგრამ მთელი ჩვენი ისტორიული დღენი მოვალეთ და შევალეთ სამხრეთის კარის დაკეტვას და ვერა გავაწყვეთ-რა“.

სომეხმა ხალხმა, ილიას სიტყვით, დიდი სამსახური გაუწია არა მარტო საქართველოს, არამედ მთელ კავკასიასაც, შეუპოვრად იბრძოდა რა თავისი დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის. მიუხედავად ენით აუწერელი ტანჯვა-წამებისა, მტრების საშინელი მოძალეებისა, მან წმინდად შეინახა თავისი ენა, ვინაობა, სარწმუნოება. დიდად რომ აფასებდა სომეხი ხალხის ნიჭსა და ღვაწლს, დიდი ილია დაუცხრომლად იბრძოდა ქართველი და სომეხი ხალხების საუკუნეობრივი მეგობრობის ყოველი ღონისძიებით განმტკიცებისათვის, გაბედულად ესარჩლებოდა სომეხ ხალხს და იცავდა მის ინტერესებს ჩვენში თუ საზღვარგარეთ.

ამ მხრივ საგულისხმოა ილია ჭავჭავაძის სტატია „ავღაბრელების საქმე“, რომელშიც მან მკაცრად გააკრიტიკა თბილისის გამგეობა და საბჭო სომეხი მორწმუნეებისადმი გამოჩენილი უყურადღებობისათვის, რასაც აღამიანის მსხვერპლი მოჰყოლია, და დაიცვა ავღაბრელი სომეხი მიწის მშრომელთა ინტერესები. თავის დროზე ისინი შამქორის ომიდან ჩამოუყვანია ერეკლე მეფეს და ავღაბარში დაუსახლებია. აქ მათ საკუთარი მეურნეობები გაუმართავთ და მიწით სარგებლობისათვის ერთ მეთედს იხდიდნენ. შემდეგ ამ მამულებს ხაზინა დაპატრონებია და სომეხი გლეხები უკვე მას აძლევდნენ ღალას. ბოლოს მთელი ეს მიწა-წყალი ხელში ჩაუგდეს ორ-სამ იჯარადარს ისე, რომ ანგარიში არ გაუწიეს სომე-

ხი მიწის მუშების თხოვნას, მამული ისევ ჩვენ მოგვეცით იჯარით და ჩვენს ჩაგვყრით ორი-სამი კაცის ხელში. „ამ ისტორიიდან სჩანს. — წერდა ილია, — რომ რამოდენადაც დრო გადიოდა, იმოდენად თავდაპირველი სამართლიანი მზრუნველობა ავღაბრელთა საზოგადოების მიმართ კლებულობდა და გამორჩომის სურვილი საქალაქოდ კმატულობდა. ბოლოსდაბოლოს გამორჩომის სურვილმა სულ გააბათილა წინანდელი აზრი ქალაქის მმართველობისა, რომელიც ამბობდა: ქალაქისათვის გამორჩომის სურვილმა უნდა აქ ადგილი დაუთმოს ღარიბი ხალხის გაჭირვებასა და ინტერესებსაო.

კანონიერი აღშფოთების ჭრძნობით შეხვდა ილია ჭავჭავაძე აგრეთვე მიუტევებელ უზრუნველობასა და უყურადღებობას, რაც ქალაქის მესვეურებმა გამოიჩინეს სომეხი მორწმუნეებისადმი ნათლისღების დღესასწაულის დროს. იმ დღეს ჩაქცეულა ხიდი, რომელიც სახელდახელოდ გაუდევთ „მდათოვის კუნძულისა და ვანქის შუა“. დაღუპულა ასო-ორასი კაცი. ქალაქის გამგეობამ შემდეგ თავი იმართლა, ხიდის გადების ნებართვა ჩვენ არ მიგვიციაო, მაგრამ ილიამ ეს მტკიცება საბუთად არ მიიღო. იგი წერდა: „გამგეობს ამბობს, ჩვენ ნება არ მიგვიცია ხიდის გადებისაო. ჩვენა გვეგონია, რომ ძალიან დაუშავებია, რომ ნება არ მიუცია, რადგანაც ყველამ, დიდმა თუ პატარამ, ქალაქში იცოდა, რომ სომხობისათვის წყალის კურთხევა ისე საჭიროა, როგორც მართლმადიდებელთათვის და ხსენებული ხიდის ნებადაურთველობა ამ შემთხვევაში მოასწავებს გაუქმებას იმისთანა წესისას, რომელიც ყველა მორწმუნეთათვის მეტად ძვირფასია“.

ასევე გამოეხარლა დიდი ილია საზღვარგარეთ, კერძოდ, ოსმალეთში მცხოვრებ სომეხებს. 1895 წელს, როგორც ცნობილია, ამ ქვეყანაში მოაწყვეს სომეხი მოსახლეობის ხოცვა-ჟლე-

ტა. ილია ჭავჭავაძემ დაუყოვნებლივ და გადაჭრით დაგმო ოსმალეთის მესვეურთა დანაშაულებრივი მოქმედება. სტატიაში „ოსმალეთის არეულობა და ევროპა“ იგი ვაკვირვებით კითხულობდა: „ნუთუ ერთი ერი — სომხები მეორეს — ოსმალის უნდა მიეცეს შესაძლებლად, აქაო-და თქვენ ცოტანი ხართ და ჩვენ ბევრიო“, და დასძენდა: „სად არის ის კაცთმოყვარეობა, რომელზედაც ასე უყვართ ხოლმე დაბჯინება პოლიტიკოსებს და დიპლომატებს და რომელიც მართლა რომ დედაბოძია იმისთანა ჩაგრულ ერისათვის, როგორიც საწყალი სომხები არიან დღეს ოსმალეთში“.

ერთი თვის შემდეგ ილია ჭავჭავაძემ გამოაქვეყნა ახალი სტატია ამავე საკითხზე: „ოსმალეთის სომეხთა განწირვა“, რომელშიც ამხილა სომეხთა ზოგვა-ჟლეტის ნამდვილი ორგანიზატორები და მიზანი — ხარბი წყურვილი „მე ჩემი ვირგუნო“. ევროპის ონავარ სახელმწიფოებს ფეხზე ეკიდათ ოსმალეთის არეულობის ნამდვილი მოწესრიგება, სომეხი ხალხის ბედი, მათ სურდათ წყლის ამღვრევით ესარგებლათ, რომ ბაღეს კარგად მოხვედროდა. „რა თქმა უნდა, — წერდა ამის თაობაზე ილია ჭავჭავაძე, — ეს აწეწილი საქმე ისე არ ჩაივლის, რომ თავგანწირულ სომეხებს ოსმალეთში ცოტა რამ სიკეთე არ დაეყაროს, მაგრამ ეს ცოტა რამ ძალიან ცოტა რამ იქნება და სომეხებს ნათალსაც იმ წამებისას ვერ უზღავს, რაც მათ გამოიარეს, რასაც ისინი ასე თუ ისე სამართლიანად ელოდნენ და რისთვისაც ასე საეჭურად და სამავალითოდ თავი გაიწირეს“.

ილია ჭავჭავაძის ფართოდ ცნობილი „ქვათა ღალადიც“ სომეხ-ქართველთა შეგობრობის განმტკიცებას ემსახურებოდა. მასში დიდმა პოეტმა ამხილა ზოგიერთი ცრუპატრიოტი, რომლებიც შუღლსა და მტრობას ავდებდნენ ორ მოძმე და მეზობელ ხალხს შორის. ეს

მათი ნახელავია, შენიშნავდა ილია, რომ ბოლო დროს სომეხ-ქართველთა ურთიერთობა რამდენადმე გამწვავდებოდა, „თორემ სად იყო ჩვენში ამ ორმოცისამოცის წლის წინათ ერთმანეთის ასეთი ათვალისწინება! ერთმანეთში არ ვირჩეოდით და თუმცა სხვადასხვა მოდგმისანი და სარწმუნოებისანი ვიყავით, მაგრამ სომხობით ქართველის ძულებს და ქართველობით სომეხებისას ჩვენში ადგილი არა ჰქონია ჩვენდა საერთო საბედნიეროდ და სასახლოდ“.

ბევრი დრო და ენერგია შეაღია ქართველი და სომეხი, კავკასიის ყველა ხალხთა მეგობრობის განმტკიცებასა და განვითარებას აკაკი წერეთელმა. იგი ამხილებდა თვითმპყრობელობის დამქაშველთა, რომელიც ქართველებს აქებდა, სომეხებს აძაგებდა, მაგრამ ერთნიც ფეხზე ეკიდა და მეორენიც, „მი-სი მუტლის ტყვილი სხვაგვარი გზა და ხილიაო“, ამბობდა აკაკი. ურთიერთობის ყოველგვარი გამწვავება კავკასიის ხალხთა შორის ობიექტურად ნიშნავდა მეუფის თვითმპყრობელობის ხელშეწყობას, მის წინააღმდეგ მებრძოლი ძალების დაქსაქსვას. ამიტომ გამოვიდა აკაკი წერეთელი 1905 წლის რევოლუციის პერიოდში სომეხ-თათართა ზოგვა-ჟლეტის წინააღმდეგ, ამიტომვე ამბობდა იგი სომეხი დრამატურგის გ. სუნდუკიანისადმი მიძღვნილ ერთ-ერთ ლექსში:

„მეც წამახდენ... შენც წახდები!
გავაცილებთ მხოლოდ მტერსა!
ჩვენ ვიყვირებთ „ვაი დედას“,
ის კი — „მრავალ-ჟამიერსა“.

კავკასიის ერებისადმი პატივისცემისა და სიყვარულის გრძნობით არის გამსჭვალული აკაკი წერეთლის ბევრი ისტორიული და არაისტორიული პოემა თუ სხვა მხატვრული ნაწარმოები. „თორნიკე ერისთავში“, მაგალითად, გვხვდება პუშმანისტური დამოკიდებულება მტრის მემორებისადმი. ბრძოლის შემ-

დევ ველზე ეყარა ასობით მოკლული და დაჭრილი მეომარი. თორნიკემ ბრძანა, ყველანი ღირსეულად დაემარხათ, მიშველებოდნენ დაჭრილებს, განუჩევილად ეროვნული კუთვნილებისა:

„სიკვდილი ყველას ათანასწორებს: თვისიანს, უცხოს, მტერს და მოყვარეს!...“

ვეცადით ყველა და ნუ დაეკლებთ დაჭრილებს მოვლას და მკვდრებს სამარეს.

ნურგინ გაჰმედავს დატყვევებულებს, რომ მიაყენოს შეუტრაცხოფა.“

ხალხთა მეგობრობის იდეით არის შთაგონებული აკაკი წერეთლის პოეზიის მეორე მარგალიტიც „გამზრდელი“. ამ პოემაში სულ ოთხი მთავარი მოქმედი პირია, სხვადასხვა ეროვნებისა, მაგრამ ყველანი უაღრესად კეთილშობილური აღაშიანები არიან, თვით საფარ-ბეგიც კი, რომელმაც უნებლიეთ საშინელი დანაშაული ჩაიდინა.

კავკასიის ხალხთა მეგობრობას აკაკი წერეთელი პირადი კონტაქტებითაც განმტკიცებდა. იგი იცნობდა ბევრ განმჩენილ მოღვაწეს და ახლო ურთიერთობა, მეგობრობა აკავშირებდა მათთან, განსაკუთრებით სომხური და აზერბაიჯანული კულტურის მოღვაწეებთან. მან სამი ლექსი მიუძღვნა სომხური დრამატურგიის კლასიკოს გაბრიელ სუნდუკიანს, რომელსაც დიდად აფასებდა არა მარტო როგორც ზელოვანს, არამედ როგორც ჭეშმარიტ პატრიოტს, რომელიც დღენიადავ ზრუნავდა ქართულის და სომეხის, კავკასიის ყველა ხალხის მეგობრობის განმტკიცებისათვის. შემთხვევითი არ იყო, რომ აკაკი მას ძმად უწოდებდა და არა უბრალო მეგობარს. ერთ-ერთ ლექსში გ. სუნდუკიანს სწორედ ასე მიმართავდა:

„შენ სომეხი ხარ და მე ქართველი, მაგრამ ძმები ვართ ერთმანეთისა.“

ბუნებრივია, რომ აკაკი წერეთელმა ღრმად განიცადა თავისი უახლოესი მეგობრის გ. სუნდუკიანის გარდაცვალება და მისდამი მიძღვნილ უკანასკნელ, გამოსათხოვარ ლექსში ძალაგზავსამით აღნიშნა, რომ გამორჩენილი სომეხი დრამატურგი ხალხთა მეგობრობის ქადაგი იყო.

„დღეს მარხვენ აღამიანს
გრძნობიერს და გონიერსა,
ვინც რომ ჰქონდა ციურ ნათელს
განუჩევილად ყოველ ერსა.
ოღონდ კაცი ყოფილიყო,
მისთვის იყო ყველა ერთი!
სიმართლე და თანსწორობა
იყო მისი რწმენა, ღმერთი!“

მშვენიერი ლექსი მიუძღვნა აკაკი წერეთელმა აგრეთვე მეორე სომეხ ზელოვანს კომპოზიტორ ტერ-დავიდოვს („კომპოზიტორის ალბომში“). ეს ლექსი შეიცავს სხვადასხვა ერების ზელოვნების მოღვაწეთა თანამშრომლობის საგულისხმო იდეას, რაც მკაფიოდ გამოსჭევიის სიტყვებში: „მამ, მოდი და შეგხმატკბილდეთ: მომიხმარე... მომეხმარე“. თავის მხრივ, კომპოზიტორი ტერ-დავიდოვი სიამაყით აცხადებდა: „მე წილად მხვდა დიდ პოეტ აკაკისთან მჭიდრო მეგობრობა, რომელსაც ვუფრთხილდებოდი, როგორც თვალის ჩინს“.

ურთიერთ თანამშრომლობის ეს იდეა აკაკიმ ცოცხალი სინამდვილიდან აიღო. ქართველი და სომეხი მოღვაწეები მუდამ ცდილობდნენ მიშველებოდნენ ერთმანეთს, განემტკიცებინათ მეგობრობა კავკასიელ და სხვა ხალხებს შორის. ქართულ სცენაზე არაერთი სომეხი მსახიობი გამოდიოდა და პირიქით. ისედაც ხდებოდა, რომ სომეხი სცენის მოყვარენი თუ მსახიობები ქართულ ენაზე წარმოადგენდნენ სპექტაკლებს, როგორც მაგალითად, ქუთაისსა და ზოზნი. ამ მეტად საგულისხმო ფაქტებმა აკაკი წერეთელს აფიქრებინა, რომ საჭირო იყო სომხურ-ქართული თეატრი,

რომელიც ხელს შეუწყობდა ორივე ხალხის აღზრდას და დაახლოებას. „ისტორიის მთელი ტომები, — წერდა აკაკი, — ისე ვერ იმოქმედებენ კაც-ზედ, როგორც ერთი პატრიოტიკული დრამული რამ წარმოდგენა, ერთი ან ორი საათის განმავლობაში მის თვალ-წინ ცოცხალის სურათებით წარმოდგენილი და ისიც შექცევის კილოთი და ხასიათით, და მაშ რას უნდა მივაწეროთ, რომ თბილისის ქალაქში ჩვენ ერთი სომხურ-ქართული თეატრიც არა გვაქვს...“

ამ შემთხვევაშიც აკაკი წერეთელს მხედველობაში ჰქონდა სომეხ-ქართველთა კავშირის, მათი მეგობრობის განმტკიცება, ხოლო ხელოვნება მიაჩნდა ამის ყველაზე საუკეთესო საშუალებად. სტატიაში „ქართული თეატრი“ იგი საესკებით სამართლიანად წერდა: „...ხელოვნებას საზოგადოდ პირველი ადგილი უნდა ჰქონდეს დასამოწილი, როგორც საერთაშორისო კავშირის“. ამავე მიზნით აკაკი წერეთელი დიდ მთარგმნელობითს მუშაობას ეწეოდა, ქართველ მკითხველს აცნობდა არა მარტო რუსული და მსოფლიო ლიტერატურის შედეგებს, არამედ მოძვე კავასიელი ხალხების ხელოვნათა ნაწარმოებებსაც. ეს კარგად ჩანს სტატიაში „მირზა-ფატალი ახუნდოვის კომედიის თარგმანზე“, რომელშიც დიდი პოეტი წერდა: „რადგანაც ჩვენ, ქართველები, ვერც ამ მწერალს (ე. ი. ახუნდოვს — შ. ქ.) ვიცნობთ და არც ჩვენის მეზობელ თათრების (აზერბაიჯანელების — შ. ქ.) ცხოვრება გვაქვს შესწავლილი, ამიტომ ავიღე მეც ახუნდოვის ერთი პიესა „ხანის ვეზირი“ და სიტყვა-სიტყვით გადმოვთარგმნე“. მაშასადამე, მთარგმნელობითს მოღვაწეობას აკაკი განიხილავდა როგორც ხალხების დაახლოების, მათი მეგობრობის განმტკიცების ფაქტორს.

ამ სამ ძირითად ერთან — ქართველებთან, აზერბაიჯანელებთან და სომეხებთან ერთად კავასიაში, როგორც

ვთქვით, ბევრი სხვა ერი ცხოვრობდა და ცხოვრობს, უმთავრესად კავასიონის ქედის ორივე მხრის კალთებზე. მათი ცხოვრება, ურთიერთობა მეზობელ ხალხებთან ყველაზე სრულად აგვისახეს ვაჟა-ფშაველამ და ალექსანდრე ყაზბეგმა, რომლებიც თვითონ მთიდან იყვნენ. ჩვენ კმაყოფილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ორივე ეს მწერალი დიდი სიყვარულით ეკიდებოდა მთის მცირერიცხოვან, მაგრამ ამაყ და თავისუფლებისმოყვარე ხალხებს, ორივე ცდილობდა თავისი ნაწარმოებებით თუ საზოგადოებრივი მოღვაწეობით განემტკიცებინა ამ ხალხების მეგობრობა როგორც ურთიერთშორის, ისე ქართველ და სხვა ხალხებთან.

ამ მხრივ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა ვაჟა-ფშაველას ცნობილ პიესას „მოკვეთილი“, რომელიც დღესაც წარმატებით იდგმება ქართულ სცენაზე. მასში დიდმა პოეტმა გადაჭრით დაგმო სხვადასხვა ხალხის, კერძოდ, ქისტებისა და ფშაველების ურთიერთ დარბევა და აწიოკება, რომელიც ნამდვილ უბედურებას წარმოადგენდა მთიელთა ცხოვრებაში და თიშავდა კავასიის ხალხებს, შულსა და მტრობას აგდებდა მათ შორის. ბევრი ფიქრობდა, თითქოს სხვაზე თავდასხმა და სხვათა აწიოკება ვაჟაკობა იყო, მაგრამ ვაჟამ გადაჭრით უარყო ასეთი შეხედულება. „იმისთანა ვაჟაკები ფეხებზე მკიდია, რო გზაზე სხვისა სარჩოს იტაცებენ“, ამბობს „მოკვეთილის“ ერთ-ერთი გმირი. ვაჟაკობა ალალი შრომა და არა სხვათა დარბევა და აწიოკება — აი ეს ზარი გასდევს ლაიტმოტივად მთელ პიესას.

სხვა ნაწარმოებებშიც ვაჟა-ფშაველა მტკიცედ ილაშქრებს ერთი ხალხის მეორეზე თავდასხმის, ყოველგვარი ეროვნული განკერძოებულობისა და ჩაგვრის წინააღმდეგ, ქადაგებს ჰუმანიზმსა და ხალხთა მეგობრობის იდეას, კავასიის მთის ხალხთა ერთობასა და

მშვიდობას, კერძოდ, ამ სულისკვეთებით არის გამსჭვალული ვაჟის ისეთი საქვეყნოდ ცნობილი პოემები, როგორიცაა „სტუმარ-მასპინძელი“, „აღუდა ქეთელაური“ და სხვ.

„აღუდა ქეთელაური“ დიდმა პოეტმა გასაოცარი მხატვრული ძალით გვიჩვენა, თუ როგორ მიდიან უბრალო ადამიანები ხალხთა მეგობრობის, რელიგიური შემწყნარებლობისა და ჰუმანიზმის იდეამდე ცხოვრების, სინამდვილის უშუალო ზეგავლენით. ქისტ მუცალთან შეტაკებამ, მისმა ვაჟაკობამ და რაინდობამ ისე მოიხილა ხევსური ალუდა, რომ მტერში პირველად შეიყვანა ადამიანი, მიხვდა, რომ ყველა ერშია კარგი და ცუდი და ადამიანს პატივი უნდა სცე არა ეროვნულ-რელიგიური წარმომავლობით, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ პირადი ღირსებით:

„ჩვენ ვიტყვით, კაცი ჩვენა ვართ,
მარტო ჩვენ გვზრდიან ღელანი;
ჩვენა ვსცხონდებით, ურჯულოთ
კუბრში მოელის ქშენანი.
ამის თქმით ვწარა-მარაობთ,
ღვთისშვილთ უკეთეს იციან.
ყველანი მართალს ამბობენ
განა, ვინაცა ჰფიციან?“

აი ამიტომ აუჯანყდა ალუდა თემს და თავისი ახალი რწმენის უარყოფას სამშობლოსაგან გაცლა ამჯობინა. მას არ შეეძლო შერიგებოდა იმ აზრს, თითქოს კარგნი მხოლოდ ხევსურნი არიან, რომ სხვა ერისა და რჯულის კაცი პატივისცემის ღირსი არ არის, თუნდაც იგი „კაი ყმა“ იყოს. ასე ამაღლდა ხევსური ალუდა ხალხთა მეგობრობისა და სოლიდარობის იდეამდე.

ამავე სულისკვეთებითაა გაფლენილი ვაჟა-ფშაველას „სტუმარ-მასპინძელიც“, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ აქ უკვე ქიტი ჯოჯოლა აუჯანყდა თემს ხევსურ ზვიადურისადმი უპატივცემულო დამოკიდებულების გამო. ისევე, რო-

გორც ალუდა, ჯოჯოლაც მიხვდა, რომ ვაჟაკობა თუ ლაჩრობა კაცის ეროვნებით კი არ განიზომება, არამედ მისი პირადი ღირსება-ნაყოფანებებით.

ვაჟა-ფშაველას აქვს ისეთი ნაწარმოებებიც, რომლებშიც დიდი სიყვარულით ასახა მეზობელი ხალხების ცხოვრება, შექმნა მათი საუკეთესო შვილების შთამბეჭდავი მხატვრული სახეები. ერთი ასეთი ნაწარმოებია „სისხლის ძიება“. ამ პოემაში ვაჟამ მიმოიღველა დახატა ჩერქეზეთი — „არწივთა ბუდე“ და შექმნა თავისუფლებისათვის მებრძოლი ქიჩირის ვაჟაკური მხატვრული სახე.

თავის პუბლიცისტურ სტატიებშიც ვაჟა-ფშაველა იცავდა და ავითარებდა ერთა მეგობრობის, კავკასიის ხალხთა ერთიანობის იდეას, ილაშქრებდა მათ შორის მტრობისა და შუღლის ჩამოგდების ყოველგვარი ცდის წინააღმდეგ. განსაკუთრებით საგულისხმოა, რომ დიდი პოეტი ჩასწვდა ეროვნული ჩაგვრის ნამდვილ მიზეზს — სოციალური უსამართლობას და განაცხადა, რომ ერების თავისუფლებისა და წინსვლისათვის აუცილებელია სოციალური პროგრესი, საზოგადოების სოციალური გარდაქმნა. „თავისუფალი უნდა იყოს არა რომელიმე ერთი წოდება, — წერდა ვაჟა, — არამედ მთელი ერი. ქვეყანაც მხოლოდ მაშინ იქნება ბედნიერი, როცა მოისპობა წოდებრივი უპირატესობანი — ყველა წოდება იქნება თავისუფალი“...

სხვა სტატიაში დიდი პოეტი კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოთქვამს იმ აზრს, რომ ეროვნული თავისუფლებისათვის აუცილებელია სოციალური თავისუფლება. „მოსპეთ ღღევანდელი ეკონომიური უკუღმართობა, — წერდა იგი, —

და, უშეშვლია, მაშინ მოისპობა ერთი-საგან მეორის ჩასანთქმელად მისწრაფება, ერთმანეთის რბევა, ომები, რომელიც დღეს გამეფებულია დედამიწის ზურგზე“. სწორედ ამიტომ იყო, რომ კავკასიის ხალხთა ურთიერთ დარბევებს, რომელთა რეციდივები ჩვენი საუკუნის დამდევსაც კი იჩენდა თავს, ვაჟა-ფშაველას აზრით, არ ასაზრდოებდა ეროვნული გრძნობა. მას ღრმა სოციალური ფესვები ჰქონდა. კორეს-პონდენციაში „მთის ვითარება“ იგი წერდა, რომ გახშირდა ქისტების თარეში ფშავ-ხევსურეთში და ახლა ფშავ-ხევსურებიც აპირებენ ქისტების 'სამაგიერო დალაშქვრას და „ლამის როგორც თათარ-სომხების ბრძოლის მოწამენი ვიყავით, ისე ფშავ-ხევსურ-ქისტთა შეტაკების მოწამენი შევიქნეთ“. მერედა, რით ხსნიდა ვაჟა მთაში შექმნილ ასეთ არანორმალურ მდგომარეობას, ქისტების თარეშს ფშავ-ხევსურეთში? ეროვნული მისწრაფებებით? არა. „ქისტების ორ-მესამედს, — განმარტავდა იგი, — არ მოეპოვება იმდენი მიწა, რომ თავი დაიმარხოთ. სასაფლაო უნდა სხვისაგან იყიდოს. მიწები რამდენსამე პირს ჩაუგდია ხელში და ტრადიციით ისე განაგებენ ამ მიწებს, როგორც ხანები თავიანთ სამფლობელოს. განათლების სხივი ხომ იმ თავით ამ თავამდე ქისტებს არ ღირსებათ. მთელ ქისტეთში არ მოიპოვება არც ერთი შკოლა“.

კიდევ უფრო სრულად და არანაკლები სიყვარულით ასახა ალ. ყაზბეგმა კავკასიის მთის ხალხთა ცხოვრება. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ არც ერთ სხვა ქართველ მწერალს არ გამოუყვანია თავის მოთხრობებში იმდენი არაქართველი გმირი, რამდენიც ალ. ყაზბეგს. ეს იმიტომ, რომ მთიელთა ყოველდღიური ცხოვრება ისე იყო გა-

დანაკავალი მეზობელი ხალხების ცხოვრებასთან, რომ შეუძლებელიც იქნა მათი განცალკევება, იზოლირებულიად ჩვენება. თვითონ ალ. ყაზბეგი „ნამწყესარის მოგონებებში“ წერდა: „გადავწყვიტე მოთხრობებად გადმოცეთ და გავაცნოთ იმ ხალხის ჩვეულება, ხასიათი და წესები, რომელიც ან საქართველოს ნაწილს შეადგენს, ან არა და, მის აუცილებელს, დამოყვრებულს მეზობლებს, რომლებთანაც უფრო მკვიდრი კავშირი არ აგვცდებია ჩქარს მომავალში“.

და მართლაც, ალ. ყაზბეგს ძნელად უპოვით მოთხრობას, სადაც ქართველებთან ერთად კავკასიის სხვა ხალხთა შეილებიც არ მოქმედებდნენ. „ელგუჯა“, „მამის მკვლელი“, „ელისო“, „ციცია“, „ელგონორა“ და ბევრი სხვა სწორედ ის ნაწარმოებებია, რომლებშიც მწერალმა ასახა ქართველი და არაქართველი მთიელების ცხოვრება, მათი ურთიერთობა, მათი ძმობა-მეგობრობა. ამ მოთხრობებში თვალნათლივ ჩანს ღრმა პატივისცემა კავკასიის ხალხებისადმი, მათი ერთიანობისაკენ მისწრაფება. ისინი თავის ღროზე და დღესაც ემსახურებიან უაღრესად კეთილშობილურ მიზანს — ხალხთა მეგობრობის განვითარებას და განმტკიცებას.

მეზობელი ხალხების ცხოვრებას რომ ასახავდა, ალ. ყაზბეგი იმ ზოგადი წინამძღვრიდან გამოდიოდა, რომ არ არსებობს ცუდი და კარგი ერები, არსებობენ ცუდი და კარგი ადამიანები. ჩეჩენი ელბერდი ამბობს: „სადაც ხალხია, იქ ცუდი კაციც იპოვება და კარგიც. თუ დააშავა ვინმემ რამე, გადახედვინეთ, თუ არა და, სხვებმა რა დაგიშავეს?“ ეს ქართველი მწერლის შეხედულებაც, მისი რწმენაც იყო და სწორედ ამ თვალსაზრისით დახატა მან

კავკასიელთა ცხოვრება. ამით აიხსნება, რომ ქართველმა მკითხველმა დიდი ხანია შეიყვარა არა მარტო გოჩა, ნუნუ, მაყვალა, იავო, ელგუჯი, არამედ მზალო, ელისო, სულთი, ასლან გირეი, ფარჩო, ელბერდი და ყაზბეგის ნაწარმოებთა სხვა არაქართველი გმირები. ყველა ისინი მწერალმა დახატა არაჩვეულებრივი სიყვარულით, თანაგრძნობით და გვიჩვენა მათი სულიერი სამყაროს სიღამაზე, შესანიშნავი აღმანიერი ღირსებები — ვაჟაკობა, რაინდული კეთილშობილება, თავდადება, მორალური სიფაქიზე.

გავისხენოთ ჩეჩენი ქალიშვილი ელისო. ჩვენ გვაოცებს მისი სიყვარულის ძალა და კიდევ უფრო მეტად ვაჟაკის შესაშური სულიერი სიმტკიცე, გაუტეხელი ნებისყოფა, თავგანწირვის უნარი, გაბედულება და იმავე დროს ქალური კდემამოსილება და სინაზე. ელისოს წილად ხედა ტრაგიკული ბედი. იგი დაიღუპა, მაგრამ მკითხველის მეხსიერებაში სამუდამოდ დარჩა როგორც სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის მსხვერპლი, როგორც წმინდა სიყვარულის ლამპარი.

არანაკლებ მიმზიდველია ჩეჩენი ვაჟაკის სულთი ჯახოტის მხატვრული სახე („ციცია“). იგი ნამდვილი რაინდია სულითაც და ქცევითაც და გვხიბლავს თავისი კეთილშობილებით. როცა გაიგო, მის მოტაცებულ ციციას სხვა უყვარდა, ძლიერ შეწუხდა, მაგრამ გულში ფიქრადაც კი არ გაუვლია ძალა ეხმარა უმწეო ქალზე, პირიქით, პატიება, მოწყალება თხოვა, ძმად გაეფიცა ციციას მიჯნურ ბეციას და მისი სისხლიც კი აიღო. ეს მოთხრობა იმიტომ არის საგულისხმო, რომ მასში არის ერთი ეპიზოდი — ბეციას სტუმ-

რობა ქისტთა სოფელში, რომელიც ხალხთა ურთიერთპატივისცემისა და მეგობრობის ნამდვილი აპოთეოზიაა.

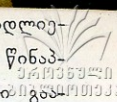
მადალი სულიერი თვისებებით, მორალური სიწმინდით გამოირჩევიან აგრეთვე ჩერქეზი მზალო („ელგუჯი“), ლეკი ასლან გირეი, ჩეჩენი ფარჩო, ელბერდი („მამის მკვლელი“) და ბევრი სხვა.

ხალხთა მეგობრობის არაერთი ამალელებელი ფურცელია „მამის მკვლელში“. ქართველი იავო და მისი ამხანაგები ბედმა ჩეჩენ ფარჩოსა და ელბერდს შეახვედრა და მათი მეგობრები გახდნენ. ისინი დაამეგობრა ყველასათვის სანუკვარმა მისწრაფებამ თავისუფლებისა და ბედნიერებისაკენ. იავო და მისი ამხანაგები მხარში ამოუდგნენ ფარჩოს, ელბერდს, ჩეჩენებს და მათთან ერთად იბრძოდნენ. „აი ესენი, — ამბობდა იავო, — მუსულმანები არიან, მაგრამ ძმობაცა აქვთ, სიყვარულიცა და კაცის შებრალებაცა. ჩვენ კი ვითომ ქრისტიანები ვართ, ერთმანეთის შურით ლამის თვალები წამოგვიცივდეს“. ამ შემთხვევაში იავო ცოცხალ ფაქტს ეყრდნობოდა. იგი და მისი მეგობრები ჩეჩენთა ყველა სოფელში მიიღეს როგორც ძვირფასი სტუმრები და სანაქებო მასპინძლობაც გაუწიეს, განსაკუთრებით ხატობაზე. ბუნებრივია, იავო და მისი მეგობრებიც ცდილობდნენ სამაგიერო მიეგათ ჩეჩენებისათვის და დაიმსახურეს კიდევ მათი მადლობა მამაცობისა და თავდადებისათვის.

ყველაფერი ეს, რა თქმა უნდა, ხელს უწყობდა კავკასიის ხალხთა მეგობრობის განმტკიცებას, ანელებდა მეფის

თქვითმპყრობელობის ანტიხალხური
ეროვნული პოლიტიკის გავლენას და
ახლოებდა იმ ბედნიერ დღეს, როცა
მთელი კავკასია „ერთის აზრით, ერთის
გრძნობით“ აღდგებოდა და მოიპოვე-
ბდა დიდი ხნის ნანატრ ბედნიერებას.

ეს დღეც დადგა და ახლა მადლოე-
რებით ვიგონებთ სახელოვან წინაპ-
რებს, რომლებმაც ესოდენ ბევრი გზა
კეთეს კავკასიის ხალხთა შემჭიდროე-
ბისა და მეგობრობისათვის, მათი ძმუ-
რი. ურთიერთობის განმტკიცებისათვის..

პროფ. ი. მეგრელიძე

აგუსტინის ენამოსწრებულობა

არა ერთ უცხოელს გამოუთქვამს აზრი, რომ ქართველები შესანიშნავი თანამოსაუბრენი, ჰკუამახვილები და ენამოსწრებულები არიანო.

ქართველი ხალხიც დიდად აფასებს მჭევრმეტყველს, კარგს მოსაუბრესა და ენამოსწრებულ პიროვნებას. ენაწყლიანობა, სიტყვა-მახვილობა და მოხუმარობა ქართული ლაღი ბუნების ერთ-ერთი დამახასიათებელი მხარეა. ენა სულის სარკეაო, ამბობს ანდაზა.

ჩვენში ასეთი ანდაზაა — ენადმრავალმან მუხლადმრავალს აჯობაო. მაგრამ ქართველს არ უყვარს ენაჭარტალა: ენატარტარა ხელებატარაო; ენითა მუნჯი სჯობია ავმეტყველ მოუბარსაო.

ზოგი უბედურების მიზეზადაც ენას თვლის ქართველი; ენამ რა გიყო და თავში რაკუნო... ბიბ.

ლიურ ტექსტებში წერია: სიტყვა ვერცხლია და დუმილი ოქრო.

საქართველოს ყოველ კუთხეს ჰყავს ენამოსწრებულად აღიარებული, ტკბილმოუბარი პიროვნება და ასეთი, კაცი იქნება იგი თუ ქალი, ხალხის პატივისცემით სარგებლობს.

ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში ენამახვილად ზოგჯერ მთელი გვარიც არის ჩათვლილი. ამასთან ზოგი კეთილენოვანია, ზოგიც — ბოროტენოვანი. მაგალითად, გურიში გვარად მათითაშვილის ერთ-ერთ მოდგმაზე იტყვიან: ენით ყვავს ჩამოაგდებს ხიდანაო: მეორე მოდგმაზე პირიქით ამბობენ: სიტყვით მკვდარს გააცოცხლებსო, ე. ი. ენატკბილიაო.

ერთ-ერთი გვარის ქალზე უთქ-

ვამთ: ე ნ ი თ მ ქ ა რ ჩ ხ ა ვ ი¹
(მზაკვარი, ავთვალ) იყო. სხვა
გვარზე ამბობენ: სტუმარი ვერ
წაუვა, ენით დააბამსო, ე. ი.
სტუმარი რომც იჩქაროდეს, მას-
პინძელი ისეთს ეტყვის, გააჩე-
რებს, უპურმარილოდ არ გაუშვე-
ბსო.

ასეთია ენა: ტკბილიცაა და მწა-
რეც.

ძველი წარმოდგენებითვე, ენ-
ით ადამიანს ავი სულის დამარც-
ხებაც კი შეეძლო და ამიტომ არ-
სებობს ხალხში აუარებელი შელ-
ოცვა, თქმულება ენით ბოროტი
არსების დამარცხების შესახებ.

ერთ-ერთ ენამოსწრებულ გვა-
რად ითვლება აჭარა-გურიაში
აბუსერიძე. ეს გვარი ისტორიუ-
ლად ცნობილია არტანუჯის, შავ-
შეთისა და ზემო აჭარის ერისთა-
ვად მე-11-14 საუკუნეებში.

ეს ერთ-ერთი ძე-ზე დაბოლოე-
ბული უძველესი გვარია (შეადა-
რე უფრო ადრინდელი — საბანის
ძე, აქედან — საბანიძე). ასეთები
უფრო სამხრეთ-დასავლეთ და და-
სავლეთ საქართველოში გვხვდე-

ბოდა და გვხვდება; აღმოსავლეთ
საქართველოში კი გვართა უმრავ-
ლესობა შვილზე მთავრდება (ჯა-
ვახი-შვილი, გოდერძი-შვილი, ვა-
ხვანი-შვილი).

ქართულ ლიტერატურასა და
საისტორიო წყაროებში შედარეზ-
ით ძველი და მოღვაწეობით გამო-
ჩენილი ოთხი აბუსერიძე არის
ცნობილი:

ივანე აბუსერიძე², აბუსერ აბ-
უსერიძე,³ ვარდან აბუსერიძე,⁴
ტბელი აბუსერიძე.⁵

აბუსერი იყო „ერისთავი არტა-
ნუჯისა, ხიხათა და ციხისჯუარისა
და აწყურის ციხის პატრონი“⁶.
ცნობილია, რომ ხიხანი და ზემო
აჭარა ტბეთის ეპარქიაში შედიო-
და.

„ა ბ უ ს ე რ ი ძ ე ტ ბ ე ლ ი ყო-
ფილა დიდგვაროვანი კაცი, ძე ხი-
ხათა — აჭარის ერისთავთ-ერის-
თავის ივანესი და ძმა... ვარდანისა
და აბუსერისა. სახელწოდება
ტ ბ ე ლ ი გვაფიქრებინებს, რომ
ის იყო მ ტ ბ ე ვ ა რ ი ა ნ ტ ბ ე-
თის ეპისკოპოსი. ის ამასთანავე

2 ნ ი კ ო მ ა რ ი. ალაზნი ჯუარის მო-
ნასტრისანი იერუსალიმსა შინა, პეტერ-
ბურგი, 1914, გვ. 10, § 41; ელ. მე-
ტ რ ე ვ ე ლ ი. მასალები იერუსალიმის
ქართული კოლონიის ისტორიისათვის,
თბილისი, 1962, გვ. 83, § 43.

3 კ ო რ ნ ე ლ ი კ ე ქ ე ლ ი ძ ე. ქა-
რთული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I,
თბილისი, 1960, გვ. 326-330.

4 იქვე.

5 იქვე, 330-331.

6 ივ. ჯავახიშვილი. ქართველი
ერის ისტორია, I, თბილისი, 1965, გვ.
144.

1 მ ქ ა რ ჩ ხ ა ვ ი და მისი „იარა-
ლი“ საქარჩხავი, ქარჩხი ქა-
რთული ცრუმორწმუნეობითი სიტ-
ყვიერების ნაკლებმწვალილი სა-
ხეა. მის შესახებ პირველად ჩვენ
დავბეჭდეთ ჯ. ნოღაიდელის წიგნზე
დართულ შენიშვნებში („ნარკვე-
ვები და შენიშვნები“, I, 1971, გვ. 231,
სქოლიო). ცრუმორწმუნის აზრით, შეი-
ძლება რომელიმე ბავშვი ბუდით (ქუდ-
ბედით, ბადით) დაიბადოს. თუ ეს „ბუ-
დე“ გადავდეს, ბავშვი, თითქოს, მოკვ-
დება.

ნიჭიერი, განათლებული და ნაყოფიერი მწერალი ყოფილა“.⁷

იგი მე-13 ს. მოღვაწე არის. მის შესახებ სიტყვას არ გავაგრძელებთ. შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ გვარ აბუსერიძის გვერდით ტბელი გვხვდება ჯერ კიდევ მე-11 საუკუნეში და მოღვაწე ტბელ აბუსერიძეზე სპეციალური ნაშრომებიცაა გამოქვეყნებული.⁸ მათში ამ გვარის ისტორია და სათანადო ლიტერატურაც არის დასახელებული.

კაცმა რომ თქვას, ჩვენ ახლა აქ არც გვჭირდება ამ გვარის ისტორია; ამჯერად, საკმარისია აღვნიშნოთ, რომ გვარ აბუსერიძის ოჯახები არტანუჯისა და აჭარის გარდა, მე-17 საუკუნიდან მაინც, ცხოვრობდნენ და ცხოვრობენ გურიისშიც. მაგალითად, მათ ვხვდებით ჩოხატაურის რაიონში, თვით ჩოხატაურსა და ვაზისუბანში, ახალშენსა და ხიდისთავში.

ხიდისთაველ პედაგოგ რაჟდენ აბუსერიძისაგან 40 წლის წინათ გავგიგონია, რომ მისი შორეული წინაპრები შევშეთიდან სწალთას მოსულან; ადგილობრივ დიდგვაროვან ხიმშიაშვილებს ვერ შეგუებიან და ზემო აჭარიდან გურიისში გადმოსახლებულან.

7 კ. კეკელიძე. ციტ. ნაშრომი, გვ. 330.

8 ლ. მუსხელიშვილი. აბუსერიძე ტბელი, თბილისი, 1941, ი. ს. ხართლიძე. ტბელი აბუსერიძე, თბილისი, 1963.

გურული მოხუცისაგან ჩვენ 1929 წელს ხიდისთავში ჩავიწერეთ თქმულება, რომელიც შეიცავს დიאלოგს აბუსერიძესა და ვითომდაც არსებულ ეშმაკს შორის.

იგი ასეთია: აბუსერიძეები ისე ენამოსწრებულები არიან, რომ ერთმა მათგანმა ენით ეშმაკიც კი დაამარცხაო. გადმოცემით, აბუსერიძე ოჯახიდან დაშორებულ ყანაში სახლს აგებდა. მივიდა ეშმაკი და ჰკითხა:

— აბუსერიძე ხარ შენ?
აბუსერიძე უპასუხებს — აბა
მამაშენიძე!

და შემდეგ დიალოგი აგრე გრძელდება:

ეშმაკი — სახლს აშენებ?
აბუსერიძე — აბა ფაცხას!
ეშმაკი — შენს ცოლს შვილი
ჰყოლებია?⁹
აბუსერიძე — მეც ორსულად ქი არ!¹⁰
დავტოვე!
ეშმაკი — ორი შვილი ჰყოლებია.
აბუსერიძე — ერთს ორი არ ჯობია!
ეშმაკი — ერთი უკვე მომკვდარა.
აბუსერიძე — აბა, ორივე
გაიზრდებოდა!
ეშმაკი — შენი კაბია!¹¹ დაუტკავთ.
აბუსერიძე — მკვდარს აღაბი არ
უნდოდა!

აბუსერიძემ ყველა სიტყვა რომ მოუტრა, — განაგრძობს თქმულება, — ეშმაკი დაფიქრდა, ახლა

9 შესძენია.

10 კი არ, ხომ.

11. ხარის სახელია.

რადღა ვკითხოვო. აბუსერიძემ კი არ დააყოვნა, ხელი ხელს დაჰკრა და წარმოსთქვა:

— ტფუი, ეშმაკი ღვთითა.
გასკდა მისი წონა მარილითა!

ეშმაკი მართლაც გასკდაო — ასკვნის თქმულება, — როგორც მარილი სკდება ხოლმე ცეცხლში, ავი სული კი გაქრა და აბუსერიძე გადარჩაო.

შეხედულება, რომ მარილი ცეცხლში სკდება, ტკაცანს ადენს და მისი ხმით ავი სული შეშინდება ხოლმე, ცრუმორწმუნეებში ძველთაგან არსებობს. იმავე რწმენით ავ სულებს ეშინიათ ცეცხლისა და მახვილისა.

აქ ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ ამ დიალოგში ცეცხლისა და მარილის უბრალო ხსენებაც კი საკმარისი აღმოჩნდა ავი სულის დასამარცხებლად.

ხელს ხელზე ირტყამს ცრუმორწმუნე შელოცვის დროსაც, შელოცვებიც ხშირად მთავრდება სიტყვებით:

„ტფუი, ეშმაკი (ან სხვა ავი სული, ახსენებენ ასეთს) ღვთითა, მისი წონა მარილითა“, ან სიტყვებით: „შენს ავი თვალით შემხედავსა (ან მაყურებელსა) ყოველივე ავი... გასკდა რვალი, წავარდა თვალი“.

ბევრ თქმულებაში სიტყვას მოხერხება სცვლის. მაგალითად, ქა-

რთლურ-ხევსურულს, ოსურსა და დაღესტნელი ხალხების თქმულებებში ადამიანი ეშმაკს, ან სხვას რომელიმე ავ სულს, მოხერხებით ამარცხებს.¹²

იშვიათად, მაგრამ გვხვდება ისეთი თქმულებაც, რომელშიც ეშმაკი მიაპიტობას იჩენს. ამით სარგებლობს ადამიანი და მას ამარცხებს.

მაგალითად, ერთ-ერთი გავრცელებული თქმულება ასეთია: გლეხი ყანაში მუშაობდა. ძლიერ გაწვიმდა. გლეხმა ტანსაცმელი გაიხადა, ქვაბში ჩააწყო და ზედ დააჯდა. წვიმა შეწყდა, გლეხმა ჩაიცვა. მოვიდა ეშმაკი და გლეხს უთხრა: მე გაწუწული ვარ, შენ კი — მშრალი, მასწავლე, როგორ გადაიჩი და რაც გასურს, მთხოვეო.

გლეხმა უპასუხა: დამნებდი და გასწავლიო.

შემდეგ გლეხმა აუხსნა: როგორ მოიქცა, რომ არ დასველდა.

ეშმაკმა თქვა: მე რომ ტანსაცმელი არა მაქვს, რა გავიხადოო.

გლეხმა ბოდიში მოუხადა, აბა, ტყუილად გამირჩიხარო. ეშმაკმა იფიქრა: კიდევ უარესი არ მიქნასო და გაიქცა“.

აჭარაშიაც გვხვდება წინხსენებ-

12 მაგ., აკაკი შანის მიერ ჩაწერილი ერთი ასეთი თქმულება — „გაბურთ ეშმა“ (ეშმაკი). იხ. ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების კრებული „წელიწადული“, I-II, თბილისი, 1923-1924, გვ. 155.

ული ორივე სახის თქმულება; ზო-
გი მათგანი ჩაწერილი და გამოქვე-
ყნებულიც არის, ზოგიც არაა ფი-
ქსირებული და არ უნდა დავკარ-
გოთ. ჩვენი შორეული წინაპრებ-
ის ამბავი ჩვენ გვინტერესებს და

ჩვენს მომავალსაც დააინტერეს-
ებს, თუ რანი ვიყავით. ენგელს-
ის შესანიშნავად ამბობს: ადამი-
ანი მით განსხვავდება ცხოველისა-
გან, რომ თავის საკუთარი ისტო-
რია აინტერესებს.

ჩაბუა სუბანიძე

ახალი ცნობები გრიგოლ ვოლსკის ბიოგრაფიიდან

ქართველ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა შორის თვალსაჩინო ადგილი უკავია გრიგოლ ვოლსკის (უმწიფარიძეს). შრომითი საქმიანობა მან დაიწყო ბათუმში, სადაც მუშაობდა ჯერ რკინიგზის, შემდეგ კი როტშვილის ქარხნის ექიმად, მაგრამ მისი მოღვაწეობა პროფესიული ჩარევებით არ შემოფარგლულა.

გრ. ვოლსკიმ თავისი პატრიოტული ლექსებით, პუბლიცისტური და კრიტიკული წერილებით გარკვეული როლი შეასრულა საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში. მისი ლექსები „შენ გეტრფი მარად“, „როს საუკუნოდ დავდუმდე“ და სხვები, რომლებიც იბეჭდებოდა უმწიფარიძის ფსევდონიმით, ქა-

რთველმა ხალხმა სიმღერებად აქცია.

დემოკრატიული მიმართულების პოეტი თავისი შემოქმედებით ხელს უწყობდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას და ხალხის საკეთილდღეო რეფორმების განხორციელებას. პატრიოტიზმითაა გამსჭვალული გრ. ვოლსკის პუბლიცისტური და კრიტიკული ნაწარმოებებიც, რომლებშიც იგრძნობა უსამართლობასთან ბრძოლის ჟინი, მშობელი ერის სიყვარული. გრ. ვოლსკი მთარგმნელობით მუშაობასაც ეწეოდა. იგი რუსულიდან ქართულად თარგმნიდა ა. ჩეხოვის მოთხრობებს, ანდერსენის ზღაპრებს და სხვ., რომელთაც ხშირად აქვეყნებდა ქართულ პრესაში; ამა-

სთან ილიას, ეკ. გაბაშვილის, შ. არაგვისპირელის და სხვათა ნაწარმოებები თარგმნა რუსულად და დაბეჭდა „ნოვოე ობოზრენიეში“.

თავისი პროფესიის ერთგული გრ. ვოლსკი ლიტერატურულ-პუბლიცისტურ მოღვაწეობასთან კარგად ათავსებდა პრაქტიკულ საექიმო, სანიტარულ-საგანმანათლებლო და სამეცნიერო მუშაობასაც. იმდროინდელი ქართული პრესის ფურცლებზე გამოქვეყნებული მისი სტატიებით ირკვევა, რომ იგი ღრმად იყო დაუფლებული სამედიცინო მეცნიერებას, განსაკუთრებით თეორიულ მედიცინას. გრ. ვოლსკი მოითხოვდა ქართული ხალხური მედიცინის, კერძოდ სამკურნალო მცენარეულის, მეცნიერულ შესწავლას, აკრიტიკებდა ზოგიერთი სამედიცინო წიგნის ავტორთა მოსაზრებებს, იძლეოდა სასარგებლო რჩევა-დარიგებებს ქოლერასთან ბრძოლის შესახებ, კომენტარს უკეთებდა ცნობილი იტალიელი მეცნიერის ლომბროზოს მოსაზრებებს ქალთა სქესობრივ კლასიფიკაციაზე და ა. შ.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია გრ. ვოლსკის მუნიციპალური მოღვაწეობა. 1895 წლის იანვარში ის აირჩიეს ქალაქ ბათუმის თვითმმართველობის წევრად, ერთხანს ასრულებდა ქალაქის თავის მოადგილის მოვალეობასაც, ხოლო როცა რეაქციონე-

რებს სურდათ ქალაქის თავად გაეყვანათ თავიანთი კანდიდატურა, ქართველ მოღვაწეთა დაქონებითი მოთხოვნით, გრ. ვოლსკიმ დროებით ქალაქის თავობაც იკისრა.

ქალაქის თვითმმართველობაში გრ. ვოლსკის ყოფნისას ბათუმში მოგვარდა ბევრი დიდმნიშვნელოვანი საკითხი. საკმარისია გავიხსენოთ ვაჟთა და ქალთა გიმნაზიების დაარსება, ექიმთა საზოგადოების ჩამოყალიბება, ქალაქის საავადმყოფოს გახსნა. ამ საქმეებში მისი შთამოგონებელი და აქტიური მხარდამჭერი იყო ილია ჭავჭავაძე. გრ. ვოლსკის ახლო ურთიერთობა ჰქონდა აგრეთვე დავით კლდიაშვილთან, არტურ ლისიტან, ლუკა ასათიანთან, ივანე მესხთან (სერგეი მესხის ძმა); ექიმებთან: კ. მხეიძესთან, ა. შატილოვთან, გრ. ელიავასთან და სხვა პროგრესულ მოღვაწეებთან. ამ ურთიერთობამ კიდევ უფრო ნაყოფიერი გახადა პოეტის პატრიოტული საქმიანობა.

გრიგოლ ვოლსკის პროგრესული იდეები ხშირად ეჯახებოდა მეფის ჩინოვნიკების ინტერესებს, რის გამო ადგილობრივი ადმინისტრაცია არაკეთილსამედოდ თვლიდა მას. 1907 წლის ზაფხულში გრ. ვოლსკი აიძულეს, გასცლოდა ბათუმს და თბილისში გადასულიყო, სადაც მალე (1909

წლის 5 ოქტომბერს) გარდაიცვალა.

ბათუმის მოწინავე საზოგადოების თხოვნით გრ. ვოლსკის ცხედარი თბილისიდან გადმოასვენეს ბათუმში და ქართული ეკლესიის გალავანში (ამჟამად გორკის ქ. № 25) დაკრძალეს. პოეტის ბათუმელმა მეგობრებმა განიზრახეს ძეგლის აგება. შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელმაც მოწოდებით მიმართა მოსახლეობას, და დაიწყო ფულის შეგროვება, მაგრამ სამხედრო გუბერნატორმა და ქალაქის პოლიცემისტერმა ყოველივე ეს აკრძალეს და დევნა დაუწყეს ამ საქმის ორგანიზატორებს (აჭარის ასსრ სახ. არქივი. ფ. ი. - I, ს. 458, ფურ. 6. ს. 480, ფურც. 10).

გრ. ვოლსკის ძეგლი არ აუგიათ, შემდგომში ქართული ეკლესიაც დაინგრა და საფლავიც დაიკარგა. ხანდაზმულთაგან არავის ახსოვს მისი ადგილსამყოფელი. შეიძლება აქ შეეჩერებულყავით, რომ ამ მოკრძალებული, ნამდვილად დასაფასებელი პატრიოტის ირგვლივ სხვა გაუგებრობა შეუსაბამობასაც არ ჰქონდეს ადგილი.

თვითმპყრობელობის ბიუროკრატიული რეჟიმის, რეაქციისა და ძალადობის პირობებში ბევრი

რამ უცნობი დარჩა გრ. ვოლსკის ცხოვრებიდან და მოღვაწეობიდან. მის შესახებ გამოქვეყნებულ წიგნებში დაშვებულია ბევრი უზუსტობა, რაც წლების მანძილზე მეორდება.

განსაკუთრებით ბუნდოვნად არის გაშუქებული გრ. ვოლსკის ბავშვობისა და სტუდენტობის პერიოდი, კერძოდ დაბადების ადგილი და თარიღი, მამის ასაკი, დედის ვინაობა, უმაღლესი განათლების მიღების ადგილი და სხვა.

აწ განსვენებული, ღრმად პატივცემული აკადემიკოსის ალ. წულუკიძის მიერ 1949 წელს რუსულად გამოცემულ წიგნში „Врачи-грузины XIX столетия“, 56-ე გვერდზე მოტანილია გრ. ვოლსკის მოკლე ბიოგრაფია. იქ ნათქვამია, რომ იგი დაიბადა 1859 წელს ქ. ქუთაისში, 1887 წელს დაამთავრა ხარკოვის უნივერსიტეტი. ალბათ, ამ წყაროზე დაყრდნობით, იგივეა განმეორებული პროფ. მ. სააკაშვილისა და სხვა ავტორთა ფუნდამენტურ ნაშრომში „საქართველოს მედიცინის ისტორია“ (თბ. 1960, ტ. II, გვ. 158).

1955 წელს ბათუმში გამოვიდა დ. ნაცვალაძის საკმაოდ ვრცელი მონოგრაფია „გრიგოლ ვოლსკი“, რომელშიც აღნიშნულია, რომ

პოეტი დაიბადა 1860 წლის 24 იანვარს ქ. ქუთაისში, ოთხმოციანი წლების დამდეგს შევიდა მოსკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე და ა. შ.

აკად. ირ. ტატიშვილის და პროფ. თ. დეკანოზიძის ძალზე საინტერესო წიგნში „მოსკოვის უნივერსიტეტი და ქართველი ახალგაზრდობა“ (თბ., 1960 წ. გვ. 69) გრ. ვოლსკის დაბადების თარიღად მიჩნეულია 1860 წელი.

ზოგი ავტორი თვლის, რომ პოეტის მამა იოსებ ვოლსკი სამჯერ დაქორწინდა და სწორედ მესამე ქორწინებიდან, მაგდანა კეჟერაძესთან შეეძინა გრიგოლი. პირველი მეუღლის ვინაობა ჯერჯერობით უცნობია. მეორედ, ამ ავტორთა აზრით, იგი დაქორწინებულა მაგდანა ბოდოკიაზე, ხოლო მესამედ მაგდანა კეჟერაძეზე. მეუღლეთა სახელების დამთხვევა ამ მოსაზრების სისწორეს საეჭვოს ხდის. როგორც ჰქვამთ დავინახავთ, ეჭვი მართებულია.

შეიძლებოდა კიდევ დაგვესახელებინა უკანასკნელ წლებში გამოცემული ბევრი სხვა წიგნი, რომლებშიც კვლავ და კვლავ მეორდება აზრთა ზემოდასახელებული სხვადასხვაობანი, მაგრამ, ვფიქრობთ, ესეც საკმარისია.

ჩვენ საშუალება მოგვეცა გავცნობოდით მოსკოვის უნივერსი-

ტეტის არქივის ფონდს, კერძოდ, გრიგოლ ვოლსკის 60-გვერდიან პირად საქმეს (ფონდი 418, ანაწილი 298, საქმე 138), სადაც დეტალურად არის აღნუსხული არამარტო მისი უნივერსიტეტში ყოფნის პერიოდი და მშობლების ვინაობა, არამედ ქაბუჯობის წლების ზოგიერთი მომენტიც.

ამ მასალების გაცნობით ირკვევა, რომ გრიგოლ ვოლსკი, კოლეგიის ასესორის, შემდგომში ტიტულარული მრჩევლის იოსებ ლეონტის ძე ვოლსკის და მისი მეუღლის (მეორე ქორწინებიდან) მაგდანა იოსების ასულ ბოდოკიას ვაჟი დაბადებულია 1859 წლის 24 იანვარს ქ. თბილისში, სადაც დროებით ცხოვრობდა სამხედრო სამსახურში მყოფი მამა. აქვე სამხედრო ჰოსპიტლის ალექსანდრეს ეკლესიაშია გაფორმებული დაბადება და ნათლობა (ფურც. 20).

იოსებ ლეონტის ძე ვოლსკის და მაგდანა იოსების ასულ ბოდოკიას ჰყოლიათ 4 შვილი: ვაჟები: გრიგოლი, დაბადებული 1859 წლის 24 იანვარს, და ვლადიმერი, დაბადებული 1860 წლის 1 მარტს; ქალები: ლეონიდა, დაბადებული 1854 წლის 15 ნოემბერს, და ბარბალე, დაბადებული 1863 წლის 3 ოქტომბერს (ფურც. 23).

ჩვენი აზრით, ი. ლ. ვოლსკიმ იქორწინა არა სამჯერ, არამედ ორ-

ჯერ. პირველი მეუღლის ვინაობა ვერ დავადგინეთ. მეორე და უკანასკნელი მეუღლე იყო მაგდანა იოსების ასული ბოდოკია. ვფიქრობთ, იგი ვოლსკისთან ქორწინებამდე, ან მისი სიკვდილის შემდეგ, გათხოვილი იყო კეჟერაძეზე, რის გამო ზოგიერთ საბუთში ამ გვარით იხსენიება. მ. ი. ბოდოკია და მ. ი. კეჟერაძე ერთიდაიგივე პიროვნება უნდა იყოს.

ი. ლ. ვოლსკის სამსახურებრივი საქმის გაცნობით მტკიცდება, რომ ის დაიბადა 1804 წელს, გარდაიცვალა 1865 წელს, ე. ი. არა 59, არამედ 61 წლის ასაკში (ფურც. 21-26).

გრ. ვოლსკი 1869 წლის 30 ოქტომბერს შევიდა და 1878 წლის 8 ივნისს დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია. 1878 წლის აგვისტოში იგი ჩარიცხეს ნოვოროსიის (ოდესის) უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე ბუნებისმეტყველების განხრით. 1880 წლის ოქტომბერში გადავიდა მოსკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის მეორე კურსზე. 1882 წლის დეკემბერში არდადეგებიდან დავიანებით დაბრუნებისა და სწავლის ქირის შეუთანლობის გამო გარიცხეს მოსკოვის უნივერსიტეტის მესამე კურსიდან.

1883 წლის 8 ივლისით დათარიღებული თხოვნით მტკიცდება,

რომ გრ. ვოლსკის სურვილი ჰქონდა სწავლა გაეგრძელებინა პეტერბურგის სამხედრო-სამედიცინო აკადემიაში, მაგრამ შემდეგ, როგორც ჩანს, ეს აზრი შეიცვალა. 1883 წლის 3 ოქტომბრიდან იგი ყაზანის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის მესამე კურსის სტუდენტი. 1884 წლის 5 ოქტომბერს ყაზანიდან კვლავ მოსკოვის უნივერსიტეტში გადავიდა, რომელიც დაამთავრა 1886 წლის 13 დეკემბერს და მიენიჭა მეკურნალის (лекарь) ხარისხი და მაზრის ექიმის წოდება (ფურც. 48).

ოდესის უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტიდან მოსკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე გადასვლა, შემდგომში რამდენიმე უნივერსიტეტში კვლავ სამედიცინო ფაკულტეტზე შესვლის სურვილი და მისი განხორციელება, აგრეთვე ათი წლის მანძილზე ექიმად მუშაობა, მრავალი სამედიცინო და სანიტარულ - საგანმანათლებლო სტატიის გამოქვეყნება ქართულ პრესაში, ადვილად აბათილებს ზოგიერთი ავტორის (ა. ლაისტი და სხვები) მოსაზრებას, რომ თითქოს გ. ვოლსკის შემთხვევით ჰქონდა ექიმის დიპლომი და პატივს არ სცემდა თავის პროფესიას.

1895 წლიდან, როცა გრ. ვოლ-

სკი აირჩიეს ქალაქ ბათუმის თვითმმართველობაში, იგი თანდათან ჩამოშორდა პრაქტიკულ სამედიცინო საქმიანობას, მაგრამ თვითმმართველობის ტრიბუნას სისტემატურად იყენებდა მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურების გაუმჯობესების, ეპიდემიებთან ბრძოლის, სანიტარული წესების დაცვის, გარემოს გაჯანსაღების და სხვა საკითხების მოგვარებისათვის. გრ. ვოლსკი ითვლება ბათუმის ექიმთა საზოგადოების (1896 წ. 20 ნოემბერი) ერთ-ერთ დამფუძნებლად. იგი 10 წლის განმავლობაში იყო ამ საზოგადოების აქტიური წევრი.

ყოველივე ეს იმაზე მეტყველებს, რომ გრ. ვოლსკი ახალგაზრდობიდანვე დაინტერესებული იყო ექიმობით და შემდეგაც დიდ პატივს სცემდა თავის პროფესიას.

როგორც აღვნიშნეთ, გრ. ვოლსკიმ შრომითი საქმიანობა დაიწყო ბათუმში. სამუშაოზე გაფორმების ზუსტი თარიღი ჯერჯერობით ცნობილი არ არის. ჩვენი აზრით, ეს უნდა მომხდარიყო არა უადრეს 1887 წლის 23 აპრილისა. ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს მისი განცხადება მოსკოვის უნივერსიტეტის რექტორის სახელზე, რომლითაც ახალგაზრდა ექიმი თხოულობს სასწავ-

ლის დიპლომი და ცნობა, რომ მას მიენიჭა მაზრის ექიმის წოდება. განცხადებაში გრ. ვოლსკი აღნიშნავს, რომ იგი იწყებს „სახელმწიფო სამსახურს“. განცხადება დაწერილია 1887 წლის 23 აპრილს, ფოთში, ქალაქისთავის ბინაში, რაც მეტყველებს გრ. ვოლსკისა და ფოთის მაშინდელი ქალაქისთავის, ცნობილი პედაგოგისა და იურისტის ნ. ა. თავდგირიძის ახლო ურთიერთობაზე (ფურც. 55).

ამგვარად, გრიგოლ იოსების ძე ვოლსკის ბიოგრაფიიდან ბავშვობისა და სტუდენტობის პერიოდი მოკლედ შეიძლება ასე ჩამოყალიბდეს: დაიბადა 1859 წლის 24 იანვარს ქ. თბილისში. მამა — იოსებ ლეონტის ძე ვოლსკი წარმოშობით პოლონელია, ხოლო დედა მაგდანა — ქართველი აზნაურის იოსებ ბოდოკიას ქალი. გრიგოლს ყავდა ორი და და ერთი უმცროსი ძმა; ბავშვობის და მოწაფეობის წლები გაატარა ქუთაისში, დედუღეთთან ახლოს. 1869-1878 წლებში სწავლობდა ქუთაისის გიმნაზიაში, რომლის დამთავრებისთანავე შევიდა ნოვოროსიის (ოდესის) უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე ბუნებისმეტყველების განხრით. 1880

წელს გადავიდა მოსკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე, საიდანაც 1883 წელს სწავლის ქირის შეუტანლობის გამო გარიცხეს. 1883 წელს სწავლა განაგრძო ყაზანის უნივერსიტეტში. 1884 წელს კვლავ დაუბრუნდა მოსკოვის უნივერსიტეტს, რომელიც დაამთავრა 1886 წლის დამლევს. უნივერსიტეტის საბჭოს 1886 წლის 13 დეკემბრის გადაწყვეტილებით მიენიჭა მკურნალის ხარისხი და მაზრის ექიმის წოდება. შრომითი საქმიანობა დაიწყო ბა-

თუმში რკინიგზის ექიმად, არაუადრეს 1887 წლის 23 აპრილისათვის.

ჩვენი ხალხი დიდი სიხარულით ელოდება ეროვნული საუნჯის, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის გამოსვლას, რომელიც თავის მხრივ ერთ-ერთი სანდო და უტყუარი წყარო იქნება. როგორც ვიცით, ამ ენციკლოპედიაში ადგილი დაეთმოება გრიგოლ ვოლსკისა და სასურველია მასში მაინც არ განმეორდეს სხვადასხვა გამოცემებში დღემდე დაშვებული შეცდომები.

აბელ სუგუდაძე

შპრაინელი კაზაკები გონიის ციხეში

მონათმფლობელური ეპოქის მატერიალური კულტურის ძეგლებიდან გონიის ციხე საქართველოში ყველაზე გრანდიოზულია და კარგადაცაა შემონახული. იგი ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი თავგადასავლის უტყვი მოწმეა.

ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე არაერთი დამპყრობელი უნახავს გონიის ციხეს. აქ იბრძოდნენ რომაელები და ბიზანტიელები, მოგვიანებით კი სპარსელები და თურქები. და ასე გრძელდებოდა საუკუნეების განმავლობაში. 1547 წელს ციხე დაიპყრეს თურქებმა, რომლებმაც იგი კიდევ უფრო გაამაგრეს და საქართველოზე შემდგომი აგრესიის ბაზად აქციეს. ქართველები არ შერიგებიან ამ ფაქტს და მედგრად იბრძოდნენ მისი (აგრეთვე სხვა ტერიტორიების) გამოხსნისათვის, მაგრამ ფეოდალური დაქუცმაცებულობისა და ისლამის

მოძალების პირობებში ამ ამოცანის განხორციელება ვერ შეძლეს. ეს საკითხი გადასაწყვეტად რუსეთს ეანდერძა. რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომში რუსეთის გამარჯვების შედეგად გონიის ციხე სხვა ტერიტორიებთან ერთად კვლავ დაუბრუნდა საქართველოს და ამიერიდან მისი ჭირისა და ღვინის განუყრელი მოზიარე გახდა.

გონიის ციხეს მრავალი საინტერესო ეპიზოდი უკავშირდება. მათ შორის საყურადღებოა მისი განთავისუფლება თურქი დამპყრობლებისაგან კაზაკების მიერ. ამის შესახებ მე-20 საუკუნის დამდეგს სამხედრო ისტორიკოსი კაპიტანი ტ. სტეპანოვი წერდა: „თითქმის 250 წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც კაზაკები თავიანთი მცირე ნავეებით სერავდნენ „არასტუმართმოყვარე“ შავ ზღვას და შიშის ზარს სცემდნენ ანატოლიის სანაპირო ქალაქებს. ბოლოს

7-8 ვერსის მანძილზე ახლანდელი ბათუმიდან გადმოსხდნენ ნაპირზე და ხელთ იგდეს გონიის ციხე... კაზაკების თავდასხმას, ცხადია, არ შეეძლო ჩვენთვის სერიოზული მნიშვნელობა ჰქონოდა. რუსეთის მიწა-წყლის ერთი მუჭა გულადი პიონერები, მრავალრიცხოვან თურქთა ურდოებით გარემოცულნი, სამშობლოსათვის გამოუსადეგარი, მაგრამ გმირული სიკვდილით დაიღუპნენ“.¹

ეს ცნობა დიდი ხანია იპყრობს მკვლევართა ყურადღებას. ამ მხრივ პირველი იყო ფ. ბრუნი. მან 1870 წელს დაბეჭდა წერილი „თურქი ტურისტის შენიშვნები მე-17 საუკუნის შუა წლების ამიერკავკასიის მდგომარეობის შესახებ“,² რომელშიც ევ. ჩელების ცნობის საფუძველზე აღნიშნა კაზაკების მიერ გონიის ციხის დაპყრობის ფაქტი. შემდეგ ამ მოვლენას შეეხო მრავალი ავტორი (ტ. სტეპანოვი, ვ. იაშვილი, ვ. სიჭინავა, ხ. ახვლედიანი), მაგრამ გაკვრით, სხვა საკითხებთან დაკავშირებით. შედარებით ვრცლად მოიხსენია იგი ს. როდონაიამ. ამის მიუხედავად, აღნიშნული საკითხი ლიტერატურაში მაინც არაა სათანადოდ შეფასებული. კერძოდ, გარკვეული არაა კაზაკთა

კათა სადაურობა, გონიის ციხით კაზაკების დაინტერესების მიზეზები, ციხის დაპყრობა მათი პირდაპირი ინიციატივის შედეგია თუ ქართველ პოლიტიკოსებთან ურთიერთობის ნაყოფი, კაზაკების მიერ ციხის აღებამ რა კორექტივი შეიტანა საქართველო-თურქეთის ურთიერთობაში, დაბოლოს დადგენილი არაა ამ მოვლენის თარიღიც. ცხადია, აღნიშნული საკითხების გაშუქებას მნიშვნელობა აქვს საქართველო-უკრაინისა და საქართველო-თურქეთის პოლიტიკური ურთიერთობის მეცნიერული შესწავლისათვის.

კაზაკების მიერ გონიის ციხის დაუფლების შესახებ ცნობა შემოგვინახა მე-17 საუკუნის ცნობილმა თურქმა მოგზაურმა და გეოგრაფმა ევლია ჩელებმა. თავის „მოგზაურობის წიგნში“ (მეორე ტომი) იგი დაწვრილებით გადმოგვცემს ამ ფაქტს. მისი სიტყვით, კაზაკებს მოულოდნელად აუღიათ გონიის ციხე. არზრუმის ვილაიეთის ჭერასკირმა სეიდ აჰმედ ფაშამ სასწრაფოდ ლაშქრის წვევა ბრძანა და „ათასი რჩეული, შეიარაღებული მეომრით“, აგრეთვე დიდძალი მოხალისის თანხლებით მაშინვე გონიისაკენ დაიძრა. მას მიეშველნენ ყარსის ფაშა შვიდი ათასი მეზრძოლით, ბასიანის, ყარაჰისარისა და მანასკერტის სანჯაყების ბეგები, რომელთაგან თითოეულს ორი ათასი მეომარი ახლდა. ტრაპიზონის ფაშამ დამატებით გამოგზავნა სამი ათასი კაცი და „ათი შაჰი“ ზარ-

1 Т. Степанов, Вступление русских войск в Батум. Сборник, Батум и его окрестности, Батум, 1906, стр. 90.

2 Газ. «Кавказ», № 64 — 68, 1870.

ბაზანი“. გონიის მახლობლად ამ ლაშქარს შეუერთდა ახალციხის საფაშოს რაზმიც, რომელიც ერთას მებრძოლს მოითვლიდა.

საერთოდ, თურქთა უპირატესობის წარმოჩენის მიზნით ევლიას უყვარდა გაზვიადება. აქაც ასეთ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე, მაგრამ შემცირებული ცნობებითაც თურქთა ლაშქარში 15 ათასამდე კაცი მაინც უნდა ვიგულისხმოთ.³ ამ ლაშქრით სერასკირი გონიის ციხეს მიადგა. გუშაგი კაზაკები თურმე უგონოდ მთვრალი ყოფილან. ამით ისარგებლეს თურქებმა და თითქმის უბრძოლველად ხელთ იგდეს მათი 87 ნავი. „კაზაკები ციხეში ალყა შემორტყმული დარჩნენ და განთავისუფლების იმედი რომ გადაუწყდათ, გაცოფდნენ და ცეცხლის ფრქვევა დაიწყეს.“ შემდეგ კი „ბოლკის ბაირაღები ააფრიალეს, გარეთ გამოვიდნენ“, მოალყეებს შეუტყეს და უკუაქციეს. მაშინ სეიდ ფაშამ ბათუმის სანჯაყიდან დამატებითი ლაშქარი მოიხმო და მხოლოდ ამის შემდეგ სამგზის იერიშის შედეგად შეძლო ციხის აღება. კაზაკთა უმრავლესობა ბრძოლაში დაიღუპა, ზოგი ალყის გარღვევის თავგანწირული ცდის დროს ქოროხში ჩაიხრჩო, ნაწილმა კი

3 ასეთი დიდი ლაშქრის შეყრა თვით კაზაკთა მრავალრიცხოვნობის შედეგია. თუ მათი თითოეული ნავი 50-მდე კაცს იტევდა, მაშინ 87 ნავით გონიაში, სულ მცირე, 3.500-4.300 კაზაკი მოსულა.

ტყვეობას სიკვდილი ამჯობინა და ცეცხლში დაიწვა. თურქებმა მხოლოდ 200-მდე კაზაკი დაატყვევეს. გამარჯვების აღსანიშნავად „გომართა ზარბაზნების შედღუპა, რომელიც სამი დღე და ღამე გაგრძელდა“.⁴

როდის მოხდა ეს ფაქტი? საგულისხმოა, რომ ამ ამბის თხრობისას ევ. ჩელები წელს არ აღნიშნავენ. ამან წარმოშვა აზრთა სხვადასხვაობა: ტ. სტეპანოვი მიუთითებს 1654 წელს,⁵ ასეთივე აზრისაა ვ. იაშვილი⁶ და ვ. სიჭინავა.⁷ ხ. ახვლედიანი ამ მოვლენას 1646 წლით ათარიღებს.⁸ ს. როდონაია კი, რომელმაც სპეციალურად შეისწავლა მე-17 საუკუნის პირველ ნახევარში დონის კაზაკებისა და ქართველების ურთიერთობა, საკანდიდატო დისერტაციაში 1646-1647 წლებს ასახელებს, ხოლო ამავე საკითხზე გამოქვეყ-

4 ე. ჩელები, მოგზაურობის წიგნი, თურქულიდან თარგმნა, კომენტარები და გამოკლევა დაურთო გ. ფუთურიძემ, ნაკვეთი 1, თბილისი, 1971, გვ. 323, 325, 333.

5 ახ. მისი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 90.

6 ვ. იაშვილი, გონიის ციხის ისტორიისათვის. კრებული, ქართული მატერიალური კულტურის ძეგლები აჭარაში, ბათუმი, 1955, გვ. 23.

7 ვ. სიჭინავა, ბათუმის ისტორიიდან, ბათუმი, 1958, გვ. 15.

8 ხ. ახვლედიანი, სახალხო-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ისტორიიდან სამხრეთ საქართველოში, ბათუმი, 1957, გვ. 56.

ნებულ ნაშრომში — XVII საუკუნის შუა ხანებს.⁹

ჩვენი აზრით, უფრო მართებულია აღნიშნული მოვლენის დათარიღება 1646-1647 წლებით, კონკრეტულად კი 1647 წლით. საქმე იმაშია, რომ 1646 წლის მოგზაურობის დღიურში ევ. ჩელები არაფერს ამბობს კაზაკებზე. რაც შეეხება 1647 წელს, ევლიას „ერევნის ქვეყანა“ მოუნახულებია, შემდეგ არზრუმს დაბრუნებულა და 1648 წლის 15 იანვარს სტამბოლს წასულა. სწორედ სტამბოლს გამგზავრებამდელი ამბების თხრობისას იუწყება იგი კაზაკების მიერ გონიის ციხის აღებასა და მათ წინააღმდეგ თურქთა ლაშქრობას. აქ შეუძლებელია მას არ ვენდოთ, რადგან თურქი მოგზაური ბრძოლის არამართანამედროვე, არამედ უშუალო მონაწილეც იყო. ამიტომ აღნიშნული ფაქტი 1647 წლით უნდა დათარიღდეს.

საინტერესოა კაზაკთა სადაურობის გარკვევაც. ტ. სტეპანოვის სიტყვით ისინი დონიდან იყვნენ.¹⁰ იგი ეყრდნობა ბრუნის წერილს, მაგრამ მასში არაფერია ნათქვამი.

9 ს. როდონაია, რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან მე-17 ს. პირველ ნახევარში, თბილისი, 1961, გვ. 43.

10 ტ. სტეპანოვი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 90.

ფ. ბრუნი ზოგადად წერს, კაზაკები თავს ესხმოდნენ თურქეთს. მაგრამ გონიის ციხე რომ დონელებს აედოთ, ამას არსად აღნიშნავს.¹¹ სხვათა შორის, არც ევ. ჩელები მიუთითებს კაზაკთა სადაურობას. თუ რატომ მოიქცა მოგზაური ასე, ძნელია დადგენა. შესაძლოა იგი ერთმანეთისაგან ვერც ანახვავებდა დნებრელ და დონელ კაზაკებს. ყოველ შემთხვევაში, მათზე საუბრისას ევ. ჩელები წერს „კაზაკ-რუსებს“, „მოსკოვის კაზაკებს“, ან ზოგადად „რუსებს“, „კაზაკებს“.¹² ჩვენი აზრით, გონიზე მოლაშქრე კაზაკები უკრაინიდან იყვნენ. ამის სასარგებლოდ მეტყველებს თუნდაც ის, რომ შავ ზღვაზე დონელ კაზაკთა გამოსასვლელი ჭიშკარი — აზოვის უძლიერესი ციხე-სიმაგრე 1640 წლიდან მტკიცედ ეპყრათ თურქებს და იგი რუსეთზე აგრესიის დასაყრდენ ბაზად ჰქონდათ გადაქცეული. ასეთ პირობებში ძალზე საეჭვოა, რომ დონელ კაზაკებს, რომლებიც პირველნი ხვდებოდნენ ამ აგრესიას, არათუ თურქეთზე ლაშქრობის, შავ ზღვაზე გამოსვლის შესაძლებლობა ჰქონდათ.

რამ მოიყვანა კაზაკები გონიის ციხეში?

მე-16 საუკუნის შუა წლებში,

11 Газ. «Кавказ», № 68, 1878.

12 მოგზაურობის წიგნი, გვ. 75, 94, 280, 283, 323-325 და სხვ.

როგორც ცნობილია, დნებრის
ჰორომებს გაღმა შეიქმნა რუსე-
თის სხვადასხვა რაიონებიდან ფე-
ოდალურ ჩაგვრას გაქცეული ურ-
ჩი გლეხების (იგივე კაზაკების)
„უბატონო“ თავისუფალი თემი
(„ზაპოროჟსკაია სეჩ“), რომელიც
მალე უკრაინელი ხალხის სამხედ-
რო ცენტრად გადაიქცა. მე-17 სა-
უკუნის დამდეგიდან კაზაკები აქ-
ტიურად გამოვიდნენ შავ ზღვაზე
და იწყეს თურქთა შევიწროება.
კიდეც მეტი, თავიანთი გაბედუ-
ლი თარეშებით ისინი დიდ ზიანს
აყენებდნენ თურქეთის ზღვისპირა
ქალაქებსა და სოფლებს. ამ მხრივ
აღსანიშნავია 1616, 1621, 1622,
1623, 1625, 1627 (ოთხჯერ) წლე-
ბის ლაშქრობები, რომლებიც კა-
ზაკთა გამარჯვებებით დასრულდა.
30-იანი წლებიდან კაზაკთა თავ-
დასხმები ანატოლიაზე სისტემა-
ტური გახდა.

სხვათა შორის, „მოგზაურობის
წიგნში“ ევ. ჩელები ასახელებს
თურქეთის იმ პუნქტებს, რომლე-
ბიც კაზაკებმა დაარბიეს, მიუთი-
თებს სანაპიროს დასაცავად მთავ-
რობის მიერ გატარებულ ღონის-
ძიებებს, თუმცა მაინც შენიშნავს,
ეს „ნაკლებ ეფექტური“¹³ და
მართლაც, გაბედული კაზაკები
სწრაფი ნაგებით მოულოდნელად
ესხმოდნენ თურქებს და ნადავ-
ლით დატვირთულნი ასევე სწრა-
ფად უჩინარდებოდნენ. ცხადია,
თარეში ზოგჯერ მთავრდებოდა

წარუმატებლად და გაწბილებული
კაზაკებიც ხელმოკარული შე-
ბრუნდებოდნენ, უარეს შემთხვე-
ვაში მღევართაგან იღუპებოდნენ
კიდეც. ვფიქრობთ, გონიის ციხის
აღებაც ერთი ასეთი ლაშქრობის
ეპიზოდი იყო, რომელიც კაზაკე-
ბისათვის ტრაგიკულად დასრულ-
და.

ჰქონდა თუ არა ქართველ პო-
ლიტიკოსებს რაიმე კავშირი კაზა-
კების მიერ გონიის ციხის აღების
ფაქტთან? ამის შესახებ კონკრე-
ტული მითითება არა გვაქვს, მაგ-
რამ არსებული მასალის გათვალის-
წინებისას ასეთი შესაძლებლობა
საეცებით დასაშვები ჩანს. ამის
სასარგებლოდ მეტყველებს კაზა-
კებისა და ქართველების ურთიე-
რობა და თვით ევ. ჩელების
„მოგზაურობის წიგნში“ დაცული
ცნობები.

თურქეთზე ლაშქრობისათვის
კაზაკებს სჭირდებოდათ დასაყრ-
დენი პუნქტები შავი ზღვის მთელ
სანაპიროზე. ეს აუცილებელი იყო
შესვენებისათვის, სურსათის შე-
ვსებისათვის, ნადავლის ნაწილის
რეალიზაციისათვის, გამოსაზამთ-
რებლად და ბოლოს თავშესაფა-
რადაც, რის საჭიროება მწვავედ
იგრძნობოდა მარცხისა და თურქ-
თა ჭარბი ძალებისაგან დევნის
დროს. ყველაფერი ეს კაზაკებს ქა-
რთველებთან ურთიერთობისაგან
უზიძგებდა. ამ ფაქტს სპეციალუ-
რად აღნიშნავს იტალიელი მისიო-
ნერი პიეტრო დელავალე, რომე-
ლიც რომის პაპის ურბან მერვისა-
დმი წარდგენილ მოხსენებით ბა-

13 იქვე, გვ. 73, 75 და ა. შ.

რათში 1627 წელს წერდა: „ქართველებს... მათის ნავსადგურებით და დაცული თავშესაფარი ადგილებით, რომელნიც ზღვის ნაპირებზე აქვთ, შეუძლიათ დიდად დაეხმარონ კაზაკებს მათ საქმეებში“.¹⁴ და მართლაც, უცხოელ მოგზაურთა ცნობებიდან ჩანს, რომ ოსმალეთზე გალაშქრებისას ან ნადავლით დაბრუნებისას კაზაკები აუცილებლად შეივლიდნენ გურია-სამეგრელოში აქაურ ეკლესია-მონასტრებში სალოცავად და ფულის შეწირვისათვის ან ადგილობრივ მოსახლეობასთან ვაჭრობისათვის.¹⁵

კაზაკებთან, როგორც მრისხანე ანტითურქულ ძალასთან, კავშირი თავის მხრივ ქართველებსაც სჭირდებოდათ. ამას მოწმობს იმავე პიეტრო დელა-ვალეს სიტყვები, რომ ქართველები კაზაკებს „დიდის სიყვარულით იღებენ თავიანთ ქვეყანაში, რადგანაც ისინი თურქების დიდი მტრები არიან და დიდ ზარალს აყენებდნენ წინათ და ახლაც მათ.“¹⁶

მაშასადამე, ინტერესთა ერთიანობა განსაზღვრავდა კაზაკებისა და ქართველების დაახლოებას, მათ საბრძოლო კავშირს საერთო მტრის წინააღმდეგ. პიეტრო დელა-ვალე კიდევ მიუთითებდა:

14 ჟურნ. „ივერია“, № 3, 1879.

15 მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, ტფილისი, 1902, გვ. 144; ს. როდონია, დასახ. ნაშრომი, გვ. 40.

16 ჟურნ. „ივერია“, № 3, 1879.

„დადიანმა თუ გურიელმა... კებს კაცი გაუგზავნეს და თურქეთთან საომარი მიზნით თავიანთი ტერიტორია და კავშირი შესთავაზეს, აგრეთვე ოქროს პატარა ჯვრები გაუგზავნეს. კაზაკებმა დიდი კმაყოფილებით მიიღეს ეს საჩუქრები და ისინიც (კაზაკები) არაერთხელ წასულან თავიანთი საზღვაო ფლოტით კოლხეთის ნაპიროებისაკენ და ალერსიანი მასპინძლობაც დახვდენიან აქ. კაზაკები ამ მფლობელების სავაჭრო გემებსაც მფარველობდნენ ზღვაზე, რომლებიც სხვადასხვა ადგილებში მიდიოდნენ“.¹⁷

აღნიშნული ცნობით ჩანს ქართველებისა და კაზაკების არამარტო ერთობლივი ბრძოლა თურქთა წინააღმდეგ, არამედ საკმაოდ გულთბილი შეხვედრები თვით დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზეც. ეს ფაქტი კარგად აისახა ამ მხარის ტოპონიმოკაშიც. სამეგრელოს სხვადასხვა ადგილას (ფოთი, ყულევი, ანაკლია და ა. შ.) დადასტურებული სახელწოდება „ნახუტურუ“, გ. გრიგოლიას სიტყვით, აქ რუსულ-უკრაინულად მოსაუბრე ხალხის ოდესღაც კუთვნილი სადგომების, სოფლების

17 ი. ცინცაძე, უკრაინისა და საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან, თბილისი, 1954, გვ. 37.

(ხუტორ-ების) არსებობის მაჩვენებელია.¹⁸ პიეტრო დელა-ვალე ერთგან შენიშნავს: „ეს ორი ხალხი ემოყვრება ერთმანეთსო.¹⁹ ეს „დამოყვრება“ შეიძლება პირდაპირი მნიშვნელობითაც გავიგოთ. თუ ეს ასეა, მაშინ არაერთი კაზაკი დარჩენილა დასავლეთ საქართველოში, აქ თავისი ხუტორი შეუქმნია და დროთა ვითარებაში თანდათან გაქართველებულა. შემდეგ კი, მოსახლეობის ზრდის გამო, ეს ხუტორებიც ქართულ სოფლებში მოექცა და ნახუტორ-ნახუტურად გადაიქცა. კიდევ მეტი, პროფ. ი. ცინცაძის შენიშვნით „თუ კი პოლონელი, უკრაინელი, ბელორუსელი, ლატვიელი, ბესარაბიელი და სხვ. ბატონყმობის უფლიდან გამოქცეული გლეხი... კაზაკდებოდა, არაერთი გურული და მეგრელი გლეხიც უნდა გაჰყოლოდა ჩვენს სანაპიროზე მოსულ ნაევებს, დნებრის სანაპიროებისათვის შეეფარებინა თავი თავისუფალ კაზაკთა თემებში და შთამომავლობით გაუკრაინელებულიყო“.²⁰ და მართლაც უკრაინელმა მკვლევარმა თ. შევჩენკომ სათანადო მასალის შესწავლით დნებრის („ზაპოროჟსკაია სეჩის“) კაზაკებში

არა ერთი უჩინო თუ ჩინოსანი ქართველი კაზაკის არსებობა მოაჩინა.²¹

ქართველებისა და კაზაკების მჭიდრო ურთიერთობის ამ ფონზე შეუძლებლად არ გვეჩვენება გონიის ციხის აღებასთან ქართველი პოლიტიკოსების კავშირი და დაინტერესება. პირიქით, იგი სავსებით რეალურიც ჩანს. ამ მოსახრებას მტკიცე საფუძველს უქმნის ევ. ჩელებიც. მისი მოწმობით კაზაკთა მიერ გონიის ციხის აღებით აღფრთოვანებულ ქართველებს თურქეთის წინააღმდეგ შეიარაღებული მზადება დაუწყიათ. შემდეგ იგი ლაპარაკობს იმ „ურჩაზნაურებზე“, რომლებიც 40-50 „ლაზური მენექსილა ნავებით“ თურმე ციხეში (მყოფი) კაზაკების დასახმარებლად მიდიოდნენ.“ ევ. ჩელების ცნობით თითო ასეთ ნავს „ასი კაცი აჰყავს“.²² თუ ამ ციფრს გაზვიადებულად ჩავთვლით და მას 70-მდე შევამცირებთ, მაშინ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ კაზაკების მისაშველებლად 2800-3500 კაცი მაინც წასულა. ეს კი საგრძნობი ძალა იყო. სამწუხაროდ, დახმარება აღმოჩნდა მეტად დავვიანებული. თურქებს ციხე აღებული ჰქონდათ და აღარ გასჭირვებიათ მათი უკუქცევაც.

18 გ. გრიგოლია, ძველი სამეგრელოს ერთი ტოპონიმიკური სახელის განმარტებისათვის. საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის კრებული, თბილისი, 1964, გვ. 112.

19 ურბ. „ივერია“, № 3, 1879.

20 ი. ცინცაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 21.

21 Ф. Шевченко, Грузины в войске Запорожском, Сборник: Из истории украинско-грузинских связей. Тб., 1968, стр. 38—55.

22 ევ. ჩელები, მოგზაურობის წიგნი, გვ. 95.

მაინც მომხდარი ფაქტის ზეგავლენა ქართველებზე იმდენად საგრძნობი ყოფილა, რომ თურქთა ჯარს, გონიის ციხის ალების შემდეგ, კაზაკებთან კავშირის გამო მეზობელი რაიონი დაულაშქრავს. ამ მიზნით მათ 7 ათასამდე ჯარისკაცი გამოუყვანიათ, ანაზღაურს სევიან ქვეყანას და დიდი დავლაც უგდიათ ხელთ.²³

ინტერესს იწვევს „ურჩი აზნაურების“ ვინაობის დადგენა და თურქთა სათარეშო რაიონის ლოკალიზებაც. ევლიას სიტყვით, თურქები „სამეგრელოს ქვეყნის“ მიმართულებით წავიდნენ და ათსაათიანი სვლის შემდეგ „ბათუმის სანჯაყსა და სამეგრელოს შორის მდებარე ადგილას“ დაიწყეს ბრძოლა.²⁴ მაშასადამე, თურქებს გურია დაურბევიათ. ამას ადასტურებს მაშინდელი ვითარების გათვალისწინებაც. სწორედ მე-17 საუკუნის შუა ხანებში გურიის სამთავრო მედგრად ებრძოდა კარს მომდგარ თურქულ აგრესიას და ყველა საშუალებით ცდილობდა

და გონიაში დამპყრობელთა ბაზის მოშლა-დაქცევას. ცხადია, ამის განხორციელება ქაიხოსრო გურიელს (1626-1658) კაზაკებისათვისაც უნდა დაეკავშირებინა და მათთვის რაზმიც გაეგზავნა. ასე რომ, გურია იმ ეტაპზე თურქებისთვის იყო ურჩი და ამიტომაც დალაშქრა მტერმა.

ამრიგად, თურქების სწრაფი მოქმედება, მრავალრიცხოვანი ლაშქრის შეყრა გონიის ციხეში გამაგრებული კაზაკების წინააღმდეგ, კაზაკებისათვის „ურჩი აზნაურების“ დახმარების წარუმატებელი ცდა, თურქთა დიდი ზეიმი გონიის ციხის კვლავ დაპყრობის გამო, და ბოლოს, მარბიელი რაზმით გურიის სამთავროს მოთარეშება, იმის მაჩვენებელია, რომ ქართველებს ამ მოვლენისათვის დაუკავშირებიათ მტრის მიერ მიტაცებული ტერიტორიების გამოსხნა და თავდაცვით გადარდგამთ საამისო ნაბიჯი.²⁵

ასე გვესახება ჩვენ კაზაკების მიერ გონიის ციხის ალებისთანა დაკავშირებული საკითხები.

23 იქვე, გვ. 331.

24 იქვე, გვ. 330.

25 ამ ფაქტზე ყურადღებას ამახვილებს ს. როდონია (მისი, დასახ. ნაშრომი გვ. 43-45).

მეცნიერებათა
თავი

ბათუმის პროფესიული კავშირების ისტორიიდან

თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ ახალი მძლავრი ბიძგი მისცა ხალხთა მასების მოძრაობას. მომწიფდა პირობები მუშათა მასობრივი ორგანიზაციების — პროფესიული კავშირების შესაქმნელად. რუსეთის მსხვილ ქალაქებსა და სამრეწველო ცენტრებში მოეწყო პროფესიული კავშირების ცენტრალური ბიუროები (საბჭოები), რომლებმაც დიდად შეუწყვეს ხელი პროფმოძრაობის განვითარებას მთელ ქვეყანაში.

მეფის თვითმპყრობელობის დამხობის შემდეგ პროფესიული კავშირები ხელახლა შეიქმნა საქართველოში, კერძოდ ბათუმში. პროფკავშირები რაზმადნენ მშრომელ მასებს ბოლშევიკური პარტიის ირგვლივ, იბრძოდნენ საწარმოებში მუშათა კონტროლის დაწესებისა და 8-საათიანი სამუ-

შაო დღის შემოღებისათვის, იცავდნენ მუშების ეკონომიურ უფლებებს. ბათუმსა და მთელ აჭარაში¹ პროფესიული კავშირები ფორმდებოდა ყველგან, სადაც ამის საშუალებას იძლეოდა საწარმოებისა და დაწესებულებების მუშა-მოსამსახურეთა კონტინგენტი.

1917 წლის 18 მარტს შეიქმნა ბათუმის მბეჭდავთა კავშირი. მისი წესდება დაამტკიცეს კავშირის წევრთა საერთო კრებაზე 29 აპრილს. ამავე კრებაზე აირჩიეს კავშირის გამგეობა, რომლის შემადგენლობაში შევიდნენ: მ. წულა-

1 საკვლევი პერიოდის აჭარის ეკონომიური და პოლიტიკური ისტორიის საკითხები გაშუქებულია პ. ცქვიტარიას, ხ. ახვლედიანის, მ. ჭიჭეიშვილის, ა. ბაჯელიძისა და სხვა ავტორთა ნაშრომებში.

ძე (თავმჯდომარე), გ. ლოხტი (მდივანი), კ. ლორთქიფანიძე (ხაზინადარი), ა. ზელენოვი, ი. კვანტალიანი, მ. ვიგნანსკი და ტ. თოფურაძე.² 1917 წლის შუა ხანებში გაფორმდა საეკსპრო დაწესებულებებში მომუშავეთა, დურგლებისა და ხუროების, მეღვინეთა, მეზღვაურთა და სხვა პროფესიული კავშირები.

ამ პერიოდში აქ პროფკავშირულ მოძრაობას სათავეში მოექცნენ მენშევიკები. მათ ისარგებლეს ბოლშევიკების მცირერიცხოვნობით და ყველა საშუალებას მიმართეს, რომ პროფესიული კავშირები აეცდინათ რევოლუციური გზისაგან. 1917 წლის მაისში მენშევიკებმა ბათუმში შექმნეს პროფესიული კავშირების დროებითი ბიურო, ხოლო 4 ივლისს მოაწყვეს ე. წ. ფართო საზოგადოებრივი კრება, რომელზეც განიხილეს პროფკავშირთა სამდივნოს არჩევის, კულტ-მასობრივი მუშაობისა და მიმდინარე საკითხები. კრების მუშაობაში არ მონაწილეობდნენ მეღვინეთა კავშირის წარმომადგენლები, რომლებიც ბოლშევიკურ პოზიციებზე იდგნენ და აქტიურად იცავდნენ მუშათა ფართო მასების ინტერესებს. ცხადია, მენშევიკურ დროებით ბიუროს არ აწყობდა ასეთი კავშირის მიწვევა კრებაზე. ამ გზით სამდივნოში უმთავრესად

არჩეულ იქნა მენშევიკებისა და ესერების წარმომადგენლები, მტკიცდა ცენტრალური პროფკავშირული ბიუროს წესდება. ბიურო მოთავსდა მორსკაიასა და სმეკალოვკის ქუჩების კუთხის (ამჟამად კიროვისა და რუსთაველის ქუჩების კუთხე) შენობაში.³ მენშევიკებმა უმრავლესობა მოიპოვეს აგრეთვე ბათუმის პროფესიული კავშირების გამგეობებში. ბუნებრივია, რომ ისინი ადგილობრივი ხელისუფლების წინაშე პრინციპულად არ აყენებდნენ ისედაც კუდმოკვეცილი კანონმდებლობის განხორციელების საკითხს.

მენშევიკები მიესალმნენ თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ რევოლუციას. ისინი ცდილობდნენ ძველი სოციალურ-ეკონომიური წყობის შენარჩუნებას და მუშათა რევოლუციური გამოცდების შეჩერებას დაპირებით. მენშევიკების შემრიგებლურ-შემთანხმებლური პოლიტიკის შედეგად პროფესიული კავშირები მთავრობის კონტროლის ქვეშ აღმოჩნდნენ და აღარ ჰქონდათ უფლებები მიეღოთ გადაწყვეტილება მუშათა საყოფაცხოვრებო პირობების გასაუმჯობესებლად კავშირთა ცენტრალური საბჭოს, მუშათა დეპუტატების საბჭოსა და სატარიფო პალატის გარეშე. დამ-

2 აჭარის ასსრ რევოლუციის მუზეუმის არქივი, ფ. 4, ს. 81, ფ. 27.

3 გაზ. „დენ სვობოდი“ № 77, 1917 წლის 8 ივლისი.

ფუძნებელ კრებამდე მენშევიკები არ ცდილობდნენ მუშათა ცხოვრების გაუკეთესებას და ამ მიზართულებით მათი საქმიანობა არსებითად „შემრიგებლური კამერების“ გახსნით შემოიფარგლებოდა.

ბოლშევიკებისათვის კარგად იყო ცნობილი თუ რა „შევლას“ მოუტანდა მუშებს „შემრიგებლური კამერები“, მაგრამ მაინც მიიღეს მონაწილეობა არჩევნებში. რათა იქ გაეყვანათ მოწინავე, შეგნებული მუშები. ის „კამერები“, სადაც ბოლშევიკებმა შესძლეს გაეყვანათ თავიანთი წარმომადგენლები, წარმატებით იცავდნენ მუშათა ინტერესებს. მაგალითად, როდესაც ჩაქვის საუფლისწულო მამულის ადმინისტრაციამ უარყო მუშათა ეკონომიური მოთხოვნები, საკითხი გასარჩევად გადაეცა ჩაქვის „შემრიგებლურ კამერას“. იგი დაარსდა 1917 წლის 30 მაისს, გამგეობაში შედიოდნენ მოწინავე მუშები ხ. ინაიშვილი, ა. ქიქოძე, დ. ჭანუყვაძე და ნ. გოგუაძე. 3 ივნისს ჩაქვის „კამერამ“ დიდი დავისა და ბრძოლის შემდეგ დააკმაყოფილა მუშათა მოთხოვნები. ასევე აქტიურად მოქმედებდნენ ქ. ბათუმის მუშათა რაიონის (ჭაობა) და კვარცხანის სპილენძის საბადოსა და ქარხნის „შემრიგებლური კამერები“.

პროფესიული კავშირების ერთერთ მნიშვნელოვან ამოცანას მუშათა კონტროლისათვის ბრძოლა წარმოადგენდა. მუშათა კონტროლის იდეა, რომელიც ვ. ი. ლენინ-

მა ჯერ კიდევ 1905 წელს წამოაყენა, აპრილის თეზისებში შემავალ პროგრამულ მოთხოვნათა რიგში იდგა. ბათუმის ბოლშევიკები პროფკავშირების, განსაკუთრებით პროფკავშირთა ხელმძღვანელობით მომუშავე მუშათა სრულიად ახალი ორგანიზაციების — საფაბრიკო-საქარხნო კომიტეტების მეშვეობით იბრძოდნენ წარმოებაში მუშათა კონტროლის შემოღებისათვის, მაგრამ მენშევიკებისა და მათ მხარდამჭერთა მხრივ დიდ წინააღმდეგობას აწყდებოდნენ. მეწარმეთა და მენშევიკ-ესერების წინააღმდეგობის მიუხედავად, ბოლშევიკებმა შეძლეს მთელ რიგ საწარმოებში გამარჯვების მოპოვება. მაგალითად, ბათუმის პიტოვის გასამხედროებულ ქარხანაში, სადაც ყუმბარები მზადდებოდა, მუშებმა მხურვალედ დაუჭირეს მხარი ბოლშევიკების წინააღმდეგ მუშათა კონტროლის დაწესების შესახებ.⁴

წარმოებაზე მუშათა კონტროლის დაწესებასთან ერთად პროფესიული კავშირების მოთხოვნების მთავარ რგოლს შეადგენდა მსაათიანი სამუშაო დღის შემოღება. იმპერიალიზმის ეპოქის პირველი ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის წლებში პრო-

4 „საქართველოს პროფესიული კავშირების ისტორიის ნარკვევები, 1905-1970 წლები“, თბ., 1972, გვ. 172-174.

ლეტარიატმა მთელ რიგ ადგილებში პროფკავშირების დახმარებით მოიპოვა იგი, მაგრამ მალე კვლავ ძველი წესები გაბატონდა. თვითმპყრობელური რეჟიმის პირობებში პროფესიულმა კავშირებმა ვერ მიაღწიეს 8-საათიანი სამუშაო დღის დაკანონებას. თებერვლის რევოლუციის შემდეგაც მისი ცხოვრებაში გატარება არც ისე იოლი აღმოჩნდა. სამუშაო დღის ხანგრძლივობა მუშებს კვლავ მძიმე ტვირთად აწვა. ამიტომ ბრძოლა 8-საათიანი სამუშაო დღისათვის წარმოადგენდა ბათუმის ბოლშევიკური და პროფკავშირული ორგანიზაციების მოღვაწეობის ერთერთ დიდმნიშვნელოვან ამოცანას.

ბოლშევიკების ორგანიზატორული და სააგიტაციო-პროპაგანდისტული მუშაობის შედეგად ბათუმის არაერთი პროფესიული კავშირი დარწმუნდა მენშევიკების პოლიტიკის უსწორობაში და მუშათა ეკონომიური პირობების გასაუმჯობესებლად მოაწყო გაფიცვები. მაგალითად, 1917 წლის ივლისში გაიფიცა სავაჭრო-სამრეწველო პროფესიული კავშირი, რომელსაც ფართოდ გამოეხმაურა ქალაქის პროლეტარიატი. გაფიცვის პირველსავე დღეს საგაფიცო ფონდში მუშებისაგან შემოვიდა 500 მანეთი, ხოლო შემდეგ

დღეებში — 800 მანეთი.⁵ გაფიცვა მუშათა გამარჯვებით დასთავრდა. მეპატრონეები იძულებული გახდნენ დაეკმაყოფილებინათ მუშათა მოთხოვნები. ამ ფაქტმა დიდად შეუწყო ხელი ბოლშევიკების გავლენის ზრდას ბათუმის პროფკავშირებზე. მუშებისათვის ნათელი გახდა, რას წარმოადგენდა მენშევიკების „მეგობრობა“ და ამიტომ პროფესიული კავშირების გამგეობების გადარჩევის დროს ხმებს აძლევდნენ ბოლშევიკებს. მაგალითად, მეღვინეთა პროფესიული კავშირის გამგეობაში არჩეული 11 წევრიდან 10 იყო სოციალდემოკრატი ბოლშევიკი, სავაჭრო-სამრეწველო კავშირის გამგეობის 11 წევრიდან — 8.

ამიერკავკასიის ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური მთავრობის — კომისარიატის შექმნის შემდეგ მთლიანად მხილებულ იქნა მენშევიკების ანტიხალხური პოლიტიკა. მათ საბოლოოდ უღალატეს მუშათა კლასის ინტერესებს და აშკარად დაადგნენ კონტრრევოლუციონერებთან კავშირის გზას. რევოლუციური ძალების დევნისა და რეპრესიების პირობებში ბოლ-

5 გაზ. „ერთობა“ № 135, 1917 წლის, 31 აგვისტო.

შევიკები იძულებული იყვნენ დროებით შეეწყვიტათ პროფკავშირებში ლეგალური მუშაობა. მშრომელთა ფართო მასების ხელშეწყობისათვის აუცილებელი გახდა არალეგალური „მუშათა ცენტრის“ შექმნა. იგი გაფორმდა თბილისში, 1918 წლის თებერვალში. არალეგალური „მუშათა ცენტრის“ თავმჯდომარე იყო კომუნისტი გ. მუავანაძე. „მუშათა ცენტრის“ შექმნის შემდეგ საქართველოს პროფესიულ კავშირებში დაიწყო ბოლშევიკური უჯრედებისა და ფრაქციების ჩამოყალიბება. ბათუმში კომფრაქციები შეიქმნენ მბეჭდავთა, მელითონეთა, კვების მუშაკთა, მეზღვაურთა, რკინიგზელთა და სხვა კავშირებთან.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ კომუნისტური ფრაქციები დაარსდა ბათუმისა და მთელი აჭარის პროფკავშირებთან და მოქმედებდნენ ლეგალურად, მენშევიკების გაბატონების შემდეგ კი იძულებული გახდნენ მუშაობა ეწარმოებინათ ფარულად.

მუშათა საკითხის ირგვლივ ბოლშევიკებსა და მენშევიკებს შორის გაჩაღდა შეუთრგებელი ბრძო-

ლა. ბოლშევიკური იდეების გასავრცელებლად საჭირო იყო ბეჭდვითი ორგანოს დაარსება. რსდმპ (ბ) ბათუმის კომიტეტის წევრებმა გააჩაღეს სააგიტაციო მუშაობა მბეჭდავ მუშათა შორის, რათა ხელი შეეწყობოთ გაზეთის გამოცემისათვის. მბეჭდავთა პროფესიული კავშირი აქტიურად გამოეხმაურა ბოლშევიკების მოწოდებას და 1917 წლის 30 ოქტომბრიდან დაიწყო გაზეთ „ბურვესტნიკის“ გამოშვება. მის ფურცლებზე იბეჭდებოდა წერილები და სტატიები, რომლებიც ნათლად ასახავდნენ მუშათა ცხოვრებას, ბოლშევიკებისა და მენშევიკების შეხედულებებს მუშათა საკითხებზე, საერთაშორისო მდგომარეობაზე. გაზეთი იქცა ბოლშევიკურ ტრიბუნად, რომელსაც მასებში შეჰქონდა მარქსიზმ-ლენინიზმის იდეები და მოუწოდებდა მშრომელებს დარაზმულიყვნენ ბოლშევიკური პარტიის ირგვლივ, ბურჟუაზიულ-მემამულური წყობილების წინააღმდეგ ბრძოლისათვის.

მასების ბოლშევიზაციაში დიდი როლი შეასრულეს გაზეთებმა „ხორავი“ („განთიადი“, ბერძნულ ენაზე), „მუშის სიმართლე“, „ბანვორ ევ ზინვორ“ („მუშა და ჯარისკაცი“, სომხურ ენაზე). ბოლშევიკები აგიტაციის მიზნით იყენებდნენ აგრეთვე კოხცერ-

ტებს, საღამოებს, ლექციებსა და სხვა ღონისძიებებს.

მშრომელი მასების იდეური ღონის ამაღლებისათვის პროფესიული კავშირები დიდ ყურადღებას უთმობდნენ კულტურულ-საგანმანათლებლო მუშაობას. ბათუმის პროფესიული კავშირების საბჭომ გახსნა მუშათა ცენტრალური კლუბი. კლუბები გაიხსნა აგრეთვე მუშათა რაიონებში — ბარცხანასა და ჭაობში, მეღვინეებთან და რკინიგზელებთან, ჩაქვსა და კვარცხანის სპილენძის ქარხანაში.⁶

1917 წლის დამლევსათვის საქართველოში აღადგინეს თითქმის ყველა პროფკავშირი და შეიქმნა მათი გაერთიანების პირობები. 26-31 დეკემბერს თბილისში ჩატარდა კავკასიის პროფკავშირული ორგანიზაციების პირველი სამხარეო კონფერენცია, რომელსაც საქართველოდან ესწრებოდნენ თბილისის, ბათუმის, ქუთაისის, გორის, კიათურის პროფკავშირებისა და გურიის მუშათა ასოციაციის წარმომადგენლები. ბათუმის პროფკავშირებმა კონფერენციაზე გაგზავნეს 7 დელეგატი, აქედან 3 ბოლშევიკი, 3 მენშევიკი და ერთი სოციალ-რევოლუციონერი.

⁶ გაზ. „ერთობა“ № 199, 1917 წლის 2 სექტემბერი.

კონფერენციამ განიხილა პროლეტარიატის ეკონომიური ბრძოლის, კოლექტიური ხელშეკრულებების, მუშათა დაზღვევისა და სალაროების მუშათა კონტროლის, საქარხნო-საფაბრიკო კომიტეტების, კულტურულ - საგანმანათლებლო მუშაობის, უმუშევრობის წინააღმდეგ ბრძოლისა და სხვა საკითხები. ამ საკითხებზე კონფერენციამ მიიღო მენშევიკური რეზოლუციები. სამხარეო კონფერენციამ ვერ შეასრულა დანიშნულება, ვერ შეძლო პროფმოძრაობის გაერთიანება.

ბათუმის პროფესიულმა კავშირებმა გაამახვილეს ყურადღება მუშათა შრომითი და საარბიტრო კომისიების, აგრეთვე შრომის ბირჟების მუშაობაზე. შრომის ბირჟა ბათუმში გაიხსნა 1917 წლის 26 ოქტომბერს, მაგრამ ფაქტიურად მუშაობას შეუდგა ამავე წლის დეკემბრიდან. მას უნდა გაენაწილებინა უმუშევრები სხვადასხვა უბნებზე. შრომის ბირჟასთან შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელსაც ევალებოდა საზოგადო მუშაობის გეგმის შედგენა და უმუშევართა მოთხოვნების დაკმაყოფილება, მაგრამ მან ეს ვერ შეძლო. მენშევიკები ბირჟის სუსტ მუშაო-

ბას ხსნიდნენ წევრების პასუხობით და მოითხოვდნენ გამგეობის გადარჩევას. 1918 წლის იანვრიდან შრომის ბირჟის თავმჯდომარე გახდა ა. წულაძე, რომელმაც თავიდანვე აიღო გეზი ბურჟუაზიის ინტერესების დასაცავად. მისი წინადადებით შრომის ბირჟაში უნდა გაერთიანებულიყო პროფესიულ კავშირებთან არსებული უმუშევართა ფონდები. ეს კი ხელს შეუშლიდა გაფიცვების გაფართოებას, მატერიალური მხარის შესუსტება განაპირობებდა გაფიცულთა დაშორებას.

შრომის ბირჟის „მოღვაწეობამ“ უმუშევართა მდგომარეობა ვერ შეცვალა. მათი რიგები იზრდებოდა. მენშევიკური მთავრობა არ იჩენდა მზრუნველობას მშრომელთა მატერიალური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. მხოლოდ ბოლშევიკები გამოდიოდნენ მშრომელი მასების ინტერესების დამცველებად და ყველა ღონეს მიმართავდნენ მათი მძიმე მდგომარეობის შემსუბუქებისათვის. სასურსათო კრიზისის წინააღმდეგ ბრძოლაში ბოლშევიკები დიდ როლს ანიჭებდნენ მუშათა კოოპერატივებს. ბათუმის სამომხმარებლო კოოპერაცია (დაარსდა 1913 წელს) 1917 წლისათვის აერთიანებდა 3.700-

მდე წევრს. ქალაქის გარეუბნებში კოოპერაციას გახსნილი ჰქონდა განყოფილებები, დუქნები და ფურნეები. კოოპერაციის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა წევრების სურსათ-სანოვავით მომარაგება და მათ შორის კულტურულ-საგანმანათლებლო ღონისძიებების გატარება. შემდგომში კოოპერაციის მოქმედების სფერო უფრო გაფართოვდა, ის ემსახურებოდა აგრეთვე არაწევრებსაც, რამაც დიდი პოპულარობა მოუპოვა მას. მუშათა კოოპერატივები გაიხსნა აგრეთვე ბარცხანაში, ქობულეთში, ჩაქვსა და აჭარის სხვა ადგილებში.

1917 წლის 1 დეკემბერს ბათუმის პროფკავშირთა საბჭოს ხელმძღვანელობით გაიხსნა კოოპერატივი „მუშათა კავშირი“, რომელშიც პირველ დღესვე ჩაეწერა 2.500 მუშა. ამ კოოპერატივმა ქალაქში გახსნა მაღაზია და ფურნე.⁷

აჭარის ბოლშევიკები დიდ ყურადღებას ანიჭებდნენ საავადმყოფო სალაროების მუშაობას. პროლეტარიატის ბრძოლის შედეგად დროებითმა ბურჟუაზიულმა მთავრობამ შეცვალა საავადმყოფო

7 გაზ. „ერთობა“ № 214, 1917 წლის 12 დეკემბერი.

საღაროების კანონები. ახალი კანონით მეპატრონეებს ჩამოერთვა საღაროს მუშაობაში მონაწილეობის უფლება. ამიერიდან საავადმყოფო საღაროთი სარგებლობა შეეძლოთ სახელოსნოების მუშებსაც. უბედური შემთხვევისას ფულის გადახდა დაეკისრა დამზღვევ საღაროებს, ფულის ანაზღაურება — მეპატრონეებს. მიუხედავად ამისა საავადმყოფო საღარო უმრავლეს შემთხვევაში მხარს უჭერდა მეპატრონეებს.

1918 წლის იანვარში პეტროგრადში ჩატარდა სრულიად რუსეთის პროფკავშირების პირველი ყრილობა, რომელმაც დიდი როლი ითამაშა პროფკავშირული მოძრაობის განვითარებაში. ყრილობაზე დიდი დავა გაიმართა პროფკავშირების ორგანიზაციულ პრინციპებზე. ბოლშევიკები იცავდნენ მძლავრი საწარმოო პროფკავშირების შექმნას, მენშევიკები კი მოითხოვდნენ ამ ორგანიზაციების ვიწრო ამქრული წესით აგებას. ყრილობის ყველა ძირითად საკითხზე მიღებულ იქნა ბოლშე-

ვიკური რეზოლუციები. ბოლშევიკი დელეგატების წინადადებით ყრილობამ მიიღო დადგენილება საფაბრიკო-საქარხნო კომიტეტების პროფკავშირებთან შეერთების შესახებ; საფაბრიკო - საქარხნო კომიტეტები პროფკავშირების პირველად ორგანიზაციებად უნდა გარდაქმნილიყო.⁸

პროფესიული კავშირების სრულიად რუსეთის პირველი ყრილობის შემდეგ ბათუმის ბოლშევიკურმა ორგანიზაციამ გააძლიერა მუშაობა პროფესიულ კავშირებში, განსაკუთრებით ქალაქის საწარმო - დაწესებულებებში საფაბრიკო-საქარხნო კომიტეტების შექმნელად და პროფესიულ კავშირებთან მათი გაერთიანებისათვის. მაგრამ ამ საქმის განხორციელება შეაფერხა თურქეთის საოკუპაციო ჯარის შემოსვლამ. აჭარაში დაიწყო უცხოელი იმპერიალიისტების ბატონობის მშიმე პერიოდი, რომლისაგან მშრომელი მოსახლეობა განთავისუფლდა 1921 წლის მარტში, საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების შედეგად.

8 „საქართველოს პროფესიული კავშირების ისტორიის ნარკვევები“, თბ., 1972 წ., გვ. 197.

ფან 40 კპ.

საქართველოს
საბჭოთაო კავშირი

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ

ИНДЕКС 78118